ეროვნული
ბიბლიოთეკა

დროშა

დეკემბერი
№ 12 1981 წ.

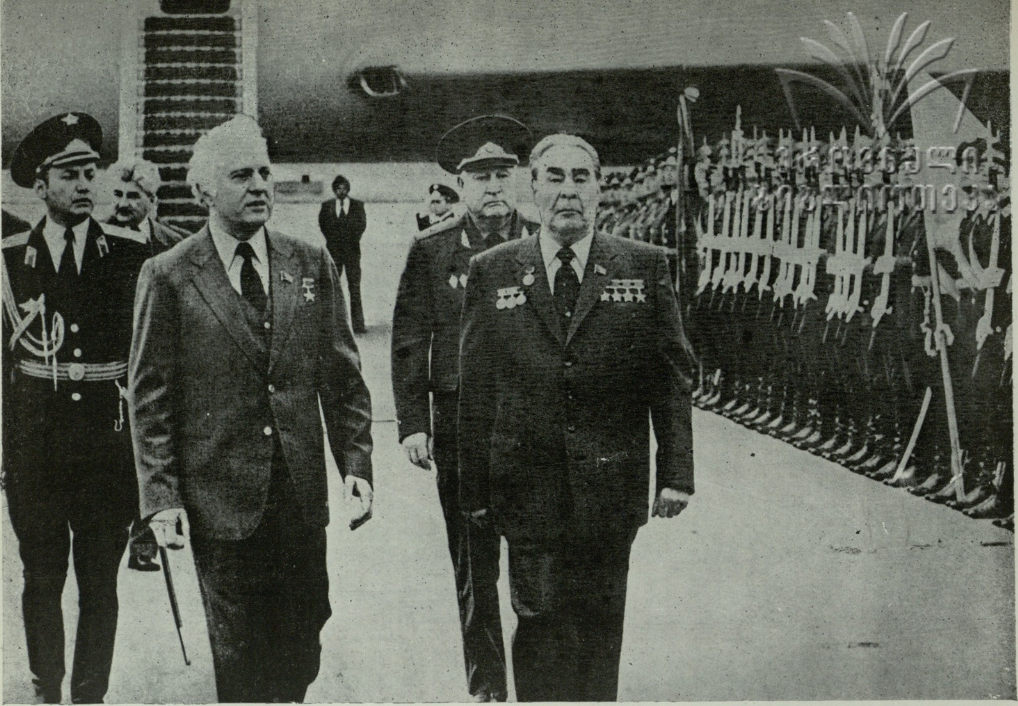

საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივანი, სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარე ლეონიდ ილიას ძე ბრეჟნევი ქ. თბილისში (1981 წელი, მაისი).

დიდი სამამულო ომის ვეტერანთა მახარაძის რაიონულ საბჭოს

ძვირფასო ამხანაგებო!

დიდი მღელვარებით წავიკითხე თქვენი წერილი, და კიდევ ერთხელ წარმომიდგა თვალწინ სახელოვანი მე-18 არმიის საბრძოლო გზის ეტაპები, რომლის რიგებშიც ვიყავი დიდი სამამულო ომის მრისხანე წლებში.

დიდად გამახარა თქვენმა ინიციატივამ — შეგექმნათ მე-18 არმიის საბრძოლო დიდების მუზეუმი მისი სარდლის, ქართველი ხალხის სახელოვანი შვილის, საბჭოთა კავშირის გმირის კონსტანტინე ნიკოლოზის ძე ლესელიძის სამშობლოში. დარწმუნებული ვარ, რომ მუზეუმი სამსახურს გაუწევს საბჭოთა პატრიოტიზმის, სამშობლოს, კომუნისტური პარტიის მგზნებარე სიყვარულის სულისკვეთებით მშრომელების, განსაკუთრებით ახალგაზრდობის აღზრდის საქმეს.

გულწრფელად გისურვებთ, ძვირფასო ამხანაგებო, დიდ წარმატებებს ჩვენი დიადი სამშობლოს საკეთილდღეო შრომაში!

კომუნისტური სალმით

ლ. ბრეჟნევი

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

დიდი ცხოვრების ფურცლები

საქართველოს
პარლამენტის
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

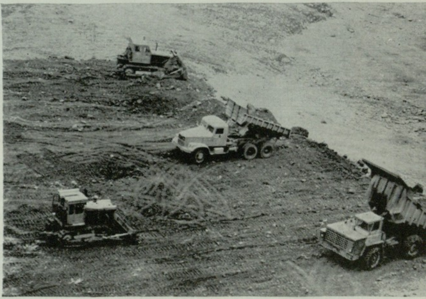

მუდამ ხალხთან ერთად

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სამადლობელი

შეიძლება თუ არა, ადამიანმა, რომელიც დიდი სახელმწიფოებრივი საქმეებით არის დაკავებული, მთელ ენერგიას ახმარს კომუნიზმის მშენებლობას, დაუცხრომლად იბრძვის მშვიდობის განმტკიცებისათვის — ერთი უბრალო, რიგითი მუშისთვის გამონახოს დრო?

შეიძლება!

როცა მოსკოვიდან ჩვენი პარტიის ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივნის, სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარის ლეონიდ ილიას ძე ბრეჟნევის წერილი მივიღე, მოზღვავებული გრძნობა ველარ დავიოკე და, რა დასამალია, სიხარულით ავტირდი.

ლეონიდ ილიას ძე მწერდა:

„გმირ დედას

ქ. ი. დათიაშვილს

ძვირფასო ქეთევან ივანეს ასულო!

ძალიან გამახარა თქვენმა გულითადმა წერილმა. თქვენთვის, ათი შვილის დედისთვის, განსაკუთრებით ახლობელი და ძვირფასია ყოველივე, რასაც ჩვენი პარტია და მთავრობა აკეთებენ საბჭოთა ადამიანების კეთილდღეობისათვის, ქვეყნად მშვიდობისათვის.

სულითა და გულით ვუსურვებ თქვენს დიდ ოჯახს წარმატებებსა და ბედნიერებას, დაგზრდიდეთ შვილები ჯანმრთელნი, ჩვენი სოციალისტური სამშობლოს ღირსეული მოქალაქენი.

პატივისცემით

ლ. ბრეჟნევი".

მას შემდეგ სამი წელი გავიდა.

ჩემი დიდი ოჯახი ახლა ნათელ, ოთხოთახიან ბინაში ცხოვრობს. ყურადღება არ გვაკლია. ყოველდღიურად ვგრძნობთ იმ მამობრივ ზრუნვას და ულევ სითბოს, რომელიც კრემლიდან ეფინება ჩვენს ქვეყანას.

ახლა, როცა ლეონიდ ილიას ძე ბრეჟნევს დაბადების 75 წელი შეუსრულდა, მინდა, მთელი ხალხის გულისთქმას ჩემი ოჯახის სამადლობელიც შევუერთო.

მე და ჩემი მეუღლე ვახტანგი — რიგითი მუშები, ჩვენი შვილები: გიორგი, ივანე, ზურაბი, თინათინი, ნინო, მარიამი, ლევანი, ნიკოლოზი, ნატო, თამარი გულითადად ვულოცავთ ძვირფას ლეონიდ ილიას ძეს დაბადების 75-ე წლისთავს.

დაე, კვლავაც ილვწოდეს მშრომელი ხალხის იმედად ლენინის საქმის ერთგული განმგრძობი, ჩვენი პარტიის ლიდერი, მთელ მსოფლიოში მშვიდობისათვის დაუცხრომელი მებრძოლი ლეონიდ ილიას ძე ბრეჟნევი.

მრავალჟამიერ!

ქეთევან დათიაშვილი,

ვ. ი. ლენინის სახელობის ელმავალსაშენებელი გაერთიანების მეთაური ქარხნის მუშა.

იდღეგრძელეთ!

„მცირე მიწის" შვიდთვიანი ეპოპეა უკვდავ სტრიქონებად ჩაიწერა დიდი სამამულო ომის მატიანეში.

ძნელბედობის ჟამს, როცა ყუმბარებით დაცხრილულ პლაცდარმზე გამოუვალი მდგომარეობა იქმნებოდა, მაშინ, სწორედ მაშინ გვევლინებოდით შემწედ.

მეთვრამეტე არმიის პოლიტგანყოფილების უფროსი „მცირე მიწის" ძელმიწურებისკენ ტყვიების სეტყვაში, ჭურვების გრუხუნში, ცეცხლსა და დენთის კვამლში მიიკვლევდით გზას.

მიიკვლევდით, რომ არმიის სამეთაურო პუნქტიდან სითბო, იმედი და რწმენა მიგეტანათ მებრძოლებისთვის.

მეთვრამეტე არმიამ, რომელსაც გამოჩენილი მხედართმთავარი კონსტანტინე ლესელიძე სარდლობდა, შტურმით გაანთავისუფლა ქალაქი ნოვოროსიისკი. დაიწყო ქერჩის და ტამანის მიწა-წყლიდან ფაშისტების განდევნა.

თქვენ, ძვირფასო ლეონიდ ილიას ძევ, დიდი წვლილი შეიტანეთ კავკასიის კარიბჭესთან მტრის განადგურებაში.

თქვენ მუდამ მოწინავე ხაზზე დგახართ, მუდამ ჩვეული შემართებით ილვწით ლენინის პარტიის მიზანდასახულობათა წარმატებით დაგვირგვინებისათვის, მთელ მსოფლიოში სანუკვარი მშვიდობის განმტკიცებისათვის.

„მცირე მიწელმა" თანამებრძოლებმა, მთელ საბჭოთა ხალხთან ერთად, უდიდესი ინტერესით წავიკითხეთ თქვენი ახალი წიგნი „მოგონებანი".

წიგნმა ახალი შთაგონებით აგვავსო. ერთხელ კიდევ აღგვაფრთოვანა თქვენმა ცხოვრებამ და მოღვაწეობამ, განუყრელად რომ არის დაკავშირებული ხალხთან, მის ინტერესებთან, კომუნიზმის იდეალებისადმი უანგარო სამსახურთან.

თქვენი სახელი მსოფლიოს ასეულ მილიონობით ადამიანისათვის განასახიერებს ლენინურ პრინციპულობას, თანმიმდევრულ ინტერნაციონალიზმს, თავგანწირულ ბრძოლას ადამიანთა კეთილდღეობისათვის.

დიდი ცხოვრების სახელოვან იუბილეს — დაბადების 75 წლისთავს სულითა და გულით გილოცავთ, ჩვენო ძვირფასო და ახლობელო ადამიანო!

იდღეგრძელეთ ჩვენი დიადი სამშობლოს საბედნიეროდ და საკეთილდღეოდ!

მცირემიწელთა სახელით

არტემ აზიროვი, თამარ გოთუა, გიორგი ლომიძე, შალვა თათარაშვილი, დიმიტრი ჯაბუა.

გვეამაყება

როცა ლეონიდ ბრეჟნევის ახალი წიგნი „მოგონებანი" წავიკითხე, თვალწინ დამიდგა 1966 წლის ოქტომბრის მზიანი დღე.

იმ დაუვიწყარ დღეს ლეონიდ ილიას ძე რუსთაველ მეფოლადეებს გვეწვია. გაგვესაუბრა, დაათვალიერა ქარხანა, მამაშვილური რჩევა-დარიგება მოგვცა. პირველად მაშინ შევიტყვე, რომ იგი მეტალურგთა დინასტიის დიდი ოჯახის წარმომადგენელი იყო.

სიამაყით წავიკითხე ამხანაგ ბრეჟნევის „მოგონებანი".

წიგნში ღრმად, ნათლად და გულში ჩამწვდომად არის მოთხრობილი დიდი ლენინელის ცხოვრების სურათები. დაე, სამაგალითო გახდეს ჩვენთვის შრომისადმი, ხალხისა და დედასამშობლოსადმი ის დიდი სიყვარული, რომელიც ჩაუქრობელი ლამპარივით გიზგიზებს ლეონიდ ილიას ძე ბრეჟნევის ამ ახალ წიგნში.

რუსთავის მეფოლადეები დაბადების 75 წლისთავს ულოცავენ ლეონიდ ილიას ძე ბრეჟნევს — ქართველი ხალხის კეთილ მეგობარს და დიდი ხნის სიცოცხლეს უსურვებენ მას.

უშანგი ივანიაშვილი,

რუსთაველი მეფოლადე, სკკპ XXVI ყრილობის დელეგატი.

ლ. ი. ბრეჟნევი

მოგონებანი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

1 ქარხნის საყვირი და ჩვენი ცხოვრება

ბედმა მარგუნა და დავიბადე, გავიზარდე, შრომითი წრთობა მივიღე მუშის ოჯახში, დიდ მუშათა დაბაში. ბავშვობის ერთ-ერთი ყველაზე ადრინდელი, ყველაზე ძლიერი შთაბეჭდილება ქარხნის საყვირი იყო. მახსოვს, მტრედისფრად ინათებდა თუ არა, მამას, უკვე სამუშაოდ ჩაცმულს, დედა ზღურბლზე ეთხოვებოდა. ხმიანებდა ქარხნის ბოხი საყვირი და ასე მეგონა, მთელ დედამიწის ზურგზე ისმოდა იგი.

სად იყო რადიო, მუშას ვინ მისცემდა საათს. ქარხანა თვითონ უხმობდა მას სამუშაოდ. პირველი გამაფრთხილებელი საყვირი დილის ექვსის ნახევარზე დაიგუგუნებდა. შემდეგ ექვსზე — მომუშავეთა შესაცვლელად, მერე საღამოს ექვსის ნახევარზე — გამაფრთხილებელი და ექვსზე — ისევ სამუშაოდ. ჩვენთან, კამენსკოეში, მომავალ მუშათა ქალაქ დნეპროძერჟინსკში, მაშინ ოცდახუთი ათასი კაცი ცხოვრობდა და დროის მთელი თვლა, მთელი ყოფა, ზნე-ჩვეულება, თვით ხალხის შრომა, ერთი სიტყვით, მთელი ცხოვრება ქარხნის საყვირს მიჰყვებოდა.

სწრაფად ჩავიცვამდი ხოლმე და ფეხშიშველი, უჭმელი მამას მივდევდი. თუ ხელსაც ჩამჭიდებდა, ამაყად მიმოვიხედავდი: ხომ ხედავთ, რა დიდი გავიზარდე, უკვე ქარხანაში მივდივარ-მეთქი. მე კი მაშინ ხუთი წელი მისრულდებოდა. მეზობელი სახლებიდან, გვერდის შუკებიდან და შესახვევებიდან სხვა მუშები გამოდიოდნენ. ჩვენ სულ უფრო მეტი ვხდებოდით. თითქმის ყველას გახეხილი კურტაკი და ბამბის უხეში ქსოვილისაგან შეკერილი შარვალი ეცვა. მახსოვს, ძალიან მომწონდა, ყველასთან ერთად რომ მივაბიჯებდი.

ათასობით კაცი ქვემოთ, დნეპრისაკენ, ბაზრის დალმართისაკენ მიეშურებოდა. აქ მამა მტოვებდა და მალე მისი კარტუზი უთვალავ სხვა კარტუზებსა, კეპებსა და ჩულის ქუდებში იკარგებოდა. მე მხოლოდ შორიდან ვხედავდი, როგორ ინთქმებოდა ცვლა შესასვლელის შავ ხვრელში. ალბათ შვიდი წლისა თუ ვიქნებოდი, პირველად რომ გავიარე ეს შესასვლელი — ხელში ქვაბურა მეკავა, რომლითაც სადილი მიმქონდა მამასთან.

ქარხანა ორ ცვლად მუშაობდა, ცვლა — თორმეტ საათს, მაგრამ იყო დღეები (ცვლათა გარდაქმნისას), როცა მუშები თვრამეტ-თვრამეტ საათს რჩებოდნენ წარმოებაში, სასადილო არ ჰქონდათ, არც შესვენება იყო, რომ სადილად წასულიყვნენ, წაიხემსებდნენ იმით, რასაც შინიდან გაიყოლებდნენ. საჭმელი ზოგიერთებთან ცოლებს, ქალიშვილებს, დებს მიჰქონდათ. შემდეგ გავიგე: ჩემი დედმამა არც ქეიფში შეხვედრიან ერთმანეთს, არც ქალაქის ბაღში, არც სტუმრად სადმე და არც კლუბში, რომელიც მათ დროს არც არსებობდა. აქ გაუცვნიათ ერთმანეთი, დნეპრის ქარხნის რკინის საგლინავ საამქროში.

მამაჩემი მვალცავის თანაშემწე იყო, შემდუღებლად კი სახურებელ ღუმელთან ხნიერი მუშა დენის მაზალოვი იდგა. ის მე კარგად მახსოვს: ძარღვიანი, სიტყვაძუნწი, ნამდვილი რუსი ოსტატი. წარმოშობით ენაკიევოდან იყო, მანამდე ნიკოპოლში უმუშავია. ჩვენს ქარხანაში უკვე დაწვრილშვილებული გადმოვიდა. სადილი მასთან ხშირად უფროს ქალიშვილს ნატალიას მიჰქონდა. ჰოდა, აქ, სახურებელ ღუმელებთან, დგან „280“-თან გაეცვნენ ერთმანეთს ახალგაზრდები, ერთი წლის შემდეგ კი იქორწინეს. მამა მაშინ ოცდარვა წლისა ყოფილა, დედა — ოცისა.

კიდევ რა გითხრათ ჩემ წარმოშობაზე? როგორც ცნობილია, მუშათა ოჯახებს საგვარეულო წიგნები არ ჰქონდათ. ვიცი, რომ მამაჩემი, ილია იაკობის ძე ბრეჟნევი, 1900 წელს შესულა ქარხანაში. იგი კურსკის გუბერნიიდან ჩამოვიდა, სტრელეცკის მაზრის სოფელ ბრეჟნევოდან. სოფლის სახელი, ისევე როგორც ჩვენი გვარიც, როგორც ჩანს, იქიდან მოდის, რომ სოფელი წყლის პირზე იყო გაშლილი, ან, შესაძლოა, ცნება „ბერეჩ“, „ობერეგატ“-იდანაც, რაც სავსებით ესადაგება გლეხის მზრუნველ დამოკიდებულებას მარჩენალი მიწისადმი. მიწას აფასებდნენ, იცავდნენ, უვლიდნენ, საუკუნეების მანძილზე ოფლითა და სისხლით რწყავდნენ. მაგრამ იმავე საუკუნეების მანძილზე სილატაკეს თავს ვერ აღწევდა ხალხი, თორემ ლუკმაპურის საშოვნელად რატომ დატოვებდა მამაჩემი მშობლიურ ადგილებს.

სხვათა შორის, შემდეგ ჩვენთან ერთად ცხოვრობდა ძია არკადი, გვარად ისიც ბრეჟნევი იყო, მაგრამ მამაჩემის ნათესავი არ ყოფილა, ერთი სოფლიდან იყვნენ. სხვებივით ისიც ლუკმაპურის საშოვნელად ჩამოვიდა და მამამ ჩვენს ოჯახში დააყენა. ძია არკადი მეტალურგი გახდა და უკვე იმის შემდეგ, როცა დედაჩემის უმცროსი და ცოლად შეირთო, დაგვიმოყვრდა და ბიძად მერგო. ეტყობა, როგორც ეს რუსეთის სოფლებშია, მოგვარეები ჩვენს სოფელში ბლომად იყვნენ.

ამრიგად, ეროვნებით რუსი ვარ, წარმოშობით — მკვიდრი პროლეტარი, შთამომავლობით მეტალურგი. სულ ეს არის, რაც ჩემ გვარტომობაზე ვიცი.

ამასთან დაკავშირებით უადგილო არ იქნება, თუ რუსეთის მუშათა კლასის გენეალოგიას გავიხსენებთ. მისი სწრაფი ზრდა სწორედ XIX-XX საუკუნეთა მიჯნაზე დაიწყო. აი ამან გამოიწვია ხალხის უდიდესი მასების ადგილგადანაცვლება, მკვეთრი ცვლილებანი მილიონობით ადამიანის ცხოვრებაში. ცალ-ცალკე თითოეული მათგანის ბედ-იღბალი შეიძლება შემთხვევითობად მოგვეჩვენოს, მაგრამ საყოველთაო ისტორიამ განაპირობა, შეიძლება ითქვას, წინასწარ გადაწყვიტა სამრეწველო რევოლუციამ, რომელიც ჩვენს ქვეყანაში ხდებოდა. და სულაც შემთხვევის ბრალი როდი იყო, რომ ჩემი მშობლები ეკატერინოსლავის (ახლანდელი დნეპროპეტროვსკის ოლქი) სანახებში ჩავიდნენ, შემთხვევამ როდი აიძულა ისინი, სწორედ სამხრეთ რუსეთში დასახლებულიყვნენ.

ამ მხარეში ბედად ერთმანეთის მახლობლად იყო დონბასის ქვანახშირი და კრივოიროგის მადანი. რკინიგზამ დააკავშირა ისინი. წყლის მაგისტრალი დნეპრი საშუალებას იძლეოდა მზა ლითონი გაეგზავნათ ბეჟიცისა და ბრიანსკის მანქანათმშენებლებთან. ეს ყველაფერი, ერთად აღებული, აგრეთვე იაფი მუშახელის შოვნის უსაზღვრო შესაძლებლობანი, არა მარტო რუსეთის მეწარმეებს, არამედ უცხოეთის კაპიტალისტებსაც იზიდავდა. მაგალითად, დნეპრის ქარხანა აერთიანებდა ბელგიის, პოლონეთის და საფრანგეთის კაპიტალს („კოპიტალს“, როგორც ჩვენთან, უბანში იტყოდნენ და სიტყვა „კოპიცა“ — დაგროვებას გულისხმობდნენ). ქარხანა მეტად სწრაფად იზრდებოდა: 1887-დან 1896 წლამდე კამენსკოეს მოსახლეობა 2000-დან 18000 სული გახდა.

ეს ციფრები მოყვანილია ვ. ი. ლენინის წიგნში „კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში“. იგი წერდა: „ის, რაც წინათ საუკუნეობით იქმნებოდა, ახლა სულ რაღაც ათიოდე წელიწადში ხორციელდებაო“. ეს კლასიკური ნაშრომი ბევრად უფრო გვიან, უკვე როცა სტუდენტი ვიყავი, მაშინ წავიკითხე და ყურადღება მივაქციე, რა გულმოდგინებით და ღრმად გამოუკვლევია ვლადიმერ ილიას ძეს სამხრეთის მეტალურგიის ზრდა. მახსოვს, ერთობ მეამაყებოდა, რომ მსოფლიო პროლეტარიატის დიდ ბელადს, როცა მთელი ჩვენი ქვეყნის საზოგადოებრივ-ეკონომიკურ განვითარებას აანალიზებდა და მთელ რუსეთს თვალს ავლებდა, ჩვენი მხარეც, ყოფილი ჩვენი სოფელი კამენსკოეც არ გამორჩენია, შეისწავლა მისი წარსული, იცნობდა აწმყოს, განჭვრიტა მომავალი.

გასული საუკუნის 80-იან წლებში ტექნიკური აღჭურვილობის მხრივ პირველები იყვნენ სანქტ-პეტერბურგის, მოსკოვის, კიევის, პერმის, ვლადიმირის გუბერნიები, მაგრამ უკვე 90-იან წლებში ეკატერინოსლავის გუბერნია ძველ სამრეწველო ცენტრებს უსწრებს და დედაქალაქის შემდეგ მიდის. ურალში „ორთქლის ძალათა რაოდენობა“ ათი წლის მანძილზე ორნახევარჯერ გაიზარდა, სამხრეთში კი იმავე პერიოდში — თითქმის ერთიექვსად. თანაც სამხრეთის ქარხნები ურალის ქარხნებისაგან განსხვავებით უკვე ხის ნახშირს კი არა, ქვანახშირს იყენებდნენ, არც თუჯს ადნობდნენ ცივი ბერვითა და რკინის გამოყვანაშიც მოძველებულ ეგრეთ წოდებულ გუნდის წესზე ხელს იღებდნენ.

„რამდენადაც ურალი დაძველდა, — ას-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

კვნიდა ვ. ი. ლენინი, — და ურალში გაბატონებული წესები „საუკუნეთა ნაკურთხია“, იმდენად სამხრეთი ახალგაზრდაა და ჩამოყალიბების პროცესშია, ამ ბოლო ათწლეულების მანძილზე აღმოცენებული წმინდა კაპიტალისტური მრეწველობა არ იცნობს არც ტრადიციებს, არც წოდებრიობას, არც ეროვნულობას, არც გარკვეული მოსახლეობის კარჩაკეტილობას“.

ვიმეორებ, რომ ეს ყველაფერი უფრო გვიან, სტუდენტობაში წავიკითხე და გავიაზრე. მაგრამ ის, რაზეც ლენინი წერდა, ჯერ კიდევ ბავშვობაშივე მინახავს და სიყმაწვილის წლებიდან დამამახსოვრდა. მრავალენოვანი კილოკავი, სხვადასხვა გუბერნიებიდან მრავლად ჩამოსული დაფეთებული გლეხები, სახელდახელოდ შეკოწიწებული ბარაკები და ბრძმედების, მარტენების, მძლავრი საგლინავი დგანების მშენებლობა — ეს ყველაფერი სულ მცირედ წვრილმანებამდე მახსოვს. ქარხანა, რომელიც იმხანად სამხრეთში ყველაზე დიდი იყო, თავს ადგა ახალშენს. ჩვენში ყველაფერი მას ეტანებოდა და მეც, სხვა მუშათა შვილებისამებრ, ვიცოდი, რომ მამის კვალდაკვალ მივიდოდი საამქროში, გიზგიზა ცეცხლთან დავდგებოდი. სხვა რამეს ჩვენში აზრადაც არავინ გაივლებდა. ქარხანა გუგუნებდა, თავს გვახსენებდა და მე ვიცოდი, რომ ეს იყო ჩემი ხვედრი.

იმ დროისათვის ქარხანა კარგად აღჭურვილად ითვლებოდა, მაგრამ, რასაკვირველია, საამქროებში არც როლგანგები ჰქონდათ, არც ამწე მაგიდები. ვაგონებს ნიჩბებით გადმოტვირთავდნენ ხოლმე, ქვანახშირსაც საცეცხლეში ნიჩბებით ყრიდნენ, შავ ზოდებს ჯაგლაგი ცხენით ეზიდებოდნენ სახურებელ ღუმელებთან, სადაც პაპაჩემი დენისი ტრიალებდა. აქედან გავარვარებულ „ნაჭრებს“, თითო ნახევარ ტონას მაინც რომ იწონიდა, კაუჭებით მიათრევდნენ დგანისაკენ, შემდეგ ხელით გადაათრევდნენ ერთი კალიბრიდან მეორეზე, ბოლო გალიდან კი უკვე გაგლინულ, ჯერ ისევ ცხელ ლენტს მაშებით ჩაეჭიდებოდნენ და მიარბენინებდნენ ფილაფენილზე, სადაც ლითონი უნდა გაცივებულიყო.

ისევ გაირინდებოდა თავის ადგილზე (ჩვენში „მარყუჟს“ რომ ეძახდნენ) მაღალ-მაღალი, ბეჭებგანიერი, წინსაფარაკრული და ბანდულებიანი მუშა. კარგად ვხედავდი: მთლად დაძაბული იყო, მაშა ყოველ წამს მზად ჰქონდა. როგორც კი გალიდან გამოაღწევს ვარვარა, მოსისინე, გაბოროტებული გველი, ის მყისვე მოათვინიერებს, ხელის ფართოდ აქნევით სხვა გლინებში გადაისვრის, „გეზს მისცემს“ მას. ზღაპრული ღონის პატრონ გოლიათად წარმომედგინა იმ წამს ადამიანი! ეს მუშა მამაჩემი იყო.

მე რომ შემნიშნავდა, მამა ძია არკადის ან ჩვენს მეზობელ ლუკას ან კიდევ რომელიმე მუშას დაუძახებდა, შემცვლეთო, წყალს ხელებზე გადაივლებდა, პირზე შეისხამდა და გარეთ გამოვიდოდა. მზეზე თვალები ეჭუტებოდა. სადილად იქვე, გამხმარ ბალახზე, დაჯდებოდა. ჭამის დროს ხმას არ იღებდა. ზოგჯერ თავზე გადამისვამდა აქერცლილ ხელს, შემეკითხებოდა, სახლში რა ამბავია, დედა როგორ არისო. სადილი ყოველთვის ერთნაირად თავდებოდა, მეტყოდა, წადი, გაისეირნეო. მეც ჩემს მეგობრებთან ერთად გავრბოდი აკვამლებული მილებისაკენ, რომელთა მიღმაც ქარხანა აღარ იყო და არც კი მესმოდა, თუ რა ჯოჯოხეთური შრომა მოელოდა მას კვლავ.

შენობებს იქით უცვეთელა იყო მოდებული და ამ ბარდებში გავდიოდით დნეპრთან. იმ ადგილას ნაპირი ძალიან მაღალი და ფლატიანი იყო. ზემოდან გავცქეროდით გადაშლილ თვალუწვდენ სივრცეს. ქვემოთ ცისფრად ლივლივებდა მდინარე, მოჩანდა მწვანე, ბუჩქნარმოდებული კუნძული, უფრო შორს კი ყველაფერს სილურჯე გადაჰკრავდა, წყალსაც, მდელოებსაც და. გაღმა სოფლებსაც — ნიკოლაევკას და კურილოვკას. ჩვენთვის ქვეყანა იქ მთავრდებოდა.

ბავშვობა ბავშვობაა. აქ, დნეპრის ნაპირზე, ყველაფერი სიხარულს გვგვრიდა: ფლატეზე ძირს ჩავრბოდით, ვბანაობდით, კუნძულამდე მივცურავდით, ოღონდ გაზაფხულობით არა. წყალდიდობის დროს კუნძულის ხეები იფარებოდა, გაღმა ნაპირი ძლივს ჩანდა. ახლა, როცა გოგოლის ნათქვამს ვიხსენებ, „იშვიათად, რომ რომელიმე ჩიტი შუა დნეპრამდე მიფრინდესო“, ასე მგონია, მდინარის ხატი ბავშვობის ხსოვნიდან ამოიღო-მეთქი.

ბავშვობა კაცს ყოველთვის ახსოვს, მაგრამ მინდა თავიდან ავიცილო შეცდომა, რომელიც მოგონებათა ავტორებს ხშირად მოსდით: წარსული ვარდისფრად ეჩვენებათ, თუნდაც იმიტომ, რომ თვითონ იმ დროს ახალგაზრდები იყვნენ.

2

ჩვენი ოჯახი მუშათა უბანში სახლობდა, რომელსაც „ქვემო კოლონიას“ უწოდებდნენ, აქსიონოვის შესახვევში. სწორედ აქ დავიბადე 1906 წლის 19 დეკემბერს. ამავე ოთახში დაიბადნენ ჩემი ძმა იაკობი და და ვერა.

მცხოვრებთა სულიერი მოთხოვნილებებისათვის ზრუნვა იმით ამოიწურებოდა, რომ სოფელ კამენსკოეში იყო მართლმადიდებელთა ორი ეკლესია, კათოლიკეთა ეკლესია, ლუთერანთა კირხე და ებრაელთა სინაგოგა. სხვა „კულტურის კერები“ ქარხნის გამოსასვლელთანვე იდგა: სტრიგულინის ტრაქტირი, სმირნოვის ტრაქტირი და კიდევ უთვალავი ტრაქტირი და სახაზინო ღვინის დუქნები.

• დაბის სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში, „ზემო კოლონიაში“ სულ სხვა სურათი იყო: იდგა ქარხნის ადმინისტრაციის ორსართულიანი, ვრცელი, კეთილმოწყობილი სახლები. მაღალი თუ დაბალი, მრგვალი თუ რვაკუთხედი ურიცხვი მილებიდან ამოსროლილი კვამლიც კი იმათგან პირს იბრუნებდა და თითქმის ყოველთვის მუშათა უბნისაკენ მიიწევდა. გვიანღა გავიგე, რომ დნეპრისპირეთის ქარების მიმართულება გაითვალისწინეს. ამიტომ იყო კვამლიანი ჩემი ბავშვობის ზეცა, ჭვარტლის ფენა ედო ჩვენს სახლებს.

„ზემო კოლონიის“ ტერიტორიაზე შესვლა მუშებს სასტიკად აკრძალული ჰქონდათ. საღამოობით იქ ელექტრო სინათლე კაშკაშებდა, დაბერილ თვლიანი ღია ეტლებით დაქროდნენ მედიდური ქალბატონები და ვაჟბატონები, თითქოს სხვა, ნასვამ-ნაჭამი, ნაპატივები, ზვიადი ჯიშის ადამიანები. ინჟინერი, რომელსაც ფორმის ქუდი ეხურა და ხავერდის საყელოიანი პალტო ეცვა, არასოდეს არ გაუწვდიდა ხელს მუშას, მუშა კი, თუ ინჟინერთან ან ოსტატთან მივიდოდა, ვალდებული იყო, ქუდი მოეხადა. ჩვენ, მუშათა შვილებს, მხოლოდ შორიდან, ქალაქის ბაღის რკინის ღობიდან შეგვეძლო, გვეცქირა, როგორ დარიალებდა სასულე ორკესტრის ხმაზე „წმინდა საზოგადოება“.

აწმყო რომ კარგად გაიგო და დააფასო, კაცმა წარსული ნათლად უნდა დაინახო.

„ძნელად თუ სადმე ნახავთ ისეთ კატორღულ პირობებს, როგორიც კამენსკოეს ქარხანაშია, — ნათქვამი იყო ბოლშევიკების ერთ-ერთ ფურცელში, რომელსაც ჩვენს დაბაში ავრცელებდნენ. — სად ნახულა, რომ სამუშაო მთელ წელიწადს, ყოველგვარი უქმე დღეების უქონლად გრძელდებოდეს და ყოველდღე თორმეტ-თორმეტ, ზოგჯერ კი თვრამეტ-თვრამეტ საათს შეუსვენებლად, უსადილოდ და უსაუზმოდ მუშაობდნენ? სად გაგონილა, რომ მუშისათვის შენობის, მანქანებისა და ხელსაწყოების შესაკეთებელ-გასამართავი ფული დაექვითოთ? ეტყობა, ჩვენს სისხლის მსმელებს არ ჰყოფნით

ჩვენი შრომით მიღებული მოგება და ყოველი შემთხვევით სარგებლობენ, რომ შარი მოგვდონ, დაგვაჯარიმონ... ნიადაგ ვმუშაობთ, ნიადაგ ჭუჭყში ვზივართ იმისათვის, რომ მეპატრონეთა ქისა სავსე იყოს, ჩვენი კუჭი კი ცარიელი“.

სამხრეთ რუსეთის მუშათა რევოლუციური ისტორია ცნობილია. შევახსენებთ, რომ პირველი სოციალ-დემოკრატიული წრეები აქ ჯერ კიდევ 1885 წელს გაჩნდა. ასეთი წრე კამენსკოეშიც იყო. შემდეგ იგი რეგულარულად იღებდა ლენინურ „ისკრას“. ვ. ი. ლენინის დავალებით სხვადასხვა დროს აქ აქტიურად მუშაობდნენ მისი ისეთი მოწაფეები და თანამებრძოლები, როგორიც იყვნენ ი. ქ. ლალაიანცი, ვ. პ. ნოგინი, ვ. ა. შელგუნოვი, მ. გ. ცხაკაია, რ. ს. ზემლიაჩკა, ვ. ვ. ვოროვსკი, პ. ნ. ლეპეშინსკი, გ. კ. ორჯონიკიძე. მაგრამ განსაკუთრებით მინდა, ვილაპარაკო სამ ბოლშევიკზე იმ მუშათა პლეადიდან, რომლებიც შეგნებულად პირველნი დაადგნენ რევოლუციური ბრძოლის გზას.

ეკატერინოსლავის „მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირი“ 1897 წელს დაარსა ივანე ვასილის ძე ბაბუშკინმა, როგორც ცნობილია, ვ. ი. ლენინი მას პარტიის სიამაყეს, ხალხის გმირს უწოდებდა. „ასეთი ადამიანები რომ არა, — წერდა ლენინი, — რუსი ხალხი სამუდამოდ დარჩებოდა მონების, ყურმოჭრილი ყმების ხალხად. ასეთი ადამიანებით რუსი ხალხი ყოველგვარი ექსპლოატაციისაგან გაითავისუფლებს თავს“.

ბაბუშკინის წრეში ეზიარა რევოლუციურ მოძრაობას გრიგოლ ივანეს ძე პეტროვსკი. ამ რევოლუციონერი მუშის, შემდეგში ჩვენი პარტიის თვალსაჩინო მოღვაწის სახელი მიენიჭა ქარხანას, სადაც ის ხარატად მუშაობდა. ქალაქ ეკატერინოსლავს მისი დამსახურების აღსანიშნავად დაერქვა დნეპროპეტროვსკი.

მესამე იმათგან, ვისი გახსენებაც მინდა, ნიკიფორე ეფრემის ძე ვილონოვია. იგი სხვებზე ნაკლებად არის ცნობილი. არადა, ეს წამებულიც განმათავისუფლებელი ბრძოლის გმირი იყო. 1903 წლის ზაფხულში, როდესაც მთელ სამხრეთ რუსეთს გაფიცვების ტალღამ გადაუარა, იგი ეკატერინოსლავში რსდმპ ისკრული კომიტეტის წევრი გახდა. პარტიულ მეტსახელად მიხეილ ზავოდსკოი (ქარხნის კაცი — რედ.) დაირქვა და მართლაც ქარხნის კაცი იყო, კვალიფიციური ზეინკალი, სულისკვეთებით — ჭეშმარიტი მუშა.

როცა ამ ადგილებში რსდმპ II ყრილობაზე მომხდარი გათიშვის ამბავი მოვიდა, ვილონოვი უყოყმანოდ მიემხრო ბოლშევიკებს. მან ვრცელი წერილი მისწერა ვ. ი. ლენინს, მაგრამ პასუხი ვერ მიიღო, რადგან მალე დააპატიმრეს და ციმბირს გადაასახლეს. ვლადიმერ ილიას ძემ კი პასუხი მოსწერა და ეს წერილები ათეული წლების შემდეგ სკკპ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებული მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის არქივში შეხვდა ერთმანეთს. ლენინის წერილს შემორჩა ნ. კ. კრუპსკაიას ხელით მინაწერი: „22 XII გავუგზავნეთ მიშა ზავოდსკოის“.

უფრო მეტიც, ჩვენი პარტიის დამაარსებელმა „ქალაქ — ვას ერთ-ერთი ქარხნის მუშის“ აზრი მთლიანად მოიყვანა თავის ბროშურაში „წერილი ამხანაგს ჩვენი ორგანიზაციული ამოცანების შესახებ“. ვილონოვს კი ისინი ექვსი წლის შემდეგ შეხვდნენ პარიზში და როცა კრუპსკაიამ შენიშნა, ოდესღაც ეკატერინოსლავიდან საინტერესო წერილებს გვწერდა მიშა ზავოდსკოიო, ვილონოვმა ჩაიღიმა, ეს ხომ მე ვიყავიო,— აი, სად გაირკვა.

ვილონოვმა რევოლუციონერის ჩვეულებრივი გზა განვლო — დაპატიმრება, განმარტოებული საკანი, საპყრობილე, გაქცევა, კვლავ დაპატიმრება, გადასახლება. ჟანდარმებმა იგი ნესტიან კარცერში ჩასვეს, ცემით ფილტვები დაუზიანეს, სულ ახალგაზრდა დააჭლექეს. და მაინც ის პარტიის ერთ-ერთი თვალსაჩინო ორგანიზატორი და პროპაგანდისტი გახდა, 1905 წლის რევოლუციის დროს კი სამარის მუშათა დეპუტატების საბჭოს თავმჯდომარე იყო. მაშინ მას ოცდაორი წელი შეუსრულდა.

უკვე დავრდომილი მოხვდა იგი ემიგრაციაში, კაპრის კუნძულზე ცხოვრობდა, შიგ შუაგულ ფრაქციულ ბრძოლაში აღმოჩნდა, ცუდი დრო იყო. რეაქციის წლები დადგა, დაიწყო იდეური დაქსაქსულობა, გაჩნდნენ „ოტზოვისტები“, „ღვთისმშენებლები“, „ემპირიომონისტები“ და სხვ. რევოლუციონერი მუშისათვის იოლი როდი იყო ყოველივე ამაში გარკვევა, მაგრამ მას არჩევანი არ შეშლია — ლენინს გაჰყვა. ცნობილია ვლადიმერ ილიას ძის წერილი ა. მ. გორკისადმი, სადაც იგი ყვება მიხეილ ზავოდსკოისთან ხანგრძლივი საუბრის ამბავს და ღრმა რწმენას გამოთქვამს, რომ მუშათა კლასი გამოსჭედს თავის პარტიას — „გამოსჭედს უფრო მალე, ვიდრე ემიგრანტის მდგომარეობის ამ სამგზის წყეული თვალსაზრისით გვგონია, გამოსჭედს უფრო უცილობლად, ვიდრე ეს წარმოგვიდგენია, თუ ზოგიერთი გარეგნული გამოვლინების და ცალკეული ეპიზოდის მიხედვით ვიმსჯელებთ, ამის საწინდარია ისეთი ადამიანები, როგორიც მიხეილია“.

დიახ, ამის საწინდარი იყო ისეთი ადამიანები, როგორიც იყვნენ ბაბუშკინი, პეტროვსკი, ვილონოვი და ათასობით სხვები. და ამ უანგარო მებრძოლებზე იმიტომ ვწერ, რომ უფრო ნათელი გახდეს, რატომ მიჰყვებოდა რუსეთის მუშათა კლასი სულ მუდამ ვ. ი. ლენინს, ბოლშევიკებს, კომუნისტთა დიად პარტიას. 1905 წლის რევოლუციაში დნეპრელი მუშები უკვე უაღრესად აქტიურ მონაწილეობას იღებდნენ. ივანოვო-ვოზნესენსკსა და პეტერბურგში, მოსკოვსა და კიევში, ეკატერინოსლავსა, ლუგანსკსა და სხვა დიდ ქალაქებში მუშათა დეპუტატების საბჭოების კვალდაკვალ საბჭო კამენსკოეშიც შეიქმნა. მას გეზს იმთავითვე ბოლშევიკები აძლევდნენ და თავმჯდომარედაც ბოლშევიკი ი. მ. ბესედოვი, ქარხნის ელექტრიკოსი აირჩიეს. შემდეგში შევხვედრივარ მას, სამოქალაქო ომის მერე ჩვენთან ქალაქის საბჭოს თავმჯდომარედ მუშაობდა, უფრო გვიან კი ქარხნის დირექტორი იყო.

ბრძოლა რუსეთის პირველი რევოლუციის დამარცხების შემდეგაც გრძელდებოდა. მიუხედავად მასობრივი დაპატიმრებებისა, მიუხედავად იდეური მერყეობისა, მენშევიკებსა და ესერებს აქ არასოდეს არ ჰქონიათ ძლიერი პოზიციები. ბრძოლა ფართოვდებოდა, იატაკქვეშა წრეები მუშაობდნენ, იყო გაფიცვები, ეწყობოდა მაისობები. მაგალითად, 1912 წლის 4 ივლისს „პრავდა“ წერდა: „გუშინ კამენსკოეს ქარხანაში პოლიციამ 22 კაცი დააპატიმრა, მათ ბრალად დასდეს პოლიტიკური მიტინგის მოწყობის მცდელობა“. გაზეთის ერთ-ერთი მომდევნო ნომერი უკვე იუწყებოდა: „კამენსკოეს ქარხანაში 32 მუშაა დაპატიმრებული“. მაგრამ მუშათა კლასის საბრძოლო სულისკვეთების მოტეხა აღარ შეიძლებოდა.

„მარტოოდენ მაშინ, თუ კიდით კიდემდე საყოველთაო შეიარაღებულ აჯანყებას წამოვიწყებთ, მარტოოდენ მაშინ, თუ ნიკოლოზ II-ის მიხრწნილ დესპოტიას საბოლოოდ დავანგრევთ და მის ნანგრევებზე დემოკრატიულ რესპუბლიკას ავაშენებთ, შევძლებთ, თავი დავიხსნათ განმეორებით ადამიანთა ჟლეტის საშინელებათაგან... დაე, ჩვენი ბრძოლა ერთიანი, საყოველთაო იყოს, რადგან ძალა ერთობაშია!“ — მოგვიწოდებდა ფურცელი, რომელიც 1916 წელს ხელიდან ხელში გადადიოდა ჩვენს ქარხანაში.

რა თქმა უნდა, იმ წლებში ამ ფურცლებს მე არ ვკითხულობდი, მაისობებზე ჩვენ, ყმაწვილები არ დავყავდით, და საერთოდაც ყველაფერი როდი იყო ჩვენთვის მისაწვდომი და ნათელი. მაგრამ ამ ატმოსფეროში ვიზრდებოდი, მუშათა ფიქრები და სასოება იმთავითვე ახლო იყო ჩემთან. მათ ვეზიარებოდი, როცა უფროსების საუბარს ვისმენდი, როცა მათ გაფიცვების მძიმე დღეებში ვუმზერდი. შემიძლია გითხრათ, რომ მუშაკაცის საუკეთესო თვისებები ბავშვობის წლებშივე გადამეხსნა.

იგი დიდი მშრომელია, მას უშრეტი მოთმინება ახასიათებს, მან თავისი საქმე იცის და მისი კარგად კეთება სჩვევია. მეფის დროსაც კი, ექსპლოატაციის პირობებშიც კი მას ზიზღს ჰგვრიდა ცუდი ნამუშევარი, რადგან ოსტატობას ყოველთვის აფასებდა და თავის შრომას პატივს სცემდა. კაცობრიობის მიერ დაგროვილი თითქმის მთელი სიმდიდრე მუშის კუნთმაგარი ხელის შექმნილია, მაგრამ თვითონ მუშა როდი მიეჯაჭვა საკუთრებას, მისი სული ვერ ჩაკლა ანგარებამ, მასში ცხოვლად ჩქეფს სულგრძელობა, სილაღე და მარადიული სწრაფვა სამართლიანობისადმი. იგი საზრიანი, გამჭრიახია, ახასიათებს ცინცხალი ჭკუა და იუმორი. მუშა გაბედულია, მამაცი, მეგობრის ერთგული, ყოველ წუთს მზად არის, დაეხმაროს ამხანაგს. ქარხნის საყვირი ყველას ერთად უხმობდა ცვლაში, ქარხნის საყვირივე აკავშირებდა მუშებს, წარმოიშვებოდა მაღალი გრძნობა ერთიანობისა, ინტერესთა ერთობისა, იმ პროლეტარული სოლიდარობისა, რომელიც სხვადასხვა ასაკის, გამოცდილების, წეს-ჩვეულების, ეროვნების მილიონობით ადამიანს მძლავრ, მონოლითურ, ჭეშმარიტად რევოლუციურ კლასად ხდიდა.

ამ კლასს განვეკუთვნები მე დაბადებით, მის წრეში აღვიზარდე, მასთან ვარ დაკავშირებული, შეიძლება ითქვას, სისხლხორცეულად. მამაჩემს სული ისე აღმოხდა, რომ მუშა იყო, მუშები იყვნენ პაპაჩემი, დედის ძმები — ბიძაჩემები. მე თვითონაც, როცა დრო დადგა, ქარხანაში შევედი, მე მომყვნენ ჩემი ძმა, და, დის ქმარი... ბრეჟნევთა ოჯახმა თავისი ცხოვრების მრავალი ათწლეული შეალია მშობლიურ ქარხანას, ჩვენს გვარს დღესაც შეხვდებით ქარხნის სიებში.

3

უფრო დაწვრილებით ვიტყვი ოჯახზე, იმიტომ, რომ ადამიანის ხასიათის, ცხოვრებისადმი მისი დამოკიდებულების საწყისები სწორედ ოჯახშია. ჩემმა მშობლებმა თავის კისერზე განიცადეს მეფის მხრივ ჩაგვრის მთელი სიმძიმე, თავიანთი სიცოცხლის მეტი ნაწილი გაჭირვებაში გაატარეს, მაგრამ შინ ყოველთვის თანხმობა სუფევდა. შესაძლოა, რაიმე შეხლა-შემოხლა იყო კიდეც, მაგრამ ჩვენ, შვილები, ამას არ ვგრძნობდით, ხმამაღალი ლაპარაკიც კი არ გვსმენია.

მამაჩვენი თავდაჭერილი, მკაცრი კაცი იყო, არ გვანებივრებდა, მაგრამ რამდენადაც მახსოვს, არც არასოდეს დავუსჯივართ. ეტყობა, არც იყო ამის საჭიროება: ჩვენ მშობლების პატივისცემის სულისკვეთებით ვიზრდებოდით. მამა მაღალ-მაღალი კაცი იყო, ხმელ-ხმელი, და როგორც მგლინავთა უმეტესობა, — ძალზე ხელღონიერი. სახის ნაკვთები ნატიფი ჰქონდა, კარგი, ყურადღებიანი თვალები. იგი მუდამ თვალს ადევნებდა თავის გარეგნობას, შინ ყოველთვის სუფთად გაპარსული, აკვალთული იყო, ყველაფერში წესიერება უყვარდა. მისი ეს ჩვევები, ეტყობა, ჩვენც გადმოგვეცა. იგი ალსავსე იყო საკუთარი ღირსების გრძნობით, არ ცბიერობდა, გულწრფელობა ახასიათებდა და ამხანაგები პატივს სცემდნენ. ჩვენ, შვილებს, გვსიამოვნებდა, ამას რომ ვხედავდით.

— თუ შეჰპირდი, სიტყვა არ გატეხო, — მეუბნებოდა მამა. — თუ ეჭვი გეპარება — სიმართლე თქვი, გეშინია — ნუ გააკეთებ და თუ გააკეთე — ნუღარ შიშობ. თუ დარწმუნებული ხარ, რომ მართალი ხარ — შენსას ნუ გადაუხვევ.

თვითონაც ასე იქცეოდა, მისი სიტყვა და საქმე ერთი იყო.

კამენსკოეში ჭრელი ხალხი ცხოვრობდა. ქარხნის ადმინისტრაციაში ფრანგები, ბელგიელები, პოლონელები მსახურობდნენ. მუშებშიც ბლომად იყვნენ პოლონელები, მაგრამ ადგილობრივნი — უკრაინელები ჭარბობდნენ. ძალიან ბევრნი იყვნენ ელეცაელი, კურსკელი, ორიოლელი, კალუგელი გლეხები. მამაჩემი მშრომელებს არ განასხვავებდა, როგორც ახლა ვიტყვით ხოლმე, ადამიანებს ეროვნული კი არა, კლასობრივი ნიშნის მიხედვით ყოფდა. ჩემთვისაც მაშინ, როგორც მახსოვს, ურიადნიკის ან მდიდარი ვაჭრის შვილი, თუნდაც რუსი ყოფილიყო, უცხო იყო, მუშის შვილი კი, იმავე პოლონელი მუშის შვილი, ჩემიანად მიმაჩნდა.

რევოლუციის შემდეგ, როცა ქარხანა რვასაათიან სამუშაო დღეზე გადავიდა და მესამე ცვლა უნდა დაეკომპლექტებინათ, მამა ფაბრიკატორად დანიშნეს. მრავალი წელი იმუშავა მვალცავად, თავისი საქმის ოსტატად ითვლებოდა, მაგრამ ახალი მოვალეობა მისგან არა მარტო გამოცდილებას, არამედ სოლიდურ ცოდნასაც მოითხოვდა. ფაბრიკატორი განაცხადს აძლევს მარტენის საამქროს, განსაზღვრავს, რომელი ლუგვიდან შეიძლება მიიღო შეკვეთის პროფილი, რომელი მარკის ფოლადი აირჩიო, როგორ წარმართო თერმული დამუშავება, რომ შეამცირო სითბოს დანაკარგი და ა. შ. არსებითად აქ უკვე საინჟინრო გაანგარიშება იყო საჭირო, მამა კი მრავალი წლის პრაქტიკამ და ბუნებრივმა გონიერებამ მიიყვანა ყოველივე აქამდე.

საბჭოების დროს პელინის ქუჩაზე გადავედით, ქარხნის ახალ სახლში, სადაც პირველ სართულზე ოროთახიანი ბინა მივიღეთ. ერთი ოთახი მამამ ბიძაჩემის ოჯახს დაუთმო. შეხმატკბილებულად, მხიარულად ვცხოვრობდით, სტუმრები ხშირად გვეწვეოდნენ ხოლმე, შუაღამემდე ვმღეროდით და ვსაუბრობდით, დედა უჭმელს არავის გაუშვებდა. სახლი ტრიტუზნაიას სადგურთან იდგა. მაშინ ეს ქალაქის გარეუბნად ითვლებოდა. სახლის უკან გამწვანებული ეზო გვქონდა, აკაციები ყვაოდნენ. დილა ჩიტების ჭიკჭიკით იწყებოდა.

მამა დამკვრელთა რიგებში ჩადგა, 30-იან წლებში სტახანოველი გახდა, პატივისცემით იყო გარემოსილი, შვილები ფეხზე დაგვაყენა. ჩვენ უკვე ყველანი ვმუშაობდით, ოჯახს ვეხმარებოდით. ახლა იწყებოდა მისი ცხოვრება, მაგრამ უეცრად ავად გახდა და გარდაიცვალა, როცა სამოცი ჯერ არ შესრულებოდა.

სიცოცხლის უკანასკნელ დღეებამდე მამაჩემს ქარხნის საზრუნავი ასულდგმულებდა. იგი ყოველთვის ცხოველ ინტერესს იჩენდა ყველაფრისადმი, რაც ჩვენს ქვეყანაში, მსოფლიოში ხდებოდა. მეხსიერებაში შემომრჩა ერთი საუბარი, რომელიც შემდეგ ხშირად გამხსენებია და მინდა, აქაც გავიმეორო. იმ დღეს ცვლიდან დავბრუნდი და, როგორც გვჩვეოდა, მამას ვუამბობდი ქარხნის ამბებს. მაგრამ მამა რაღაცას თავისას ფიქრობდა. შემაწყვეტინა:

— ლონია, რომელია მსოფლიოში ყველაზე მაღალი მთა?

— ევერესტი.

— რამდენია მისი სიმაღლე?

გავვოცდი: რა ამბავია, გამოცდას მიწყობს?

— არ მახსოვს ზუსტად, — ვეუბნები. — ცხრა ათას მეტრამდე უნდა იყოს. რად გინდა?

— ეიფელის კოშკი?

— მგონი, სამასი მეტრია.

მამა დიდხანს დუმდა, რაღაცას თავისთვის ანგარიშობდა. მერე მითხრა:

— იცი, ლონია, რომ დაევალებინათ, უფრო მაღალს გავაკეთებდით. ბრძანონ და ექვსასიოდე მეტრამდე ავწევთ კოშკს.

— რისთვის, მამი?

— იქ, ზემოთ, კადონს გავდებდი და ჰიტლერს ჩამოვკიდებდი, რომ შორიდანვე ყველას დაენახა, რა მოუვა იმას, ვინც ომს ატეხს. ხომ შესაძლოა, რომ მარტო არ იყოს ამქვეყნად ჰიტლერი, იქნებ, კიდევ არის ვინმე. იმ ვინმესაც ეყოფოდა ადგილი. ა? რას იტყვი?

მთელი სიცოცხლე მუშა იყო, თავში კი ასეთი აზრები უტრიალებდა. მერე როდის? ჯერ კიდევ დიდი ხნით ადრე ომამდე, ჩვენს გამარჯვებამდე, ნიურნბერგის პროცესამდე, რომელმაც ჰიტლერელთა მოთავეები სამარცხვინო ბოძზე გააკრა. კაცს არ უსწავლია მარქსისტული თეორია მაგრამ, როგორც იტყვიან, სულითა და გულით გრძნობდა ჩვენი საქმეების დიად სიმართლეს, ხედავდა ფაშიზმისაგან შექმნილ ხიფათს და ზედმიწევნით ზუსტად გამოთქვა მუშათა კლასის, ყველა მშრომელის დამოკიდებულება ომის საფრთხისადმი.

დედაჩემმა, ნატალია დენისის ასულმა, კიდევ დიდხანს იცოცხლა მამის სიკვდილის შემდეგ. და თუ მამისაგან, როგორც ჩვენში ამბობდნენ, მივიღე უდრეკობა, მოთმინება, ის ჩვევა, რომ თუ საქმეს ხელს მოვკიდებდი, უთუოდ ბოლომდე მიმეყვანა იგი, დედაჩემისაგან მემკვიდრეობად დამრჩა გულზიარობა, ადამიანის მიმართ ინტერესი, იმის უნარი, რომ სიძნელეს ღიმილით, იუმორით შევხვდე. მთელი თავისი სიცოცხლე ჯაფა ადგა მას: გვზრდიდა, გვაჭმევდა, გვირეცხავდა, ავადმყოფებს გვივლიდა. მახსოვს ეს, და სამუდამო პატივისცემით განვიმსჭვალე ქალის, დედის მძიმე, უხილავი, უსასრულო და კეთილშობილური შრომის მიმართ.

შემდეგ, როცა ზაპოროჟიეში, დნეპროპეტროვსკში, მოლდავეთში, ყაზახეთში ვმუშაობდი, როგორც კი საშუალება მომეცემოდა, ვინახულებდი დედას, და როგორც შვილი, ყოველთვის დიდი პატივისცემით ვექცეოდი. მეტსაც გეტყვით: კაცი, რომელსაც არ უყვარს დედა, — დედა, რომელმაც სიცოცხლე მიანიჭა, გამოზარდა და აღზარდა, — ასეთი კაცი პირადად ჩემთვის საეჭვო პიროვნებაა, ტყუილად როდი უთქვამს ხალხს, დედასამშობლოო. ვისაც დედის მიტოვება და დავიწყება შეუძლია, ის არც სამშობლოს გამოადგება შვილად.

უკვე მოსკოვში ვმუშაობდი, დედა კი ვერა და ვერ დავიყოლიე, რომ ჩემთან

გადმოსულიყო. ისევ იმ სახლში ცხოვრობდა პელინის ქუჩაზე, ისევ იმ პატარა ბინაში — ჩემს დასთან და მის ქმართან ერთად. იგი საქმიანი ინჟინერია, საამქროს უფროსი გახდა ჩვენს ქარხანაში. გვიან შევიტყვე ერთი ამბავი, ოღონდ ნათესავებისაგან არა, მათ ეს ჩემთვის არ მოუწერიათ. ადგილობრივ ხელისუფლებს უხერხულად მიუჩნევიათ, რომ სკკპ ცენტრალური კომიტეტის მდივნის დედა ასეთ ბინაში ცხოვრობს. შესთავაზეს უფრო დიდი, უფრო ნათელი, ყველაფრით კეთილმოწყობილი ბინა. უნდა შევნიშნო, რომ იმ დროისათვის დნეპროძერჟინსკში ფართოდ გაიშალა საბინაო მშენებლობა. მაგრამ რამდენი არ შეუჩნდნენ, დედამ მაინც უარი თქვა გადასვლაზე. ისევ იმ სახლში ირჩია ცხოვრება. დადიოდა მაღაზიაში ჩანთით, წყრებოდა, თუ ვინმე შეეცდებოდა რიგის დათმობას, წინანდებურად თვითონ უძღვებოდა ოჯახს, ძალიან უყვარდა გამასპინძლება. დღესაც მენატრება მისი შინ ნაკეთები ატრია, ასეთი გემრიელი არსად არ მიჭამია. საღამოობით კი ბებრულ კოფთაში ჩაცმული, მუქ თავშალწამოსხმული ქუჩაში გამოდიოდა, ჭიშკართან სკამზე ჩამოჯდებოდა და გაუთავებლად ემასლაათებოდა მეზობლის ქალებს.

როგორც ხდება ხოლმე, ჩნდებოდნენ ისეთებიც, ვინც ლამობდა ბრეჟნევის დედის გაცნობას თავისი მიზნისათვის, „ინსტანციებში“ გადასაცემად ხელთ სჩრიდნენ მას ათასნაირ საჩივრებს და განცხადებებს. და, უნდა გითხრათ, მაოცებდა მისი გონიერება და ტაქტი, მისი უდიდესი მოკრძალება. დედას ჩემთვის არც ერთხელ არ უთქვამს რაიმე, სხვებისაგან ვგებულობდი ამბებს. მას მიაჩნდა, რომ უფლება არა აქვს, ჩაერიოს ჩემს საქმეებში. იცოდა, რა პატივისცემითა და სიყვარულით ვიყავი გამსჭვალული მისადმი, მაგრამ მისი თხოვნით რომ ვინმეს დავხმარებოდი, ვთქვათ, ბინის მიღებაში, ეს ხომ სხვის ხარჯზე იქნებოდა, იმის ხარჯზე, ვინც ვერ მოიფიქრა ან ვერ მოახერხა მისთვის მიემართა. ამას კი, შესაძლოა, უფრო მეტადაც სჭირდებოდა მხარდაჭერა. დაახლოებით ასე ფიქრობდა დედა, თქმით კი ამას ამბობდა:

— აი ჩემი ხელები. — და აიწვდიდა ძარღვიან, ნაჯაფარ, დამჭკნარ ხელებს. — რითიც კი ძალმიძს, დაგეხმარები. მაგრამ შვილს ვერ ვეტყვი, ესა და ეს გააკეთეო, არ შემიძლია. ასე რომ, მომიტევე, თუ შეგიძლია.

1966 წელს დედა ჩემთან გადმოვიდა მოსკოვში. იგი ბადიშისშვილებსაც მოესწრო, ცხოვრობდა მშვიდად, სინდისდამშვიდებული. ყველას უყვარდა, ვინც კი იცნობდა. ამაყობდა იმ ნდობით, რომელიც ხალხმა და პარტიამ მის პირმშოს აღმოუჩინეს, და ჩემთვის უდიდესი ბედნიერება იყო, როცა მოცალეობის ჟამს დედას მივუჯდებოდი, საყვარელ ხმას ვუსმენდი, კეთილ, გასხივოსნებულ თვალებში შევცქეროდი.

4

ჯერ არ მითქვამს: არა მარტო მამაჩემმა იცოდა წერა-კითხვა, არამედ დედაჩემმაც, რაც მის ახალგაზრდობაში იშვიათი მოვლენა იყო მუშათა უბანში. უყვარდა კითხვა. რომ წამოვიზარდე, მაშინ გავიგე, რად ულირდათ მშობლებს თავიანთი გა-

დაწყვეტილება, მოეცათ ჩვენთვის, შვილებისათვის, ნამდვილი განათლება. მათ კი ეს მოისურვეს და კიდევაც გააკეთეს: ცხრა წლისა მიმიღეს კამენსკოეს ვაჟთა კლასიკური გიმნაზიის მოსამზადებელ კლასში. მახსოვს, დედას არ სჯეროდა, რომ მიმიღეს. მთელი ჩვენი მეზობლობაც გაოცებული იყო.

წინათ მუშათა შვილებს გიმნაზიაში საერთოდ არ უშვებდნენ. არც ჩემთვის გაუღიათ კარი ფართოდ, მარტო ცხვირი შემაყოფინეს. ეტყობა, ერთი მხრივ, ეს წარმოების მზარდი მოთხოვნილებით იყო გამოწვეული, მეორე მხრივ კი, თავი იჩინა რუსეთის რევოლუციური ამბების გავლენამ. მიუხედავად ამისა, ჩვენ საგანგებო კონკურსი მოგვიწყვეს. იღებდნენ ყველაზე ნიჭიერებს, დაახლოებით ერთს თხუთმეტიდან. მუშათა შვილები იმ წელს სულ შვიდი მიგვიღეს. დანარჩენი გიმნაზისტები „ზემო კოლონიიდან“ დადიოდნენ, მოხელეთა, მდიდარ ვაჭართა, ქარხნის უფროსობის წრეს ეკუთვნოდნენ.

ჩვენ „ხაზინის სტიპენდიანტებს“ გვეძახდნენ. ეს იმას როდი ნიშნავს, თითქოს ჩვენ სტიპენდიებს გვაძლევდნენ, არამედ მხოლოდ იმას, რომ, თუ ფრიადზე ვისწავლიდით, სწავლის ქირისაგან გვათავისუფლებდნენ. ქირა კი ერთობ დიდი იყო — 64 მანეთი ოქროთი. ამდენს თვით ყველაზე კვალიფიციური მუშაც კი არ იღებდა და, რა თქმა უნდა, ძალიანაც რომ მოენდომებინა, მამა ვერ გასწვდებოდა მას.

მე და ყველა ჩემი მეგობარი კარგად ვსწავლობდით. ჯერ ერთი, მომწონდა, რაღაც ახალს რომ ვიგებდი, მეორე, მამაჩემი მკაცრად ადევნებდა თვალს ჩემს მეცადინეობას, და მესამე, ცუდად სწავლა პირდაპირ შეუძლებელი იყო — ჩვენთვის ეს იმას უდრიდა, რომ გიმნაზიიდან გავერიცხეთ.

ჩვენ, მუშათა შვილებს, ისე არ გვეპყრობოდნენ, როგორც „ზემო კოლონიიდან“ მოსულ გიმნაზისტებს. ეს გვაბრაზებდა და გვეუფლებოდა წყურვილი დაგვემტკიცებინა, რომ ტყუის ის, ვინც ამბობს, თითქოს ჩვენ მეცნიერებათა შესწავლის ნიჭი არ გვქონდეს, დაგვემტკიცებინა, რომ ჭკუით არ ჩამოვუვარდებოდით მდიდარი ოჯახების შვილებს, რომლებსაც ბევრ რამეს აპატიებდნენ ხოლმე.

ჩვენი საყვარელი მასწავლებელი იყო ისტორიკოსი კოვალევიჩი. მშვენივრად გვასწავლიდა საგანს, გვიამბობდა არა მარტო მეფეებზე, არამედ რაზინზეც, პუგაჩოვზეც. პირველად მისგან გავიგე დეკაბრისტთა აჯანყების ამბავი, ჩერნიშევსკის, გერცენის სახელები. ის გვასწავლიდა, როგორ უნდა ფიქრი, როგორ უნდა გავიგოთ საზოგადოების განვითარების კანონზომიერებანი და მერელა მივხვდი, რომ ოფიციალური პროგრამის ჩარჩოებს ძალზე შორდებოდა. რასაკვირველია, აზრადაც არ მოგვსვლია, რომ ჩვენი საუკეთესო მასწავლებელი ბოლშევიკი იყო, იატაკქვეშელი. ეს გვიან გავიგეთ, როცა დენიკინელებმა დახვრიტეს. ახლა ქალაქ დნეპროძერჟინსკში კოვალევიჩის ქუჩა გვაქვს. იქნებ ყველა ახალგაზრდამ არც იცოდეს, ვის პატივსაცემად დაარქვეს ამ ქუჩას ეს სახელი. მოხარული ვარ, რომ შემიძლია, გითხრათ ეს.

ჩვიდმეტი წლის თებერვალი კამენსკოეში შორეული ქუხილივით გაისმა, თვითმპყრობელობა დაემხო მაგრამ ომი გრძელდებოდა, პურის რიგი არ მცირდებოდა, მიწა წინანდებურად მემამულეს ეკუთვნოდა, ქარხანას წინანდებურად ფაბრიკანტი ფლობდა. ჩვენშიც „ზემო კოლონია“ ისევ მაღლიდან დასცქეროდა „ქვემოს“, თუმცა უკვე შიშს შეეპყრო. მეპატრონე მეპატრონედ დარჩა, მუშა — მუშად.

სულ სხვანაირად დამამახსოვრდა, მეტყოდი, სამარადისოდ ჩამეჭედა გონებაში, ოქტომბრის დიადი დღეები.

ანაზდად ქარხნის საყვირი უდროო დროს ახმიანდა. დრო თითქოს გაიხლიჩა, ორად გაიპო, ხელახლა დაიწყო. ეს ჩვენთვის სრულიად უჩვეულო იყო და მამების კვალდაკვალ ქარხანას მივაშურეთ. თითქმის მთელი ქალაქი იქით გარბოდა, მუშები საამქროებიდან გამოცვივდნენ, მრისხანედ გუგუნებდა ხალხის ხმა. მოედანზე ღელავდა ზღვა ხალხი. მოჩანდა ფრონტიდან დაბრუნებულ დაჭრილ ჯარისკაცთა ფაფახები, აქა-იქ თვალს მოჰკრავდით ქალის თავშალს, მაგრამ ყველაზე მეტნი მეტალურგი მუშები იყვნენ. და დამამახსოვრდა საყოველთაო აღტყინების, ნამდვილი ზეიმის შეგრძნება.

დაიწყო მიტინგი. გამოვიდა მ. ი. არსენიჩევი, კამენსკოელ ბოლშევიკთა პირვე-

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ლი ხელმძღვანელი. იგი ჩვენთან საქვაბე საამქროში მუშაობდა, რევოლუციურ ბრძოლაში ადრე ჩაება, ფურცლებს ბეჭდავდა და ავრცელებდა. შემდეგ, როცა მოთვალთვალე მიუჩინეს, პეტროგრადს გაემგზავრა და იატაკქვეშელის სახელოვანი გზა განვლო, ციმბირშიც იყო გადასახლებული, მდგარა მათ შორის, ვინც ვ. ი. ლენინს ფინეთის ვაგზალზე დახვდა. მოისმინა მისი ცნობილი სიტყვა, რომელიც მთავრდებოდა მოწოდებით: „გაუმარჯოს სოციალისტურ რევოლუციას!“ სამოქალაქო ომის წლებში არსენიჩევი თეთრებმა დახვრიტეს, მე კი მიხეილ არსენიჩევის სახელობის მეტალურგიულ ინსტიტუტში მომიხდა სწავლა.

მაშინ მიტინგზე ის ლაპარაკობდა პროლეტარიატის დიადი გამარჯვების შესახებ, ყვებოდა სრულიად რუსეთის საბჭოების II ყრილობის ამბებს, გამოაცხადა, რომ შექმნილია ამქვეყნად პირველი მუშურ-გლეხური მთავრობა და რომ სათავეში ამ მთავრობას უდგას ვლადიმერ ილიას ძე ულიანოვ-ლენინი. ხალხი აზავთდა, გაისმა „ვაშა“. მაგონდება კიდევ, თუ რა სულგანაბული, უკან თავგადაგდებული შევცქეროდი წითელ დროშას, შემოდგომის გაცრეცილი ცის ფონზე რომ ფრიალებდა.

მინდა დავძინო, რომ ყოველი თაობა მემკვიდრეობით იღებს წინა თაობათა მონაპოვარს, მოპოვებულს, აშენებულს, გაკეთებულს, და წინ მიდის, თავის გზას განაგრძობს უკვე ახალ სიმაღლეზე, ისტორიული განვითარების ახალ საფეხურზე. ახალგაზრდებს ზოგჯერ ჰგონია, მთავარი უკან დარჩაო. უკან დარჩა რევოლუცია, უკან დარჩა სამოქალაქო ომის ბრძოლები, გიგანტური ქვეყნის სოციალისტური გარდაქმნის წლები, უკან დარჩა დიდი სამამულო ომის ჰეროიკაო... ასე ჰგონიათ ახალგაზრდებს, მაგრამ დგება მათი დრო, პაპებისა და მამების ესტაფეტა მათ ხელთ გადადის, და მაშინ ირკვევა, რომ მათ წილადაც მოდის განსაცდელი და დიდი საქმეები.

დღეს მე მანუგეშებს ის აზრი, რომ რევოლუციის მებრძოლთა, პირველი ხუთწლედის მშენებელთა, სამამულო ომის მეომართა თაობებმა ღირსეული ცვლა გამოზარდეს. წინათ წარმოუდგენელი მასშტაბების ამოცანები ახლა შეგვიძლია კომკავშირს, საბჭოების ქვეყნის ყველა ახალგაზრდას დავავალოთ, და ვხედავთ, რომ მათ ახასიათებთ პირადი პასუხისმგებლობა ყველაფრისათვის, რაც კი ჩვენს მიწაზე ხდება, რომ ყოველ წამოწყებაში მათ შეაქვთ თავიანთი რომანტიკული სწრაფვა და, მე ვიტყოდი, ახალგაზრდული აღფრთოვანება. იზრდება ახალგაზრდობა, რომელსაც კომუნისტური რწმენა აქვს, რომელიც უაღრესად ერთგულია პარტიის საქმისა, დიდი ლენინის საქმისა, ოქტომბრის იდეალებისა.

აი ამაზე ვფიქრობ, როცა ვიხსენებ რევოლუციის წითელ დროშას, შემოდგომის მოქუფრული ცის ფონზე რომ ფრიალებდა. ჩემი მეხსიერებიდან არასოდეს არ ამოიშლება, თუ როგორ მოვიდა ოქტომბერი ჩვენს მუშათა დაბაში. დროშა სულ მაღლა აღმართეს, ნომერი პირველი ბრძმედის მილზე.

• • •

ერთობ რთული იყო სოციალური ყოფა ჩემი სიყმაწვილის წლებში, ეპოქათა მსხვრევის დროს. უჭირდათ მაშინ დნეპრელებს: „ცენტრალნაია რადას“ ხელისუფლება გერმანელთა ჯარებმა შეცვალეს, მათ პეტლიურა მოჰყვა, 1919 წლის იანვარში პეტლიურა კამენსკოედან წითელი არმიის ცხენოსნებმა განდევნეს. მაგრამ ნახევარი წლის შემდეგ თეთრები მოვიდნენ, მერე მახნოელები, გრიგორიეველები. ზედაპირზე ამოტივტივდა ყოველგვარი ნაყარ-ნუყარა, კრებებზე ენამჭევრობდნენ უკრაინელი „სამოსტიინიკები“, მენშევიკები, კადეტები, ესერები, ანარქისტები. იმ წლებში ფრიად თვალსაჩინო პოლიტიკურ აღზრდას გავდიოდით, ვვაჟკაცდებოდით, როგორც იტყვიან, დღეობით კი არა, საათობით.

და აი, კიდევ რა მინდოდა ხაზგასმით აღმენიშნა: ჩვენი ქალაქი მუშათა ქალაქი იყო, მოსახლეობის უმრავლესობა მუშები იყვნენ და ამიტომ ჩვენში პროლეტარული რევოლუცია მუდამ თავისად მიაჩნდათ, ბოლშევიკების პარტია — თავისად, საბჭოთა ხელისუფლება — თავისად! ამიტომ არჩევანის პრობლემა, თვით იმ საკითხის პრობლემა, თუ ვის გავყვეთ, ვის მხარეზე ვიყოთო, დნეპრელი მუშების წინაშე არ მდგარა. მამაჩემი, მაგალითად, პარტიის, უფრო სწორად, არც ერთი პარტიის წევრი არ ყოფილა, მაგრამ რევოლუციის პირველი წლებიდანვე აქტიურად უჭერდა მხარს ბოლშევიკებს. უფრო გვიანაც, როცა კომკავშირში შევედი, ხოლო შემდეგ კომუნისტური პარტიის წევრი გავხდი, დედ-მამა ამას ისე შეხვდა, როგორც დიდ და სასიხარულო ამბავს.

რევოლუციის შემდგომ პირველ დუხჭირ წლებში, როგორც კი სამოქალაქო ომის სროლა-ქუხილი მიყუჩდა, ჩვენი ქარხნის სამსხმელო საამქროში ჩამოასხეს თუჯის ძეგლი, შეიძლება ითქვას, უნიკალური. ეს ძეგლი დღესაც დგას დნეპროძერჟინსკის ერთ-ერთ ულამაზეს მოედანზე. მაღალ სვეტზე აღმართულა ლეგენდარული ტიტანი პრომეთე, ბორკილი ჩამოუგლეჯია, ხელთ ანთებული ჩირაღდანი უპყრია, ფერხთით დამხობილი არწივი აგდია, საუკუნეობით რომ სტანჯავდა მას. ეს სიმბოლიკა ნათელია და ჩემი სიყმაწვილის წლებში ყველასათვის გასაგები იყო. ჩვენ ხომ გვახსოვდა, როგორ დაემხო მეფის ორთავიანი არწივი, ცხოველმყოფელი ალი კი მუდამ მეტალურგთა ხელთ იყო. მათ შექმნეს ლითონისაგან ჰიმნი იმისა, ვინც ღმერთებს ცეცხლი მოსტაცა და სამარადისოდ აჩუქა ადამიანებს, ეს პრომეთეს ძეგლი და იმავე დროს მუშათა კლასის მონუმენტია.

დადგა ჩემი ცხოვრების ღირსშესანიშნავი დღე. თხუთმეტი წლისა მუშა გავხდი. გიმნაზიაში, რომელიც ქალაქ კამენსკოეს პირველი შრომის სკოლად გარდაიქმნა, მივიღე სკოლის დამთავრების მოწმობა. უნდა მემუშავა, ოჯახს მივხმარებოდი. ქარხანაში მეცეცხლურად მიმიღეს, შემდეგ ზეინკლად გადამიყვანეს და საკმაოდ სწრაფად ავითვისე ეს პროფესიები. ქარხანას დიდი ხანია ვიცნობდი. საამქროს ხმაური, გრუხუნი, მხურვალე ლითონის სუნი — ყველაფერი მომწონდა.

მაშ ასე, დადგა სანუკვარი დღე, როცა ქარხნის საყვირი ჩემთვისაც ახმიანდა, მამასთან ერთად გავედი ცვლაში და სხვებივით ვშრომობდი. კუნთები მტკიოდა, ოფლი თვალს მწვავდა, მაგრამ ნამდვილად ბედნიერი ვიყავი. ამას სიხარული მოყვა: შინ დავბრუნდი, გავიძრე ჭვარტლისაგან თითქმის მთლად გაშავებული სათბურა და დედამ სწორედ ისევე, როგორც მამას აბანინებდა ხელ-პირს, ცივი წყალი დამისხა. მახსოვს, თავი რომ ავწიე, მის კეთილ თვალებში ცრემლი შევნიშნე.

— რა იყო, დედი?

— მიხარია, შვილო, მიხარია, აი შენც უკვე მარჩენალი ხარ.

ერთხელ ვთქვი და აქაც გავიმეორებ: მუდამ მახსოვს ჩემი დამრიგებლები და უფროსი ამხანაგები, რომლებთანაც მიმუშავია დნეპრის ქარხანაში. მათ მომცეს პირველი პროფესია, შემასწავლეს ცხოვრების რთული მეცნიერება, მიჩვენეს შრომის ადამიანის დიადი ძალა და სულიერი მშვენიერება.

ასეთ უნივერსიტეტს ვერ დაივიწყებ კაცი.

სამშობლოს გრძნობა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

1

სამშობლოს გრძნობა ჩვენში ყველას ძალზე განვითარებული აქვს. მშვენიერი გრძნობაა! და ის, რა თქმა უნდა, მარტოოდენ ჩვენი მიწა-წყლის სილამაზის მზერით როდი საზრდოობს. მასში, როგორც იტყვიან, ფესვები უნდა გაიდგა, და როდესაც ადამიანი შრომის ოფლს აპკურებს მას, პურს მოიყვანს, შეუდგება ქალაქის შენებას, გაიყვანს ახალ გზას, ან სანგრებს გათხრის ამ მიწის დასაცავად, — აი მაშინ გაიგებს კარგად, თუ რას ნიშნავს სამშობლო.

ამას იმიტომ ვამბობ, რომ ჩემთვის მშობლიური ქვეყნის გაცნობის ხანა ოციანი წლების დასაწყისს დაემთხვა. მატარებლებით, სამდინარო გემებით, ზოგჯერ ცხენით, უფრო მეტად კი ქვეითად მრავალი ათასი კილომეტრის „გაზომვა“ მიხდებოდა. ყველაფერი კი იმ მხარეში მგზავრობით დაიწყო, საიდანაც მამაჩემის წარმომავლობა მოდიოდა. კურსკის მხარეში გავიგე, თუ რას ნიშნავს გლეხური ცხოვრება, აქ ვეზიარე მხვნელ-მთესველის ჯაფას.

გიამბობთ, თუ რამ გამოიწვია ასეთი მკვეთრი ცვლილება ჩემს ცხოვრებაში. სამოქალაქო ომის შემდგომ რღვევის პერიოდს ვოლგისპირეთში საშინელი გვალვა დაერთო. მაშინ, 1921-1922 წლებში, გვალვა და შიმშილი ასევე დაატყდა თავს უკრაინასაც. მთელ ეკატერინოსლავში იბუგებოდა ნათესები, ერთ მუშას დღეში ნახევარ გირვანქა პურს აძლევდნენ, თანაც არა ყოველთვის. მაგრამ ვიდრე ღუმელებში ცეცხლი გიზგიზებდა, ვიდრე მილები სუნთქავდნენ, ვიდრე ქარხანა მუშაობდა, ჩვენც ვმუშაობდით. მერე კი, როდესაც დნეპრის მეტალურგიული ქარხნის გაჩერება მოგვიხდა, შავი დღე დაგვიდგა.

საამქროებში სიჩუმე გამეფდა, ყველაფერი გამოცარიელდა, მისასვლელ გზებს გასაოცარი სისწრაფით მოედო **შამბნარი**, რომელსაც გვალვაც კი ვერ **აშინებდა**. ხალხი ახლომახლო სოფლებში მიმოიფანტა, თუ რამე ჰქონდათ, სურსათზე ცვლიდნენ. ზოგმა ქარხნიდან თან წაიღო ზოლოვანი რკინა, რომელსაც მდიდარი სოფლელები სალტისათვის იღებდნენ. ჩვენი ოჯახი ასეთი ფხიანობით არ გამოირჩეოდა და, როგორც გამოირკვა, გასაცვლელად არც არაფერი მოგვიგროვებია. მამაჩემსა და მე ოჯახის მარჩენლებს უკვე აღარ გვეთქმოდა, ჩვენც ტვირთად დავაწექით მას.

კამენსკოეში ცხოვრებამ ყოველგვარი აზრი დაკარგა. უმუშევრებისათვის ბირჟა გახსნეს, მაგრამ ამით საქმე არ მოგვმატებია. ავადმყოფობა მოგვერია, დაიწყო შიმშილი, მეზობელ სახლებში ყოველდღე ვინმე კვდებოდა. ქალაქი დაცარიელდა. ჩვენი ჯერიც დადგა, უნდა დავძრულიყავით ადგილიდან. მახსოვს, წასვლისას უკანასკნელად მიმოვიხედე, ქარხანას რომ გამოვემშვიდობებოდი, და მილებზე, ესტაკადებზე, საამქროთა სახურავებზე ყვავის შავი ბუდეები დავინახე. მძიმე შთაბეჭდილება შემომრჩა: მაღლა ყვავები ტრიალებდნენ, დაბლა კი იდგა გაქვავებული ქალაქი.

ამრიგად, მიწისაკენ დაბრუნება იძულებითი გამოდგა. მაგრამ ახალგაზრდობის გამო მახარებდა კიდევაც მოულოდნელი მოგზაურობა, ეს პირველი იყო ჩემს ცხოვრებაში, თანაც კარგა ხანია მინდოდა, მომენახულებინა მამის სამშობლო, გამომეცადა საკუთარი თავი სოფლის შრომაში. უკვე კარგად მესმოდა, თუ რა დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ამ შრომას ხალხისათვის და რაოდენ საარსებოდ საჭირო იყო იგი ქვეყნისათვის, რომელმაც შეიცნო პურის ჭეშმარიტი ფასი. და როდესაც კვლავ აამუშავეს დნეპრის ქარხანა, როდესაც ჩემი მშობლები უმცროსი შვილებიანად შინ დაბრუნდნენ, თუმცა მშობლიური საამქრო ძალიან მიზიდავდა, მაინც საჭიროდ ჩავთვალე იქ დარჩენა და კიდევ დიდხანს ვმუშაობდი სოფლის მეურნეობაში — კურსკის მხარეში, ბელორუსიაში, ურალში.

სწორედ იმთავითვე გამიჩნდა ორი რამის დიდი სიყვარული, რის შესახებაც ახლა გიამბობთ. სოფლის მშრომისადმი პატივისცემა ბავშვობიდანვე ჩამინერგეს მშობლებმა, კამენსკოესა და მისი მიდამოების მთელმა გარემომ. ჩვენი დაბა განსაკუთრებული გახლდათ. კამენსკოე სანახევროდ სოფლის იერს ინარჩუნებდა, თუმცაღა იქ ნამდვილი, ქარხანაში ნაწრთობი პროლეტარიატი ცხოვრობდა. პროლეტარების შიგ გულში არცთუ შორეული გლეხობის სულისკვეთება სუფევდა. მამა ხშირად მიამბობდა, თუ რარიგ გაუჭირდა თვითონ მას „გლეხობის დათმობა“. ცოტა უბედურება როდი ახლდა მაშინდელ ცხოვრებას, მაგრამ ვხედავდი, თუ რა ფარული მწუხარებით და სინანულით იგონებდა იგი სოფლის გაშლილ სივრცეებს, ხვნას, თიბვას, კალოობას, თავისი შრომით მოპოვებულ პურს. პურისადმი ჩვენი ოჯახის უაღრესად მოწიწებითი დამოკიდებულება, რა თქმა უნდა, სულაც არ იყო შემთხვევითი. დედაჩემის მხიარული მოსწრებული სიტყვა, რომელიც ყოველდღე ისმოდა ჩვენს სუფრასთან, სამუდამოდ დამამახსოვრდა: „აბა, ბავშვებო, ხომ ჭამეთ, ახლა ნამცეცი ყოველი თქვენს ხელის გულებს მოელის!“ სიღარიბემ და სიძუნწემ როდი ათქმევინა ხალხს ეს სიტყვები, რომლებიც ბავშვებს პურისადმი, მე ვიტყოდი, ყაირათიან, თაყვანისმცემლურ დამოკიდებულებას უნერგავდა.

არსობის პურისადმი ამგვარი დამოკიდებულების გარეშე, მე მიმაჩნია, ვერ გაიზრდება ღირსეული, ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობით, ზნეობრივი ადამიანი. ახლა სასადილოებში, კაფეებსა და საფუნთუშეებში ლამაზად გაფორმებულ მოწოდებებს აკრავენ ხოლმე, პურს გაუფრთხილდითო. ეს, რა თქმა უნდა, სასარგებლოა. მაგრამ სანაღვლებელი ის არის, ამგვარი მოწოდებანი რომ გვესაჭიროება. მომჭირნეობა ადრეული ასაკიდანვე უნდა დაინერგოს, უპირველეს ყოვლისა, ოჯახებში მშობელთა მიერ.

აქ დროული იქნება იმის გახსენება, რაც 1918 წელს სახკომსაბჭოს საქმეთა მმართველმა ვ. დ. ბონჩ-ბრუევიჩმა ვ. ი. ლენინს ჰკითხა: „ვლადიმერ ილიჩ, თუ შეიძლება ერთი სიტყვით ითქვას, რისთვის ვიბრძვით ახლა ჩვენ?“ ვ. ი. ლენინმა დაუყოვნებლივ უპასუხა: „პურისათვის“. იმ წლებში იგი წერდა, პურისათვის ბრძოლა სოციალიზმისათვის ბრძოლას ნიშნავსო.

ჩემი ახალგაზრდობის წლებს რომ ვიხსენებ, ახლა ვხედავ: სოფლად მუშაობა ძალზე საჭირო და ფრიად მნიშვნელოვანი იყო სახელმწიფოსათვის. მეც ბევრი რამ ვისწავლე და გავიგე აქ. შემდეგში დნეპროძერჟინსკს დავუბრუნდი, ქარხანაში მივედი, ინჟინერ-მეტალურგი გავხდი, მაგრამ თვით დრომ შემიწყო ხელი, რომ მთლიანად არ გავმიჯნოდი სოფლის საქმეებს. სასოფლო საქმის ცოდნა და საქარხნო ცხოვრების ჩემი გამოცდილება ერთმანეთს გადაეჯაჭვა, ისინი შეერთდნენ, მათ ერთმანეთი შეავსეს. მთელი შემდგომი ცხოვრების მანძილზე თითქმის თანაბრად მიხდებოდა ორივეს კეთება. ორივე საქმის სიყვარული შეერწყო ერთიმეორეს. და მეც მადლობელი ვარ ბედისა, რომ ცხოვრების გაკვეთილები მომცა გლეხის ყანაშიც და ქარხანაშიც.

მაგრამ აქ, ცოტა არ იყოს, გავუსწარი მოვლენათა მსვლელობას, მაშინ კი, ყველაზე მძიმე პერიოდში, სოფლის ცხოვრება რომ გავიგე და ვხნავდი, ვთესავდი, ვმკიდი, ნამდვილად შევეთვისე მიწას, და 1923 წელს კურსკის სამიწათმომწყობო ტექნიკუმში შევედი. საკონკურსო გამოცდები საკმაოდ კარგად ჩავაბარე და მომატებული სახელმწიფო სტიპენდიაც მომცეს.

ტექნიკუმი ძველებური იყო, მას კარგი სასწავლო ბაზა და დიდი ხნის პროგრესული ტრადიციები ჰქონდა (აქ, სხვათაშორის, ვ. დ. ბონჩ-ბრუევიჩიც სწავლობდა). ოთხწლიანი სწავლების პერიოდში ჩვენ საფუძვლიან ცოდნას ვიღებდით მათემატიკაში, ფიზიკასა და ქიმიაში. აქ ინსტიტუტის დონეზე ისწავლებოდა სპეციალური საგნები — გეოდეზია, ზოგადი გეოლოგია, ნიადაგთმცოდნეობა, გეოგრაფია, სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკა. ჩვენ ლენინის შრომებს ვკითხულობდით არა თხზულებათა კრებულის ახლა შეჩვეულ ტომებში, არამედ თხელ ბროშურებში, ისევ სტამბის საღებავის სუნი რომ ასდიოდა. ჩვენ ვსწავლობდით საბჭოთა მშენებლობას, სსრ კავშირის სახელმწიფო სამართალს, და შჩიგროვსკის მაზრაში პირველი პრაქტიკისთანავე დავრწმუნდი, რომ მიწათმომწყობს არა მარტო თეორიულად, არამედ პრაქტიკულადაც ეს ცოდნა ძალიან სჭირდება.

ჩვიდმეტი წლისა კომკავშირში მიმიღეს და ამის შემდეგ თავს ვალდებულად ვთვლიდი, მონაწილეობა მიმეღო ყველა საზოგადოებრივ წამოწყებაში. ამგვარი წამოწყება კი, უნდა ითქვას, ბლომად იყო.

ჩვენ გავდიოდით წითელ შაბათობებზე, ვატარებდით მასობრივ კამპანიებს „ძირს წერა-კითხვის უცოდინარობა!“ და „დახმარება უპატრონოებს“, ვხსნიდით სოფლებში ქოხ-სამკითხველოებს, ვუშვებდით კედლის გაზეთებს, ვდგამდით სპექტაკლებს, ვატარებდით სასოფლო ყრილობებს, ვუხსნიდით მოჯამაგირეებს თავიანთ უფლებებს, ყველაფერს ხელსა ვკიდებდით, ყველგან საქმე გვქონდა.

2

მაშინ ავითვისეთ ერთი ჭეშმარიტება: დროს არა მარტო განფენილობა, არამედ მოცულობაც აქვს. შეიძლება უმიზნოდ ფლანგო, გაიყვანო დღეები და საათები, მაგრამ შეიძლება მათი შეკუმშვა, შემჭიდროება, უკიდურესობამდე დატვირთვაც. და მაშინ აღმოჩნდება, რომ ძალიან ბევრის გაკეთებას მოასწრებ.

ვცხოვრობდით საერთო საცხოვრებელში ხერსონის ქუჩაზე, ზოგჯერ გვშიოდა და გვციოდა კიდევაც, ვისაც როგორ შეეძლო, ისე ეცვა: ვატარებდით სატინის ხალათებს, მუშურ გაქონილ კეპებს, ყუბანურებს, ბუდიონურებს. ჰალსტუხებზე იმ დროს, ცხადია, უარს ვამბობდით. მაგრამ ოციანი წლების კომკავშირელები შინაარსიანად და საინტერესოდ ცხოვრობდნენ. ქვეყნის გასაჭირი ჩვენი გასაჭირი იყო; ჩვენ ვოცნებობდით ნათელ მომავალზე მთელი კაცობრიობისათვის, ვბობოქრობდით, ვპაექრობდით, გვიყვარდა, ვკითხულობდით და თვითონაც ვთხზავდით ლექსებს.

პოეზიის მცოდნეებად არ ვთვლიდით თავს, ყველაფერზე უფრო მაღლა ვაყენებდით ლექსების აქტუალობას, პოლიტიკურ მიმართულებას. ჩვენთან პოეტებიც კი იყვნენ, კომკავშირული პოეტები.

ერთხელ რკინიგზით ვმგზავრობდი, იმავე ვაგონში ჩემი თანატოლი ქალიშვილი იჯდა, ისიც სტუდენტი. საუბარი გავაბით. ქალიშვილმა მიჩვენა რვეული ისეთი ლექსებისა, ჩვეულებრივ ალბომში რომ აგროვებენ ხოლმე, განსაკუთრებული ის იყო, რომ ამ რვეულში აღმოჩნდა ლექსი, რომელიც ადრე არასოდეს შემხვედროდა, — „ვოროვსკის სიკვდილის გამო“. მაშინ ჩვენ მწარედ განვიცდიდით ჩვენი ელჩის მკვლელობას, ამ ლექსმაც ამაღელვა და აქვე გავიზეპირე... პირველი სტრიქონიდან— „ეს მოხდა ლოზანში...“ — უკანასკნელ სტროფამდე:

А утром в отеле с названьем
«Астория»
Посол наш убит был убийцы
рукой.
И в книге великой российской
истории
Жертвой прибавилось больше
одной.

მახსოვს, კურსკში მაიაკოვსკი ჩამოვიდა. ცხადია, ჩვენ, კომკავშირელები, რკინიგზელთა კლუბში შევცვივდით, სადაც მისი საღამო გაიმართა. სუფთად ჩაცმული ხალხი მტრულად შეხვდა პოეტს. „ აი, თქვენ კოლექტივისტად თვლით თავს, — ყვიროდნენ დარბაზიდან, — მაშ, რატომღა წერთ ყველგან: „მე, მე, მე?“. პასუხიც დაუყოვნებელი იყო: „თქვენ როგორ გგონიათ, განა მეფე კოლექტივისტი იყო? ის ხომ ყოველთვის ასე წერდა: „ჩვენ, ნიკოლოზ მეორე“. ხმაური, ხარხარი, ტაში. ან კიდევ ასეთი ეპიზოდი. უკანასკნელი რიგიდან ორი ახალგაზრდა წამოდგა, მათ, როგორც ჩანს, მაიაკოვსკის ლექსების მოსმენას განცალკევებით ყოფნა არჩიეს. და აი, როდესაც ისინი ნელა გადიოდნენ რიგის გასწვრივ, გაისმა პოეტის მძლავრი ხმა. მაიაკოვსკიმ ხელი მათკენ გაიშვირა და თქვა: „ამხანაგებო! ყურადღება მიაქციეთ ამ „რიგიან“ ყმაწვილებს რიგიდან რომ გადიან“. ისევ ატყდა ხარხარი და ტაშის გრიალი.

მაიაკოვსკი კითხულობდა ნაწყვეტებს პოემიდან „ვლადიმერ ილიას ძე ლენინი“. სუნთქვაშეკრულნი ვუსმენდით, ილიჩის სიკვდილი სულ ახლახან დაგვატყდა თავს და ეს სახალხო ტკივილი ყოველი ჩვენგანისათვის ღრმა პირადი ტკივილიც იყო.

მოკლეა
და ჩვენც
უკანასკნელ წუთამდე ვიცით
ულიანოვის
სიცოცხლის გზები.
უნდა აღწერო
და ხელახლა
აღწერო ისევ
დიდი ლენინის
ცხოვრება გრძელი...

ეს სიტყვები არაჩვეულებრივი ძალით ჟღერდა. მაიაკოვსკი ისე მშვიდად ლაპარაკობდა, თითქოს ხმამაღლა ფიქრობსო, მაგრამ მისი ბანი ბოლო რიგამდე აღწევდა. და მართლაც, მან ჩვენთვის ყველაზე მაღალი ცნება „ხელახლა გამოაბრწყინა“.

ჩვენი პარტია და ლენინი —
ტყუპნი არიან, —
ისტორიაში
ვინ იქნება
უფრო ჩენილი.
ვამბობთ — ლენინი
და ვგულისხმობთ
მუდამ პარტიას,
ვამბობთ — პარტია
და ვგულისხმობთ —
ჩვენი ლენინი.

ჩამოქნილი სტრიქონები სულსა და გულს ედებოდა, თავისთავად გამახსოვრდებოდა.

საღამოზე მაიაკოვსკიმ წაიკითხა კიდევ ლექსი „კურსკელ მუშებს, პირველი მადნის მომპოვებლებს...“ ამ ლექსმა მე გამახსენა ქარხანა — ბრძმედები, მარტენები. გულმა შინისაკენ გამიწია. მაგრამ სწორედ მაშინ, 1927 წელს, სწავლა დავამთავრე, მიწათმომწყობი გავხდი და მუშაობას შევუდექი კურსკის ოლქის ერთ-ერთ მაზრაში. შემდეგი საველე სეზონი ბელორუსიაში გავატარე, ორშთან, მერე ახალ ადგილზე დამნიშნეს და გავემგზავრე — უკვე მარტო კი არა, მეუღლესთან ერთად — ურალზე, ჯერ მიხაილოვსკის, შემდგომ კი ბისერტის რაიონში. ჩემი მომავალი მეუღლე ერთ-ერთ კომკავშირულ საღამოზე გავიცანი. ისიც ჩემნაირ მუშურ ოჯახში გაიზარდა და ბელგოროდიდან კურსკში ასევე სწავლისათვის ჩამოვიდა. იმ დროიდან ვიქტორია პეტროვნა ჩემთვის მუდამ იყო და არის არა მარტო მეუღლე და ჩემი შვილების დედა, არამედ ნამდვილი ძვირფასი და გულისხმიერი მეგობარი.

იქ დიდხანს მომიხდა დაყოვნება, მრავალი ვერსი გავიარე ურალის მიწაზე, ბევრი ვიმუშავე და სამუდამოდ შევიყვარე ეს მხარე, მისი ადამიანები და დიდებული ბუნება.

ეს იყო რთული დრო, როდესაც ყოფის ძველი, დამკვიდრებული ფორმები ირღვეოდა, ახლის ყლორტები კი ჯერ მხოლოდ იწვერებოდნენ და საჭირო იყო მათი მუყაითი ძებნა, მოვლა, გამოზრდა. საკავშირო კპ (ბ) XV ყრილობამ, რომელიც 1927 წლის დეკემბერში გაიმართა, დაამტკიცა ჩვენს ქვეყანაში სოციალიზმის შემდგომი მშენებლობის პროგრამა. ლენინურ კოოპერაციულ გეგმას რომ ახორციელებდა, ყრილობა სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის კურსს დაადგა. და საბჭოთა ხალხი კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით ახდენდა ულრმეს სოციალურ გარდაქმნებს სოფლად, რომელიც სოციალისტურ რელსებზე გადადიოდა. სწორედ ამ ოთხ წელიწადში — 1927-1931 წლებში მომიხდა მეც სოფლად მუშაობა, კოლმეურნეობების შექმნა, უდიდესი სოციალური რევოლუციის მოვლენების შუაგულში ყოფნა.

ადრე ჩემი სპეციალობის ადამიანებს ხშირად მიწისმზომელებს უწოდებდნენ. ახლა სახელწოდება შეიცვალა, ჩვენ მიწათმომწყობები გავხდით ამ სიტყვის ნამდვილი მნიშვნელობით. სასოფლო-სამეურნეო არტელებს რომ ქმნიდნენ, ადამიანები აერთიანებდნენ მიწას, საქონელს, სამეურნეო ნაგებობებს, ინვენტარს. და ჩვენ, მიწათმომწყობებს, უბრალოდ როდი უნდა გვეშალა მიჯნები, რათა რუკაზე მიწის განცალკევებული ერთპიროვნული ზოლები ერთ კოლექტიურ მინდვრად გაგვეერთიანებინა. ამის გაკეთება აუცილებლად იყო საჭირო ახალ სოციალურ, მეცნიერულ, ეკონომიკურ და ტექნიკურ საფუძველზე, იმ მსხვილ სოციალისტურ მეურნეობათა ინტერესების გათვალისწინებით, რომლებიც ნავარაუდევი იყო თანამედროვე აგროტექნიკისა და ყველა სამუშაოს ფართო მექანიზაციისათვის მომავალში.

ჩვენ ვქმნიდით ახალ რუკებს — კოლმეურნეობებში ორგანიზებული, მეცნიერული მიწათსარგებლობის პირველ რუკებს. ჩვენი რუკები დიდხანს ემსახურებოდა კოლმეურნეობებს, აგრონომები მათ ომის შემდეგაც იყენებდნენ. მე კი პირველი კოლექტიური მეურნეობების შექმნის პერიოდში შეძენილი მიწათმოწყობის გამოცდილება კარგად დამეხმარა მომავალში ჩრდილოეთ ყაზახეთში, ყამირზე ასობით ახალი საბჭოთა მეურნეობის ჩამოყალიბების დროს.

მიწათმომწყობად მუშაობის წლებში ასობით ადამიანის თვალში პირველად ვიგრძენი, რომ საბჭოთა ხელისუფლების სრულუფლებიანი წარმომადგენელი ვიყავი. გლეხები პარტიის პოლიტიკაზე მსჯელობდნენ იმის მიხედვით, თუ როგორ დაიდგმებოდა ნიველირი და საზომი, საითკენ გავიდოდა ტრასა, იმის მიხედვით, თუ როგორ იქცეოდა ადამიანი კულაკებთან შეხლა-შემოხლის დროს: აქ, ყანაში, ყველა ნათლად ხედავდა, ვისთვის და ვის წინააღმდეგ იბრძოდა საბჭოთა ხელისუფლება.

კარგად დამამახსოვრდა პირველი ტრაქტორი, ბისერტის რკინიგზელებმა გლეხებს რომ აჩუქეს. ეს იყო პატარა, სუსტი „ფორძონი“, მაგრამ მას არანაკლები აღფრთოვანება მოჰყვა, იქნებ მეტიც, ვიდრე პირველ თანამგზავრს. განა უბრალოდ მანქანა გავიდა მინდვრად, ეს იყო სოფლის სოციალური გარდაქმნის იარაღი, ეს იყო საკოლმეურნეო წყობილების პროპაგანდისტი და აგიტატორი. ადგილობრივმა კულაკებმა და მათმა დამქაშებმა ხმა გაავრცელეს, „რკინის ცხენით“ მოხნული მი-

წა მოსავალს არ იძლევაო, მაგრამ ყველასათვის გასაოცრად ბევრი პური მოვიდა და მაშინ მათ ღამით ბეღელს ცეცხლი წაუკიდეს. მხოლოდ ბისერტელი კოლმეურნეების გმირობის შემწეობით მოხერხდა ხორბლის გადარჩენა.

და ეს ყოველივე ხდებოდა არა კინოში, არა წიგნებში, არამედ პირად ცხოვრებაში. სხვა კომკავშირელებთან ერთად არაერთხელ შევჯახებივარ კულაკებს მინდვრებში, მიკამათია მათთან სასოფლო ყრილობებზე. ჩვენ გვემუქრებოდნენ მარგილებით, ფიწლებით, ღვარძლიანი ბარათებით, ფანჯარაში ნასროლი ქვებით. ერთხელ გაზეთებში წავიკითხე, რომ მეზობელ ტიუმენის ოლქში კულაკებს ჩაედინათ საზიზღარი დანაშაული, რომლის ამბავი მასობრივი კოლექტივიზაციის პერიოდში პირველად მოედო მთელ ქვეყანას. ღამით ისინი დაუდარაჯდნენ ტრაქტორისტ პეტრე დიაკოვს, რომელსაც კაბინაში ეძინა, ნავთი გადაასხეს და ცეცხლი წაუკიდეს. ჩვენ მწარედ განვიცადეთ ჩვენთვის უცნობი, მაგრამ უცებ ახლობლად ქცეული თანამებრძოლისა და ამხანაგის საზარელი სიკვდილი. და კიდევ უფრო მტკიცედ და შეუპოვრად შევუტიეთ საძულველ კულაკებს.

მალე სიმღერაც შეითხზა ამ ტრაქტორისტზე. ჩვენ შეგვიყვარდა ის და დაუსრულებლად, თანაც ხშირად ფეხზე ამდგარნი ვმღეროდით კოლექტივიზაციის გმირის მოსაგონებლად.

По дорожке неровной,
по тракту ли —
Все равно нам
с тобой по пути.
Прокати нас, Петруша,
на тракторе,
До околицы нас прокати!

არსებითად გულთბილ, ლირიკულ, გულითად სიმღერას ჩვენ უკვე მრისხანედ ვამთავრებდით და ამ სიტყვებით საკუთარ თავს მივმართავდით:

Огрызаются, лютые, лаются,
Им нерадостен наш урожай...
Кулачье до тебя добирается:
Комсомолец родной, не плошай!

მხოლოდ წლების შემდეგ, დაახლოებით ოცდაათი წლის შემდეგ, გავიგე, რომ პეტრე დიაკოვი სასწაულებრივ გადარჩენილა და თანაც მთელი ომი გამოუვლია. ერთი სიტყვით, ეს კაცი, მართლაც რომ, სიმღერის გმირი გახლდათ.

მაშინ კი 1929 წელი იყო, რომელიც ისტორიაში შევიდა, როგორც დიადი გარდატეხის წელი სოციალისტური მშენებლობის მთელ გიგანტურ ფრონტზე, როდესაც სახალხო ეკონომიკის წამყვანი დარგის — მსხვილი მრეწველობის განვითარებასთან ერთად ქვეყანაში დაიწყო მსხვილი, მექანიზებული სოფლის მეურნეობის შექმნა.

ამას წინათ სკკპ სვერდლოვსკის საოლქო კომიტეტიდან იმ წლების ზოგიერთი დოკუმენტი გამომიგზავნეს.

აი ამონაწერი საკავშირო კპ (ბ) ბისერტის რაიკომის პლენუმის 1929 წლის 5 დეკემბრის ოქმიდან:

„ამხ. ბრეუნევი: ის გეგმა, რომელიც ჩვენთან დასახულია საგაზაფხულო თესვის კამპანიის ჩასატარებლად, უდიდეს სიძნელეებთან არის დაკავშირებული. სასოფლო-სამეურნეო ინვენტარი, რომელიც ჩვენ აუცილებლად გვესაჭიროება, არა გვაქვს, მაშასადამე, სასოფლო-სამეურნეო მანქანების მოწოდების საკითხი მწვავედ დგას. მრავალმინდვრიან თესლბრუნვაზე ზოგიერთი სასოფლო საბჭოს გადაყვანასთან დაკავშირებით ჩვენში შემცირდება საშემოდგომო და საგაზაფხულო კულტურების ნათესი ფართობი, განვლილმა მიწათმოწყობამ საუკეთესო მიწები გადასცა მოსახლეობის ღარიბ-ღატაკი და საშუალო გლეხობის ნაწილს, ამასთან დაკავშირებით ყველაფერი უნდა ვიღონოთ, რომ ეს მიწები დაითესოს. უეჭველია, აქ კულაკების მავნებლობა იქნება. მაშასადამე, სრულად უნდა გამოვიყენოთ ყველა საშუალება, რომლებიც ეძლევა გლეხობის ღარიბ-ღატაკ და საშუალო ნაწილს. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს კრედიტების განაწილებას ღარიბ-ღატაკთა ჯგუფებისათვის, რომლებიც უკვე ჩამოყალიბებულია. მე საკოლექტივიზაციო მუშაობაში დიდ ნაკლად მიმაჩნია ამ მუშაობის გეგმების უქონლობა, მას სასოფლო საბჭოებიც გეგმიანად არ უძღვებოდნენ. შეფები სოფლებში ჩასვლისას კოლექტივიზაციის საკითხებზე ყურადღებას არ ამახვილებდნენ...“

ამ დოკუმენტში დროის ნამდვილი სურათია, შფოთიანი და საკმაოდ მძიმე დროისა. საქმე სოფლად მთელი ძალების დაძაბვას მოითხოვდა. მე ძალ-ღონეს არ ვიშურებდი და ადამიანების ნდობად აღვიქვი ჩემი არჩევა ბისერტის მშრომელთა დეპუტატების რაიონული საბჭოს დეპუტატად. ამასთან ერთად დამნიშნეს რაიმიწგანის გამგედ, შემდეგ ამირჩიეს რაიაღმასკომის თავმჯდომარის მოადგილედ. 1931 წლის დასაწყისში კი ამას მოჰყვა ახალი დანიშვნა სვერდლოვსკში — ურალის სამიწათმოქმედო საოლქო სამმართველოს უფროსის მოადგილედ. მე და ჩემი მეუღლე სვერდლოვსკში ჩავედით, მაგრამ რამდენიმე ხნის შემდეგ გადავწყვიტე მშობლიურ ქარხანაში დაბრუნება — ზეინკლად მუშაობა და ერთდროულად ინსტიტუტში სწავლა.

3

აი, როგორ მოხდა ეს. მთელი ეს წლები ჩემიანების წერილების, გაზეთების მეშვეობით თვალს ვადევნებდი იმას, თუ რა ხდებოდა ჩვენს ქარხანაში. დნეპრელმა მუშებმა თავად მოითხოვეს ქარხნის აღდგენა, დელეგაციაც გაგზავნეს მოსკოვში. მუშათა წარგზავნილებმა მოახერხეს, შესულიყვნენ ფ. ე. ძერჟინსკისთან, სახალხო მეურნეობის უმაღლესი საბჭოს მაშინდელ თავმჯდომარესთან, და დახმარება სთხოვეს. 1925 წელს პრესაში გამოქვეყნდა ფ. ძერჟინსკის გამოსვლა რკპ (ბ) XIV კონფერენციაზე: „უნდა მოგახსენოთ, იმ კოლოსთაგან, თავის დროზე რომ მოქმედებდნენ სამხრეთში, ერთი კოლოსი ყოველწლიურად ამზადებდა 20 მილიონ ფუთზე მეტ პროდუქციას. ეს კოლოსი, ეგრეთწოდებული დნეპრის ქარხანა, გუშინ, 28 აპრილს, 2 საათზე გაიხსნა და პირველი ბრძმედიც აამოქმედა“.

რა თქმა უნდა, ეს ამბები მაღელვებდა, სულს მიფორიაქებდა, ვერ დამევიწყებინა, რომ ჩვენი ქარხანა სულ უფრო იზრდება და მძლავრდება, არადა, ურალი ისეთია, ველ-მინდვრებისა და მდელოების სურნელში მუდამ ატანს ინდუსტრიის ჩვეული სურნელი. სადაც უნდა წახვიდე, ყველგან წარმოგიდგება თვალწინ საქარხნო მილები და ამ მილების თავზე ავარდნილი კვამლი. შიგ ბისერტშიც და მის ახლომახლოც იყო დემიდოვის ძველი ქარხნები — ნიჟნისერგიევსკის, მიხაილოვსკის, რევდინსკის. სვერდლოვსკზე ხომ ლაპარაკიც ზედმეტია: სწორედ მაშინ გაჩაღდა აქ „ქარხანათ ქარხნის“ — „ურალმაშის“ უმაგალითო მასშტაბის მშენებლობა.

მე ასე ვფიქრობდი: კოლექტივიზაციაში უკვე მოხდა შეუქცევადი ძვრა. 1931 წლის შუახანებისათვის კოლმეურნეობებში გაერთიანებული იყო ქვეყნის ინდივიდუალურ მეურნეობათა ნახევარზე მეტი, ინდუსტრია კი ეს-ეს არის ძალას იკრებს. დღეს სწორედ იქ, ინდუსტრიულ ფრონტზე გადის სოციალიზმისათვის ბრძოლის წინა ხაზი. უმრეწველობოდ, უელექტროენერგიოდ, მანქანა-ტრაქტორთა სადგურების ფართო ქსელის უქონლად ვერც სოფლის მეურნეობას დაადგება საშველი. ქვეყანას ლითონი სჭირდებოდა; ორ მესამედ თუჯს იძლეოდნენ სამხრეთის ქარხნები, რომელთაგან უდიდესად ითვლე-

ბოდა დნეპრის ქარხანა, საწარმო, ფ. ე. ძერჟინსკის სახელი რომ მიენიჭა, — ჰოდა, ჩემი ადგილიც იქ ყოფილა.

სწორედ ასე დავუბრუნდი მშობელ მხარეს. რა თქმა უნდა, გამიჭირდებოდა თან მუშური სპეცტანსაცმლით მევლო ცვლაში და თან საღამოობით მესწავლა ინსტიტუტში. მაგრამ არც ჯანი მაკლდა და არც შეუპოვრობა.

1931 წელს მშობლიურმა ქარხანამ პარტიაში მიმიღო. გუშინდელივით მახსოვს, 24 ოქტომბერი იყო. საკანდიდატო ბარათის ნაცვლად უბეში ჩავიდე № 1713187 პარტიული ბილეთი. ვიცოდი, რომ ეს ბილეთი მანიჭებს არა შეღავათებს, არამედ ახალ, ფრიად რთულ მოვალეობებს. მაინც მგონია, ნებისმიერ ჩვენგანს, კომუნისტს რომ ჰკითხონ, სხვა გზას ხომ არ აირჩევდიო, მტკიცედ იტყოდა: არა, არ ავირჩევდიო. არ ავირჩევდით, იმიტომ, რომ ჩვენი გზა — ეს არის ხალხის, პარტიის უანგარო სამსახურის გზა.

დრო კიდევ უფრო მეტად შემიმჭიდროვდა. საამქროებში მიმდინარეობდა რეკონსტრუქცია, რომელსაც ხელმძღვანელობდა ჩვენი ქარხნის მთავარი ინჟინერი ი. პ. ბარდინი, მომავალი აკადემიკოსი. იდგმებოდა ახალი აგრეგატები, ინერგებოდა მექანიზაცია. ერთი სიტყვით, სამუშაო სამყოფად გვქონდა. ინსტიტუტშიც საინტერესო ცხოვრება ჩქეფდა. ყველანი ველტვოდით და ვეწაფებოდით ცოდნას. თანაც, მაშინ არჩეული ვიყავი ფაკულტეტის პარტჯგუფორგად, შემდეგ პროფკომის თავმჯდომარედ და, ბოლოს, მთელი ინსტიტუტის პარტკომის მდივნად. ეს ამხანაგების დიდი ნდობა იყო. ნდობა, რა თქმა უნდა, მახარებდა, თანაც, მუდამ მიყვარდა ადამიანთა შორის ყოფნა, თავდავიწყებით მუშაობა.

30-იან წლებში განსაკუთრებით მწვავედ დადგა კადრების, უწინარეს ყოვლისა, მეცნიერულ-ტექნიკური ინტელიგენციის სწავლების, აღზრდის, იდეური წრთობის ამოცანა. სწორედ ამიტომ, ერთობ პასუხსაგებად მივიჩნიე სამუშაო, 1933 წელს რომ შემომთავაზეს: მესამე კურსის სტუდენტი დამნიშნეს მუშფაკის ხელმძღვანელად, მერე კი დნეპროძერჟინსკის მეტალურგიული ტექნიკუმის დირექტორად. გულიანად ვმუშაობდი. მინდოდა ყველაფერში წავდგომოდი ამხანაგებს. დღემდე შემომრჩა მაშინდელი ბრძანებების დავთარი. ღიმილით გადამიფურცლავს ძველი ბრძანებები, ახლა თითქოს მიამიტურადაც რომ გამოიყურება, მაგრამ მაშინ ეს პოლიტიკა იყო. ჩვენს მოვალეობად ვრაცხდით გვებრძოლა ყოველი ჩვენი სტუდენტისათვის, ყოველნაირად ვუჩიჩინებდით ქარხნელ ჭაბუკებს ესწავლათ, ვცდილობდით როგორმე ხელი გაგვემართა მათთვის პროფკავშირული სესხით, ზოგჯერ დაგვენაყრებინა კიდეც ჩვენს სასადილოში. ერთხელ ქალაქში გვეწვია ცნობილი მეტალურგი მეცნიერი, საბრძმედე პროცესის თეორიის შემქმნელი აკადემიკოსი მ. ა. პავლოვი. როგორც იყო, შევიპირე იგი გამოსულიყო მუშფაკელთა წინაშე. გული სიხარულით მევსებოდა იმის შემყურეს, თუ როგორ უსმენდნენ აკადემიკოსს ჩემი თანატოლები. ეს ბიჭები შემდეგ დადგნენ წარმოების ჩინებული მეთაურები—არა ძველი ყაიდის „სპეცები“, არამედ ენთუზიასტები, ნოვატორები, კომუნიზმის იდეალების ერთგული ადამიანები.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მაგრამ ტექნიკუმში მუშაობა, პარტიული დავალებები და საზოგადოებრივი საქმენი თავად მე სწავლისაგან როდი მათავისუფლებდა. ვხაზავდი საკურსო პროექტებს, ვაბარებდი გამოცდებს. მაგრამ სულაც არ მოველოდი ამის გამო რაღაც შეღავათებს. პირიქით, მდგომარეობა მავალებდა, თავად ვყოფილიყავ სხვებისათვის სამაგალითო — განა შემეძლო სხვისგან მომეთხოვა ბეჯითად და მონდომებით ესწავლა, თუ მე თვითონ სხვათა შორის ვისწავლიდი? მოვიყვან კიდევ ერთ დოკუმენტს — სახელმწიფო საკვალიფიკაციო კომისიის 1935 წლის 28 იანვრის სხდომის ოქმის ამონაწერს:

„მოისმინეს: თბოძალური განყოფილების V კურსის სტუდენტის ლ. ი. ბრეჟნევის სადიპლომო პროექტის დაცვა თემაზე: „ფ. ე. ძერჟინსკის სახელობის ქარხნის პირობებში საბრძმედე აირის ელექტროსტატიკური გაწმენდის პროექტი“. კათედრამ ნამუშევარი შეაფასა: თეორიული ნაწილი — ფრიადზე, პროექტი — ფრიადზე“.

აირწმენდის ამოცანების გადაწყვეტისადმი დაკვირვებული მიდგომა და დაწერილი გაანგარიშებანი მოწმობენ პროექტის ავტორის ჩინებულ საინჟინრო მომზადებას.

ამხ. ბრეჟნევმა ყველა შეკითხვას ამომწურავი პასუხი გასცა.

დაადგინეს: სადიპლომო შრომა შესრულებულია ფრიადზე. მიენიჭოს ამხ. ლ. ი. ბრეჟნევს თბოძალური დანადგარების ინჟინრის წოდება“.

ძალური საამქროს ცვლის უფროსად ჩემს ახალ მუშაობაზე მოკლედ ვიტყვი: ეს იყო წელი, როცა არ გვაკლდა დაძაბული შრომა, ოპტიმალური საწარმოო რეჟიმების ძიება, ცხარე კამათი, დამკვრელური ვახტები, შემხვედრი გეგმები, ღამის გამოძახებები, ხშირად კი ავრალებიც.

ამავე წელს ჩემს ცხოვრებაში ახალი მკვეთრი შემობრუნებაც მოხდა: მე წითელ არმიაში გამიწვიეს.

დილით უწყებით გამოვცხადდი სამხედრო კომისარიატში და იქ ვნახე ჩვენი სტუდენტი არკადი კუცენკო. თურმე ორივეს, რაკი შესაბამისი განათლება გვქონდა, გვგზავნიდნენ ჩიტაში, სატანკო სკოლაში, რომელსაც მაშინ იმიერბაიკალის ჯავშანსატანკო აკადემია ერქვა. ისევ უნდა გამოვთხოვებოდი ქარხანასა და მეგობრებს, ახლობლებს, ისევ უნდა გავმგზავრებულიყავი შორეულ მხარეს.

— გინდა სამხედრო იყო? — მკითხა კუცენკომ. — ვინ იცის, — მივუგე მე, — იქნებ ჩვენს ცხოვრებაში ესეც მაგრა გამოგვადგეს.

4

ორმოც დღესა და ორმოც ღამეს მიიწევდა აღმოსავლეთისაკენ ჩვენი სამხედრო ეშელონი. გზად მოსკოვი უნდა გაგვევლო და იმედი მქონდა, რომ გავიდოდი წითელ მოედანზე, თვალს შევავლებდი კრემლს, ვნახავდი ლენინის მავზოლეუმს, მაგრამ ეს მხოლოდ უკან დაბრუნებისას შევძელი.

თან ნაღველი შემომაწვა და თან რაღაც სიხარულმა ამიტანა: ასეა, როცა უკან გრჩება ცხოვრების რაღაც ეტაპი, და წინ მოგელის ახალი, შეუცნობი რამ, როგორც პოეტმა თქვა, შორეთს იქით შორეთი...

კაცის გუნება ასეთია: ყველა ის ადგილი, სადაც მიმუშავია, ახლაც გულით მიყვარს, ღვიძლად მიმაჩნია. მომწონს ხორბლის ყანებში მიმოფანტული უკრაინული სოფლების თეთრ-მწვანე კუნძულებიც, ბელორუსიის პეიზაჟების თითქოსდა შეუმჩნეველი, მაგრამ გულში ჩამწვდომი სიტურფეც, მოლდავეთის ბაღ-ვენახების უხვი ყვავილობაც და ყაზახეთის უკიდეგანო სტეპებიც, მეტადრე გაზაფხულზე, როცა ველებს ფიანდაზად მოჰფენია ტიტები და ყაყაჩოები... იმ ორმოც დღეში კი მთელმა ქვეყანამ ჩემს თვალწინ გაიარა, მივდიოდი, მივდიოდი, და ჩემ გაკვირვებას საზღვარი არ ჰქონდა.

სამხედრო ბანაკი, სადაც ჩვენ ჩავედით, ჩიტის მახლობლად, პესჩანკის სადგურის მიდამოებში იყო. ყვითელ მიწაზე იდგა გრძელი ულიმღამო დაბალ-დაბალი ბარაკები, ჯერ კიდევ იაპონელებს რომ აეშენებინათ. შუაში პლაცი გაემართათ, ირგვლივ კი პიტალო კლდეები წამომართულიყო. დამახსომდა ზანტი აქლემი, ტაატით რომ მოჰქონდა წყლის კასრები. წყალი აქ საერთოდ არ იყო, იგი ჩამოჰქონდათ, და აბანოში (აბანო კი, მოგეხსენებათ, ჯარისკაცისათვის პირველი საქმეა) კაცზე ორ სათლ წყალს იძლეოდნენ.

დაგვირიგეს ფორმა, დაგვყვეს ასეუ-

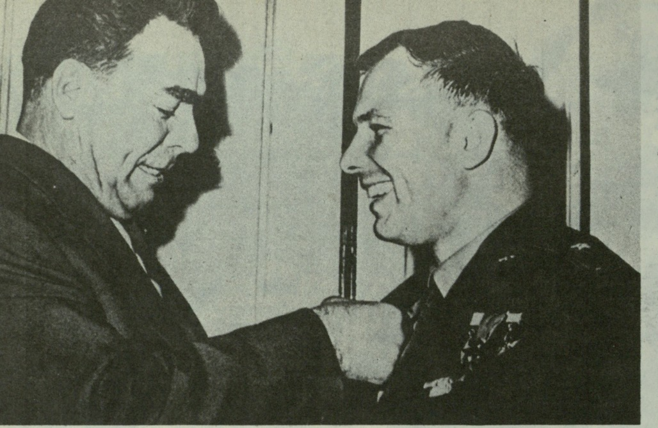

ლებად, და მე სატანკო ბატალიონის პირველ ასეულში მოვხვდი, ასე დაიწყო სამხედრო სამსახური.

— ადექით! მარდად, ტყვიასავით!

სიცხე იყო თუ ყინვა, ქარი თუ ქარაშოტი — ჩვენ, წელამდე შიშვლები, დილის ვარჯიშზე გამოვცვივდებოდით, შემდეგ კი მწყობრად მივდიოდით სასაუზმოდ. მერე — საწესდებო მეცადინეობა, სამწყობრო, მომზადების ხანგრძლივი საათები და ზემდეგ ფალილეევის დარიგება, რომელიც ჩვენდამი განსაკუთრებით მკაცრი იყო:

— აქ ინსტიტუტი არ გეგონოთ. აქ ტვინის განძრევაა საჭირო. სმენა-ა-ა! ყველგან სიმღერით ძავდიოდით — ყველას გვიყვარდა „რა დაგვაკლეს მომხვდურებმა“, და ჩვენც გულიანად ვაგუგუნებდით, სიმღერას ვუწყობდით მწყობრ ნაბიჯს. სულ მალე ჩავები ამ ცხოვრებაში.

ამ ცოტა ხნის წინათ, როცა ციმბირსა და შორეულ აღმოსავლეთში ვიმოგზაურე, პესჩანკაშიც გახლდით. სულ მთლად სხვა დაბა დამიხვდა, თუმცა იქ დღესაც არის სასწავლო ჯარის ნაწილი. არის მხედრული დიდების მუზეუმი, სადაც დავინახე ჩემი პორტრეტი, იმ წლებში რომ გადავუღივარ ტანკისტის მუზარადში; ჯარისკაცებს სიყვარულით შეუგროვებიათ დიდი სამამულო ომის მასალები, ფოტოსურათები, მცირემიწელთა საბუთები. მერე ახალგაზრდა მეომრებმა მიმიპატიჟეს, და ვნახე სახლი, სადაც ისინი ცხოვრობდენ. არც აქ დამიხვდა ბარაკები, სადაც ჩვენ გავდიოდით სამსახურს — თანამედროვე ოთახები, ნათელი ფანჯრები, გაწყობილი საწოლები, გაკრიალებული იატაკი. მაშინ კი, არსებითად, საცხოვრებელი ფონდი არც გვქონდა, ტანკები ტრანშეებში გვეყენა, ეგ იყო, მანქანაზე ზემოდან ბრეზენტი გვქონდა წაფარებული.

ჩვენთვის მთავარი იყო მხედრული სამსახური. როგორც არმიაშია ხოლმე, დიდ ყურადღებას ვუთმობდით სპორტს — ორძელზე ვარჯიშს, ფრენბურთს, ზამთრობით — სათხილამურო ლაშქრობებს. მახსოვს, მარტოსაც გამივლია გრძელი გზა თხილამურით. ასე, ოცდაათი-ორმოცი კილომეტრი. ეს მაშინ იყო, როცა ჩამოსული სარდლობისათვის პაკეტი მიმქონდა.

ჩვენთვის ხშირად უთქვამთ, ტანკისტებს ფეხით ლაშქრობაც უნდა შეეძლოთ. ფარაჯებს მხარზე გადავიგორგლავდით, ფეხსაცმელს მოვირგებდით, და ბრძანებაზე — „მარშზე იარ!“, დავიძრებოდით. ლაშქრობები შორეული გვქონდა. თავდაპირველად ფეხსახვევს ხეირიანად ვერც ვიხვევდით და ხშირად ვიხეხავდით ფეხს. ყველაფერი ეს იყო. ერთხელ, გაზაფხულზე, ასეთი მარშ-ლაშქრობის დროს მთებს შუა მოვარდნილმა მდინარემ გადაგვიღობა გზა, ჩვენ უკვე ლაშქრობიდან ვბრუნდებოდით, სიმღერით მოვაბიჯებდით, თითქოს ყველაფერი რიგზე იყო. და უცებ: წყლის ზღუდე. გვესმის მეთაურის ხმა: „რას გაჩერდით?“ ვდუმვართ: რაო, ვერა ხედავ, წყალზე რომ ვერ გავივლითო?! თანაც ძვალში გამტანი ქარი იყო. იმ ადგილებში ადრეული გაზაფხული სითბოთი არ გვანებივრებდა. ერთიც ვნახოთ, მეთაურმა გიმნასტურა გაიხადა, შიგ პირადი იარაღი გაახვია, თავსზემოთ დაიჭირა და გვიბრძანა: „მომყევით!“ წყალი ყინულივით ცივი იყო. მდინარიდან რომ ამოვედით, კბილს კბილზე ძლივს ვაცემინებდით. აქ კი ახალი ბრძანება: „სირბილით იარ!“ ეგ არაფერი, გავუძელით.

ასე იწრთობოდა ნებისყოფა, ასე ყალიბდებოდა ხასიათი — საბჭოთა ჯარისკაცის ხასიათი. მერე კი დაიწყო ყველაზე საინტერესო: მეცადინეობა ტაქტიკაში, მატერიალური ნაწილის შესწავლა, ტანკების ტარება. ჩვენ მაშინ „ტ-26“ და „ბტ-4“ საშუალო ტანკებს ვითვისებდით, დღეს ეს მანქანები, რა თქმა უნდა, მოისუსტებს. მაგრამ მაშინ ისინი მრისხანე იარაღად გვესახებოდა. ვისროდით ადგილიდან, ვესროდით გაქანებული ტანკიდან სამიზნეებს, და სიამაყით აღგვევსო გული, როცა თვით ბატალიონის მეთაურმა კოპცოვმა სროლა ფრიადზე შეგვიფასა.

დღესაც დიდი კმაყოფილებით ვიგონებ ამ მომთხოვნ მეთაურსა და გულისხმიერ კაცს. ვერ ვიტყვი, რომ ჩვენ დავმეგობრებულიყავით (იგი მეთაური იყო, მე კი კურსანტი), მაგრამ ბატალიონის მეთაური კარგად მექცეოდა. მეც ასევე პატივისცემით ვეკიდებოდი. საღამოობით ხშირად ვსაუბრობდით საარმიო სამსახურზე, შესაძლო ომზე. შემდეგ ვასილ ალექსის ძე კოპცოვი ხალხინ-გოლის ბრძოლებში მონაწილეობდა. საბჭოთა კავშირის გმირობაც მიიღო, სამამულო ომს გენერლად შეხვდა და მერე... გმირულად დაიღუპა ფრონტზე. ეს იყო პირველი კადრის ოფიცერი, რომელიც მე გავიცანი, სწორედ ასეთებზე იტყვიან ხოლმე — ვაჟკაცსა გული რკინისაო... ბუნებით ეს სიტყვაძუნწი, მტკიცე, მუდამ შემართული, მხნე კაცი ჩემთვის დამრიგებელიც იყო და მაგალითიც, მაგალითი ნამდვილი მეთაურისა, რომელმაც მთელი თავისი ცხოვრება მოახმარა, საბჭოთა ჯარისკაცების, ისეთი ჯარისკაცების აღზრდას, ნებისმიერ მომენტში რომ შეეძლოთ აღმდგარიყვნენ ჩვენი დიადი სამშობლოს დასაცავად.

მახსოვს ასეთი ეპიზოდი. იმ ადგილს, სადაც ჩვენი ნაწილი იყო განლაგებული, მდინარე ჩიტინკა ჩამოუდიოდა. გვიყვარდა ნაპირზე გასვლა: დავცქეროდით კამკამა, გამჭვირვალე წყალს, ბევრგან რომ მოჩანდა ფსკერი. ჰოდა, ერთხელ კოპცოვმა გვითხრა:

— აი, თქვენ ყველანი ინჟინრები ხართ. აბა, სინჯეთ და გადაწყვიტეთ ასეთი ამოცანა: თქვენი ტანკებით ვაკეზე მიდიხართ, სძლევთ დაბრკოლებებს, მანქანას კუთხით აყენებთ ბორცვზე: მაგრამ თუ გიფიქრიათ ვინმეს, როგორ გადაიაროთ ტანკით მდინარის ფსკერი?

და იცით, რა: ჩვენ მართლაც გაგვიტაცა ამ საქმემ. დავიწყეთ ფიქრი, ვარაუდი, რა შეიძლებოდა გაგვეკეთებინა. საბოლოოდ, ამოცანა მაინც გადავწყვიტეთ.

რა არის ეს? ერთგვარი სიჩაუქის გამომუშავება? არა, ჩვენ ბატალიონის მეთაურის ბრძანება ისე შევიცანით, რომ იგი გვამზადებდა ნებისმიერი სირთულისათვის, რომელშიც ტანკის ეკიპაჟი შეიძლებოდა მოხვედრილიყო უკვე არა წვრთნის დროს, არამედ საომარი მოქმედების ორომტრიალში. და იქ მოგვიხდებოდა, გადაგვეწყვიტა გაცილებით უფრო რთული ამოცანები, ვინემ პოლიგონზე, პლაცზე. აი, რისთვის გვამზადებდა კოპცოვი და ბევრნი ვუმადლოდით ამისათვის. ჩვენი ბატალიონიდან გამოსულმა ტანკისტებმა ჩინებულ მეთაურებად გამოიჩინეს თავი სამამულო ომის წლებში. აბა, როგორ არ გაიხსენო კაცმა სუვოროვის სიტყვები „წვრთნაში გაიჭირვე და ბრძოლაში გაგიადვილდებაო“. თუმცა, ადვილი ბრძოლა ვის უნახავს.

პესჩანკაში ერთ-ერთი პირველი დამნიშნეს ოცეულის მეთაურად, მერე კი მეორე ასეულის მეთაურად. ეს დანიშვნა ჩემ-

თვის პატივი იყო, და იგი სარდლობის ნდობად აღვიქვი.

შემდეგ ნაწილის პოლიტხელი გავხდი. დღეები უაღრესად დაძაბული მქონდა. თან მხედრული სამსახური, თან საბრძოლო ფურცლების გამოშვება, პოლიტსაათიც, აღმზრდელობითი მუშაობაც, ჯარისკაცებთანაც უნდა მესაუბრა. ჯარისკაცია თუ ერისკაცი, ყველა კაცს თავისი საზრუნავი, თავისი გასაჭირი და თავისი ლხინი აქვს. მაგრამ რაგინდ დასაქმებულიც უნდა ვყოფილიყავ, ყოველთვის მოვიცლიდი ხოლმე საიმისოდ, რომ ჩემიანებისათვის ბარათი გამეგზავნა. ერთხელ ახლობლებს ჩემი სურათიც გავუგზავნე. სახლის პარმაღზე ვიდექი. ამ დროს კოპცოვი მომიახლოვდა და ვილაცამ ფოტოაპარატი დააჩხაკუნა, ასე გამოვიდა ფოტოსურათი. გადავწყვიტე, შინ გამეგზავნა. ვიფიქრე: დედისა და მამის გულს ყოველთვის ეამება არა მარტო წაიკითხოს შვილის ბარათი, არამედ ნახოს კიდეც-მეთქი.

5

გავიდა წლები. და ახლა განსაკუთრებით კარგად ვხედავ, რაოდენ სასარგებლო ყოფილა ჩემთვის მთელი ეს გადასვლები, დანიშვნები, ახალი შეხვედრები და ახალი საქმეები, რომელთა ჩაწვდომაც მიხდებოდა.

რა თქმა უნდა, ინჟინრის დიპლომს რომ ვიცავდი, არც გამივლია თავში, რომ მომავალში მომიხდებოდა გავძღოლოდი „ზაპოროჟსტალის“ აღდგენის საქმეს, მეხელმძღვანელა ოლქის, ის კი არა, მთელი ქვეყნის თავდაცვითი მრეწველობისათვის. როცა მიწათმომწყობად ვმუშაობდი, რას ვიფიქრებდი, რომ ამხანაგებთან ერთად მომიხდებოდა მიწათმომწყობობა მილიონობით ყამირ ჰექტარზე, ხოლო როცა სამხედრო წვრთნას გავდიოდი, არც წარმომედგინა სრულად, როგორ გამომადგებოდა იგი უმძიმეს ომში. რა ვიცოდი მაშინ, რომ ყოველივე ეს, ერთად აღებული, ადამიანთა მასასთან მუდმივი ცოცხალი ურთიერთობის პირობებში გადაიქცეოდა გამოცდილების, ჩვევების, ცოდნის შენადნობად, იმ შენადნობად, რომელიც გამოითქმის ორი უბრალო სიტყვით: პარტიული მუშაობა. გავიდა წლები და მხოლოდ შემდეგ მივხვდი, რომ მე, ისევე როგორც ათასობით სხვა ადამიანს, ნამდვილად მამზადებდნენ, თანაც მამზადებდნენ სრულიად შეგნებულად — მომავალი დიდი საქმეებისათვის. ამ მომზადებას კომუნისტური პარტია ეწეოდა.

ცოტა ხანში მას შემდეგ, რაც არმიიდან დავბრუნდი, დნეპროძერჟინსკის საქალაქო საბჭოს აღმასკომის თავმჯდომარის მოადგილედ ამირჩიეს. მაშინ თავმჯდომარე იყო ათანასე ილიას ძე ტროფიმოვი, ძველი პარტიის წევრი, ბალტიელი მეზღვაური, ოქტომბრის რევოლუციის მონაწილე, ჩვენი ძერჟინსკის მუშა. თავად დიდი განათლება არ ჰქონდა, ამიტომ ძალზე გაახარა ჩემმა საინჟინრო მომზადებამ და მაშინვე შემომთავაზა აღმასკომში გავძღოლოდი მშენებლობისა და საქალაქო მეურნეობის საკითხებს.

მომიხდა ღრმად ჩავწვდომოდი საბჭოს მუშაობას, მოუსვენარ, მრავალპლანიან საქმიანობას, მთლიანად ხალხის საჭიროებებს რომ ემსახურება. ამ სამუშაოზე ხამი არ ვიყავი — მას ჯერ კიდევ ბისერტის რაიონში ვეზიარე, და მაინც ბევრი რამის სწავლა თავიდან მომიხდა. ეს გამოცდილება დამეხმარა 1960 წელს, როცა სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარედ ამირჩიეს. მეხმარება დღესაც, როცა სკკპ ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივნის მოვალეობასთან ერთად პარტიამ და ხალხმა კვლავ მომანდვეს ეს მაღალი, საპატიო, მაგრამ უაღრესად პასუხსაგები ადგილი, პოსტი, რომელიც ნიადაგ შრომას მოითხოვს.

მახსოვდა რა ჩემი საკუთარი პრაქტიკა, თავიდანვე შევეცადე, უზრუნველმეყო იმ კანონების შემუშავება და მიღება, რომლებიც დეპუტატთა უფლებებს აფართოებენ, დავაყენე საკითხი ადგილობრივი საბჭოების როლის გაძლიერების, მათი ავტორიტეტის ამაღლების, მთელი სახელმწიფო აპარატის საქმიანობის სრულყოფის შესახებ.

მუდამ მადლიერებით ვიგონებ მუშაობას კამენსკოეში, რომელიც ჩემს თვალწინ გადაიქცა თანამედროვე ქალაქად — დნეპროძერჟინსკად. მართალცდა, უაღრესად საინტერესო დრო იყო, სწორედ მაშინ ვაქებ-ვადიდებდით ჩრდილოეთ პოლუსის დამპყრობ პაპანინელთა ოთხეულს, სულთქვაშეკრულნი ვადევნებდით თვალს ჩკალოვის გადაფრენებს. ვხარობდით მაგნიტკის, კუზნეცკის კომბინატისა და სხვა ახალმშენებლობების ამბებით. დნეპრის ქარხანა იმ წლებშიც იზრდებოდა და ვითარდებოდა: ჩემსობისას აგიზგიზდა მერვე ბრძმედი, ამოქმედდა აგლოფაბრიკა, მესამე მარტენის ღუმელი. საქვეყნო აღტაცება გამოიწვია ჩვენი მეფოლადის იაკობ ჩაიკოვსკის სტახანოვურმა რეკორდმა, მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისარმა სერგო ორჯონიკიძემ ქვეყნის მეფოლადეებს მოუწოდა, გადაეღოთ მისი გამოცდილება.

ქარხანასთან, უფრო ზუსტად, იმ ქარხნებთან ერთად, ჩვენში რომ გაჩნდა, იზრდებოდა ქალაქი, მის საზღვრებში შემოვიდა სოფლები ტრიტუზნოე, რომანკოვო, ვაწყდებოდით პრობლემებს, არ გვყოფნიდა სკოლები, პოლიკლინიკები, საბავშვო ბაღები, გვიჭირდა ბინა, გასაახლებელი გვქონდა წყალსადენი, კანალიზაცია, ტრანსპორტი, აი, ყველა ამ საკითხს ვუძღვებოდი აღმასკომში, უნდა მესწავლა, როგორ მეკამათა დირექტორებთან, რომლებიც თავიანთ საწარმოებზე „ხუტორების“ მიშენებას ისწრაფვოდნენ, მესწავლა, როგორ დამეძლია უწყებრივი განწყობილება, როგორ შემეკრა ძალები და საშუალებები ერთ მუშტად, და კარგად მახსოვს ჩვენი პირველი წარმატებები, თუნდაც მოკრძალებული, მაგრამ ესოდენ აუცილებელი ადამიანებისათვის.

მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისარიატში მოვახერხე ასიგნებების მიღება, და გავიყვანეთ ტრამვაის ხაზი ბაგლეიდან ლენინის მოედნამდე — ნამდვილი ზეიმი იყო, როცა წითელმა ვაგონებმა მთელ ქალაქს დაურბინეს. მახსოვს, როგორ ავაშენეთ (სამოცდაორ დღეში) ლამაზი შენობა, სადაც დღესაც მოქმედებს პიონერთა სასახლე, როგორ აშენებდნენ კომკავშირელები სტადიონს, როგორ გაჩნდა ჩვენს ქალაქში ოთხსართულიანი, აივნებითა და ფართო ფანჯრებით დამშვენებული „მაღალი“ სახლები, და თუმცა მშენებლობის მასშტაბი დღევანდელთან ვერ მოვა, ასობით ოჯახმა იდღესასწაულა ახალსახლობა. ქალაქში იკირწყლებოდა ქუჩები, შენდებოდა სკვერები, იმზრდა საქონელმა მაღაზიებში, ხალხმაც უკეთ ჩაიცვა, ცხოვრებაც უმჯობესდებოდა. სწორედ ამით მახსოვს დნეპროძერჟინსკში მუშაობის ხანა.

დნეპროძერჟინსკის საქალაქო საბჭოში წელიწადზე მეტ ხანს დავყავი, შემდეგ კი პარტიულ სამუშაოზე დამაწინაურეს, თავდაპირველად უკრაინის კპ (ბ) დნეპროპეტროვსკის საოლქო კომიტეტის განყოფილების გამგედ ვმუშაობდი, 1939 წლის თებერვალში კი ამირჩიეს საოლქო კომიტეტის მდივნად პროპაგანდის დარგში. საოლქო კომიტეტის — მთელი ოლქის პარტიული ორგანიზაციის შტაბის — რთულ და მრავალფეროვან მუშაობაზე დაწვრილებით ვილაპარაკე წიგნში „აღორძინება“. მაშინ პირველ მდივნად გვყავდა სიმონ ბორისის ძე ზადიონჩენკო, გამოცდილი, ჭკვიანი, ძლიერი კაცი, რომლისგანაც ბევრი რამის სწავლა შეიძლებოდა. საქმიანი, ამხანაგური ურთიერთობა დავამყარეთ. მე პასუხს ვაგებდი პარტიული მუშაობის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი უბნისათვის — იდეოლოგიის დარგში მუშაობისათვის. მკვეთრად გაფართოვდა ჩემი მოვალეობების არე, გადიდდა საქმეთა მასშტაბი, ახლა ხშირად მიწევდა ქალაქებსა და სოფლებში მოგზაურობა, ასობით ადამიანთან შეხვედრა.

ძალზე მნიშვნელოვან გარემოებად მიმაჩნია ის, რომ ეს სკოლა გავიარე. არსებობს, როგორც ცნობილია, პარტიული ხელმძღვანელობის სამი ძირითადი მიმართულება — პოლიტიკური, იდეოლოგიური, ორგანიზაციული. არც ღირს იმაზე ლაპარაკი, რომელი მათგანი უფრო მნიშვნელოვანია — სამივე სჭირდება პარტიას, სამივე ერთნაირად მნიშვნელოვანია. პარტიული საქმიანობის ყველა მხარის შერწყმის უნარი ხელოვნებაა, და ამ ხელოვნებას მთელი სიცოცხლის მანძილზე უნდა სწავლობდე.

იდეოლოგიური მუშაობა ყოველთვის იყო და არის კომუნისტური პარტიის ერთ-ერთი უპირველესი ამოცანა. ეს მრავალფეროვანი მუშაობაა: იგი მოითხოვს საზოგადოებაში მიმდინარე პროცესების მეცნიერულ ანალიზს და ამასთან დაკავშირებით წარმოქმნილ პრობლემათა მუდმივ გადაჭრას.

საშიშია თუნდაც დროებით, ცალკეულ უბნებზეც კი ვივიწყებდეთ სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ცხოვრების იდეურ საწყისს, ვურიგდებოდეთ იდეურ შეცდომებს. ისინი ერთი შეხედვით არც ისე შესამჩნევია, როგორც, ვთქვათ, ტექნიკური შეცდომები. თუ რომელიმე აგრეგატი არასწორად არის დაპროექტებული, თუ იგი არ მოგვცემს სავარაუდო სიმძლავრეს, ან სულაც არ იმუშავებს — ეს ხელად გამოჩნდება და ზარალის გამონაგარიშებაც არც ისე ძნელია. ხოლო იდეოლოგიაში დაშვებული შეცდომა, როგორც წესი, არ ჩანს, შენიღბულია ლამაზ-ლამაზი სიტყვების სამოსით. მაგრამ მას მით უფრო შეიძლება მოჰყვეს უარყოფითი შედეგები, რამეთუ უსათუოდ იჩენს თავს და გიგანტურ ვნებასაც მოგვაყენებს, დროულად თუ არ გამოვასწორეთ. თანამედროვე სამყაროში არ არის ვაკუუმი: იქ, სადაც ჩვენ გულარხეინად ვართ, ჩვენი იდეოლოგიური მოწინააღმდეგენი მოქმედებენ. „ამიტომ, — გვასწავლის ვ. ი. ლენინი, — სოციალისტური იდეოლოგიის

ყოველი დაკნინება, მისგან **ყოველი გადახვევა** ბურჟუაზიული იდეოლოგიის გაძლიერებას ნიშნავს“.

ამას განსაკუთრებით მწვავედ ვგრძნობდი იმ წლებში, რომელთა შესახებაც გიამბობთ: დასავლეთში უკვე დაიწყო მეორე მსოფლიო ომი, იგი ჩვენი საზღვრებისაკენ მოიწევდა, ორი სისტემის იდეურ-პოლიტიკური ჭიდილი უახლოვდებოდა თავის უკიდურეს ფორმას — აშკარა საომარ შეტაკებას. ამ ვითარებაში ამაღლდა მოთხოვნები კადრების იდეურ-პოლიტიკური აღზრდისადმი, მასებთან პარტიის კავშირის განმტკიცებისადმი. საჭირო იყო, გაგვეწია აქტიური, შემტევი პროპაგანდისტული მუშაობა, დროულად უკუგვეგდო მტრული იდეოლოგია, განგვემტკიცებინა საბჭოთა ადამიანების მაღალი პოლიტიკური შეგნება, აღგვეზარდა ისინი სოციალისტური პატრიოტიზმისა და პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის სულისკვეთებით, კომუნიზმის იდეალების ერთგულების სულისკვეთებით.

ყოველივე ამის შნო უნდა ჰქონდეს თითოეულ ხელმძღვანელს, თითოეულ კომუნისტს, რომ აღარაფერი ვთქვათ თითქოსდა ყველაზე უბრალო ამოცანებზე, რომელიც მუდმივ ძალისხმევას მოითხოვს, — იმ ამოცანაზე, რომ ვაცნობდეთ ხალხს მიზნებს, რომლებსაც ვისახავთ, განვუმარტავდეთ, კონკრეტულად რისთვის იღვწის მოცემულ ეტაპზე ჩვენი პარტიის ცენტრალური კომიტეტი. სხვაგვარად რომ ვთქვათ,უნდა გამოვდიოდეთ სხვადასხვა აუდიტორიის წინაშე, ვხვდებოდეთ ადამიანებს. მაშინ, დნეპროპეტროვსკის ოლქში, პირველად გადავაწყდი ამის საჭიროებას და ამასთან დაკავშირებით მინდა, გაგიზიაროთ ზოგიერთი მოსაზრება, რომლებიც ჯერ კიდევ იმ წლებში გამიჩნდა.

პარტიული მგზნებარე სიტყვა იყო და არის პარტიის ბასრი იარაღი, და ამას ფრიად სერიოზულად უნდა ვეკიდებოდეთ.

საბჭოთა ადამიანები იწონებენ პარტიის პოლიტიკას, მხარს უჭერენ მას. და მიუხედავად ამისა ჩვენ ყოველთვის ვუთმობდით და ვუთმობთ დიდ ყურადღებას იდეოლოგიურ მუშაობას. ამ მუშაობაში მთავარი იარაღი სიმართლეა. წარმატებებზეც და ხარვეზებზეც, ჩვენი აზრით, პატიოსნად უნდა ვილაპარაკოთ. ადამიანები ყოველთვის გაიგებენ წრფელ საუბარს. ვ. ი. ლენინი ხაზს უსვამდა, რომ სოციალიზმის ძალა მასების შეგნებაა.

არაფერია უმისამართო, აუდიტორიის ინტერესებისაგან, სადღეისო მოთხოვნებისაგან მოწყვეტილ პროპაგანდაზე უნაყოფო. თუ ორატორი თავს არიდებს მწვავე საკითხებზე პასუხის გაცემას, იგი უნდობლობას აღუძრავს . ადამიანებს. თუ ლექტორი ტრიბუნაზე სიტყვას სიტყვაზე ვერ აბამს, საყოველთაოდ ცნობილ ჭეშმარიტებებს იმეორებს, კაპიკია მისი გამოსვლის ფასი, უფრო მეტიც, ასეთმა ორატორმა შეიძლება ხალხი საერთოდ გადაახვიოს ლექციების მოსმენას. ამ საქმეში ფორმალიზმი დაუშვებელია, საჭიროა შემოქმედებითი მიდგომა. მინდა ხაზი გავუსვა: წარმატების საიდუმლოს არ შეიცავს არც მარჯვე ორატორული ხერხები, რომლებსაც არ იშურებენ ბურჟუაზიული პოლიტიკოსები, და არც ყალბი პათოსი თუ მჭექარე ხმა. ვ. ი. ლენინს, როგორც ცნობილია, ძლიერი ხმა არ ჰქონია, მაგრამ ხომ ესმოდათ მისი. ყველას, მთელ ქვეყანას, მთელ კაცობრიობას. ესმოდათ იმიტომ, რომ უსმენდნენ. სმენით კი იმიტომ უსმენდნენ, რომ მისი სიტყვები აღსავსე იყო ხალხის მასებისათვის ახლობელი იდეებითა და აზრებით, ამ იდეების დასაცავად პოულობდა უცილობელ არგუმენტებს, იყო ლოგიკური, გამოჰქონდა ღრმად მეცნიერული, გაბედული დასკვნები, ყოველთვის კონკრეტულ და მნიშვნელოვან ამოცანებს სახავდა...

დნეპროპეტროვსკში გატარებული ომისწინა წლები უაღრესად დაძაბული მუშაობის დროდ მაგონდება. გარეგნულად ყველაფერი წყნარად იყო: კინოში გადიოდა კომედიები „ვოლგა-ვოლგა“ და „ნათელი გზა“, ჩვეულებრივი შრომითი რიტმით მიედინებოდა ცხოვრება ქალაქად თუ სოფლად, მინდორში ჭირნახული მწიფდებოდა. მაგრამ ყველანი ვგრძნობდით: ომის საფრთხე მატულობდა. 1940 წელს დნეპროპეტროვსკის საოლქო კომიტეტმა მიიღო საკ. კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის პასუხსაგები დავალება — გადაეყვანა ოლქის საწარმოთა ნაწილი სამხედრო ტექნიკის გამოშვებაზე. მოსკოვიდან მოვიდა დაშიფრული დეპეშა, რომლითაც წინადადება გვეძლეოდა, დაგვეწესებინა თავდაცვითი მრეწველობის დარგში საოლქო კომიტეტის მდივნის თანამდებობა. ბიუროს სხდომას ზადიონჩენკო ატარებდა. მან თქვა, რომ, თუ გავითვალისწინებთ ამ სამუშაოს განსაკუთრებულ საჭიროებას და მნიშვნელობას, რომელსაც მას ანიჭებს ცენტრალური კომიტეტის პოლიტბიურო, ამ პოსტზე უნდა დავაწინაუროთ არა მარტო ტექნიკურად მომზადებული, მეტალურგიის მცოდნე სპეციალისტი, არამედ უნარიანი ორგანიზატორიც, რომელსაც ეცოდინება ხალხთან მუშაობა. დაახლოებით ასე ილაპარაკა და ჩემი კანდიდატურა დაასახელა. ერთხმად ამირჩიეს.

ვითვალისწინებდით თუ არა ომის რეალურ საშიშროებას, ვემზადებოდით თუ არა საამისოდ? ვითვალისწინებდით და ვემზადებოდით კიდეც. იმაში, რომ ომის საფრთხე მატულობს და ჩვენი მთავარი მტერი ფაშიზმია, ეჭვი არავის ეპარებოდა.

ქვეყანას ძალზე უჭირდა ლითონი. 1940 წლის ივნისში სახკომსაბჭომ და საკ. კპ (ბ) ცენტრალურმა კომიტეტმა მიიღეს დადგენილება „იმ ღონისძიებათა შესახებ, რომლებიც უზრუნველყოფენ თუჯის, ფოლადის გამოდნობისა და ნაგლინის წარმოების დადგენილი გეგმის შესრულებას“. მეტალურგებმა გაშალეს სრულიად საკავშირო შეჯიბრება აგრეგატების სიმძლავრის საუკეთესო გამოყენებისათვის, და ჩემმა თანამემამულეებმა ამ შეჯიბრებაში შესამჩნევი წარმატებები მოიპოვეს. საწარმოები, რომლებიც მანამდე უაღრესად მშვიდობიან პროდუქციას უშვებდნენ, ახლა არმიისათვის ამუშავდნენ. არტემის სახელობის ქარხანა საბრძოლო თვითმფრინავების დეტალებს აწარმოებდა, კომინტერნის სახელობის ქარხანა — ნაღმსატყორცნებს, დნეპრის ძერჟინსკის სახელობის მეტალურგიული ქარხანა — საარტილერიო ჭურვებს...

საოლქო კომიტეტში მაგიდაზე მიდებდნენ ცნობებს, რომლებიც დიდად მახარებდა. და თუმცა უკვე ასობით საწარმოსათვის ვაგებდი პასუხს, არ დავმალავ, რომ განსაკუთრებით ახლოს მიმქონდა გულთან მშობლიური ქარხნიდან მოსული ამბები. 1941 წელს დნეპრის ფ. ე. ძერჟინსკის სახელობის ქარხანას მიენიჭა „საბჭოთა კავშირის საუკეთესო მეტალურგიული ქარხნის“ წოდება და გადაეცა შავი მეტალურგიის სახალხო კომისარიატისა და მეტალურგთა პროფკავშირის ცენტრალური კომიტეტის გარდამავალი წითელი დროშა.

* * *

სამშობლოს გრძნობა ყოველ ჩვენთაგანს ბავშვობის, საკუთარი სახლის, საკუთარი ქუჩის, ქალაქისა თუ სოფლის ხსოვნით ეწყება. და ამასთანავე ცოცხლობს ჩვენში დიდი, დიადი სამშობლოს გრძნობაც, რომელიც საშიშროებისა და დიდი განსაცდელის ჟამს ანაზდად უაღრესად ახლობელი და ძვირფასი ხდება.

მე ბედმა გამიღიმა, საკუთარი თვალით მენახა მშობლიური ქვეყნის სივრცეები, ახლოს გავცნობოდი ბევრ თანამოქალაქეს, და ვიცოდი, რომ ხალხის გეგმები, ოცნებები და ზრახვები სავსებით შეეფერება იმ მიწა-წყალს, რომელზე ცხოვრების ბედნიერებაც გვერგო წილად, რომელიც მივიღეთ მამებისაგან და კიდევ უფრო ბარაქიანი და აყვავებული უნდა გადავცეთ შვილებს.

ჩვენ დავამტკიცეთ ეს პირველი ხუთწლედების დიდი მიღწევებით.

მაგრამ აი, ჩვენი ხალხის ცხოვრებაში დადგა მტანჯველი, მწარე და ამასთანავე მაღალი რწმენითა და არნახული გმირობით აღსავსე დრო. დაიწყო დიდი სამამულო ომი. დადგა ჟამი, როცა უნდა დაგვეცვა სოციალიზმის დიადი მონაპოვრები, დაგვეცვა ყველაფერი, რისი გაკეთებაც და აშენებაც შევძელით, მკერდით გადავეფარებოდით ჩვენთვის ძვირფას მიწა-წყალს. და მეც მილიონობით საბჭოთა ჯარისკაცთან და ოფიცერთან ერთად გამოვიარე ომის ქარცეცხლიანი გზა თავიდან ბოლომდე, მისი პირველი დღიდან გამარჯვების ნათელ დღემდე.

მაგრამ ეს პერიოდი ცალკე საუბრის საგანია.

ჯანსულ ჩარკვიანი

50 ერთეული ბიბლიოთეკა

* * *

ბედნიერი შემოქმედებითი დებიუტი ჰქონდა ჯანსულ ჩარკვიანს: თავიდანვე ფართოდ გაიღო მის წინ ქართული მწერლობის კარიც და მკითხველი საზოგადოების გულის კარიც.

ქართველ მკითხველს არც შეუმჩნევია ჯანსულ ჩარკვიანის ლიტერატურული შეგირდობის პერიოდი. ალბათ, არც ჰქონდა...

ჯანსულ ჩარკვიანი მტკიცედ ადგას თავიდანვე არჩეულ გზას. სწორედ ამ გზამ მიიყვანა იგი ბუნებრივ შემოქმედებით გამარჯვებამდე, გასაოცარ პოპულარობამდე, სახალხო აღიარებამდე.

ეს გამარჯვება, პოპულარობა, აღიარება თავისით არ მოსულა — პოეტმა დაიმსახურა დიდი ნიჭისა და დაუღალავი შრომის წყალობით!

ჯანსულ ჩარკვიანი არამარტო თავისი ლიტერატურული თაობის, არამედ მთელი ქართული მწერლობის საუკეთესო წარმომადგენელია და ერთ-ერთი სახელოვანი მედროშე, უფროსთაგან და უმცროსთაგან თანაბრად პატივდებული.

ამ შესანიშნავი პოეტის ერთი უძვირფასესი თვისება ის გახლავთ, რომ იგი მთელი გულით ეხმაურება ყოველ თვალსაჩინო მოვლენას ჩვენი ხალხის ცხოვრებაში, რომ იგი ერთგულად უდგას მხარში საქართველოს კომპარტიას. როგორც აქტიური მონაწილე ჩვენი დღეების კეთილი, განმაახლებელი ლაშქრობისა, როგორც პოეტი-ტრიბუნი.

არ არსებობს ისეთი საერო სიხარული თუ სატკივარი, რამაც არ აათრთოლოს მგრძნობიარე სული ჩვენი პოეტისა. არ გვეგულება ისეთი ჯილდოც, ჯანსულ ჩარკვიანის აზრიანი, ხალასი, გულში ჩამწვდომი პოეზია რომ არ იმსახურებდეს, მაგრამ მისთვის ყველაზე დიდი ჯილდო ხალხის სიყვარულია!

ჯანსულ ჩარკვიანის სახელი მშობლიურია ყველასათვის, ვისაც გულწრფელად უყვარს დიდი ქართული პოეზია..

დაე, კვლავაც უთვალავჯერ განაცვიფროს მადლიერი მკითხველი პოეტის ჯადოსნური ნიჭის ნათელმა!

* * *

„დროშის" სარედაქციო კოლეგია ჟურნალის მრავალათასიან მკითხველთან ერთად გულითადად ულოცავს პოეტ ჯანსულ ჩარკვიანს სახელოვან იუბილეს და სამშობლოს მაღალ ჯილდოს — **ხალხთა მეგობრობის ორდენს,** უსურვებს მას ახალ შემოქმედებით გამარჯვებებს.

სიჭაბუკისა

როგორ ვივსებით მზით და სურვილით
და როგორ გვტკივა სხვათა იარა,
რამდენმა ლექსმა აგვაბრიალა,
ვერ მოვიკალით მაინც წყურვილი.

რამდენმა რისხვამ გადაგვიარა,
მაინც ვუცქერით მწვანე რთველობას
და ისე ვუვლით, როგორც იარაღს
ჩვენს სიჭაბუკეს და ქართველობას.

და თუ გვევსება სული გრიგალით
და თუ გვევსება სხივით სხეული,
ფართოდ გაღებულ კარებს ვუგალობთ—
კალაპოტებში ვერ დატეული...

ეს იმიტომ, რომ თვალით კი არა,
გულით ვუყურებთ მწვანე რთველობას
და ისე ვუვლით, როგორც იარაღს,
ჩვენს სიჭაბუკეს და ქართველობას.

ჩქარა

ჩქარა, ჩქარა, ალავერდი,
ჩქარა, ჩქარა, ბეთანია,
უღელტეხილს გადავედი,
გულიც ცოტა შემკრთალია.
ჩქარა, ჩქარა, მცხეთის ჯვარი,
ჩქარა, ჩქარა, შიომღვიმე,
შეგიცანი, შეგიცანი,
გვევდრები, შემომღიმე.
ჩქარა, ჩქარა, დულს მამული,
უფრო ჩქარა, ჩემო თაეო,
თორემ ღმერთმა უცნაური
რაღაც უნდა შემოთვალოს.

კვლავ ანანურთან

კვლავ ანანურში შეხვედრას ვნანობ,
ვნანობ არაგვის ატეხილ ქალებს...
შენი მკერდივით ცა იყო მწვანე
და შენი შურდათ დანარჩენ ქალებს.
მე ფაფარივით მოვსდევდი ცხენებს
და სულში ჩარტყმულს ვითვლიდი ფლოქვებს,
მზე იყო შენი მკერდივით ცხელი
და წყაროს წყალზე ავსებდნენ დოქებს.
დოქებს ავსებდნენ,
ტიროდა ფიქრი,
ფიქრი ტიროდა დაკარგულ წყაროს
და ანანურის სიმაღლის იქით
იდგა სიჩუმე თბილი და წყნარი,
იდგა სიჩუმე, ლამაზი ქალი,
იდგა სიჩუმე, ნათელი სევდა
და დასავლეთის ნითელი რკალი
მზის დიდებულ პოემას წერდა.

მონატრება

გამოფხიზლებას ანუ კაცის განფრთხობას
მონატრება ჰქვია.
ძველ მაჩუბში სადილ-სამხრობას
მონატრება ჰქვია.
განწირულებას, არ შეიძლება რისიც შემოვლა,
მონატრება ჰქვია.
ახლა ჩვენს მირზას, მირზა გელოვანს,
მონატრება ჰქვია.
ვინც ვარსკვლავად იქცა, და ვინც შორია,
მონატრება ჰქვია.
რაც ნასულია, რაც გიშრომია,
მონატრება ჰქვია.
განცვიფრებას და მამის განრისხებას,
მონატრება ჰქვია.
როცა ხელიდან განძი გაგისხლტება,
მონატრება ჰქვია.
ვისაც და რასაც სიყვარულით გატან,
მონატრება ჰქვია.
დიდი მოურავის პატარა პაატას
მონატრება ჰქვია.
მენატრებოდით, თორემ,
თორემ ვინ მაძალებდა
თქვენს შორის ტრიალს;
მთელი დღე ფიქრს და დღის გამნარებას
მონატრება ჰქვია.

ჩვეულებრივი სინანული ანუ ლექსი დედაზე

თურმე ქვეყნად ყველაფერი ქრება,
წყნარდება და ემგვასება ზღაპარს,
ჯვარზე მოსჩქეფს ღვთივ დაცული ვნება —
მიმსუბუქებს ჯოჯოხეთურ ქაპანს.
უცხო ქუჩებს მარტო მივსდევ ფეხით,
შენს მონყენას მე რა თავში ვიხლი,
მეცხრე ციდან მომივარდა მეხი
და ჭინჭილა გამიტეხა თიხის.
იქნებ, მართლა არაფრისთვის გავჩნდი,
არაფრისთვის მივსდევ მზისკენ მერნებს,
ვენაცვალე შენს დაღალულ აჩრდილს,
ლოცვასავით შენს დაქანცულ ნერვებს.
გაძარცული ხენი დგანან თუთის,
მეჩვენები ფრთებით ნათლის წრიდან,
მე ცოდვილი შემიწყალე ნუთით
და მფარველი მომივლინე წმინდა.

ერთი პირობით

მწყურვალისათვის
მიმატანინე წყალი,
მევალისათვის
მიმატანინე ვალი,
გზააბნეულისათვის
მასწავლებინე გზები,
შეუნამლავი
შემანამლინე ზერები,
მომაძებნინე
სხვაგან დამარხული ძმები,
ამ ჩემს მამულში
დამამარხვინე ძვლები,
მათქმევინე:
ქვეყნად სიცოცხლე ღირდა,
მერე წამოვალ,
წამოვალ, საცა გინდა.

ჩვენი სახელოვანი

თბილისის საპატიო მოქალაქე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სამი დღე ინსტიტუტში

დღე პირველი

მოსაცდელში სამნი ვართ: ზინაიდა გავრილოვნა, ვილაც შავთვალა, გამხდარი ქალი და მე.

ზინაიდა ბაკულევის სახელობის გულ-სისხლძარღვთა ქირურგიის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორის მდივანია. სათნო ქალი ჩანს, წესრიგის მოყვარული. ვსხედვართ ახლა მდუმარედ. მდივანი მაგიდის კუთხეში მიწყობილ საქმიან ქაღალდებს ასწორებს.

— ოპერაცია ალბათ დიდხანს გაგრძელდება, — ამბობს იგი და ისევ დუმილი ისადგურებს მოსაცდელში.

— დიდხანს გრძელდება ხოლმე ოპერაცია? — ვეკითხებით ზინაიდას.

— ოპერაციას გააჩნია.

— მაინც?

— ერთი საათი. ორი საათი. სამი საათი...

— ოთხიც?

— კი. ოთხიც და ხუთიც. ზოგჯერ მეტიც.

შემოსასვლელის კარი მოულოდნელად თეთრ ხალათში გამოწყობილმა ბრგე კაცმა შემოაღო.

ზინაიდას გავხედე.

გუმანმა არ მიმტყუნა. მდივნის თვალები ნათლად მიდასტურებდა, რომ გამოღებულ კართან ინსტიტუტის დირექტორი, ლენინური და სახელმწიფო პრემიების ლაურეატი, სსრ კავშირის მედიცინის მეცნიერებათა აკადემიის წევრი, პროფესორი ვლადიმერ ბურაკოვსკი იდგა.

— მარინკა!

— მამა!

შავთვალა, გამხდარი ქალი და აკადემიკოსი ვლადიმერ ბურაკოვსკი ერთმანეთს გადაეხვივნენ.

ქალი ტიროდა. ტიროდაო ვერ იტყვი, მაგრამ სახეწამოწითლებულ ვაჟკაცსაც ასწყლიანებოდა თვალები. იდგა, გულში იხუტებდა კაფანდარა ქალს და აშლილ თმაზე სათუთად უსვამდა ხელს.

— ქალიშვილია? — ვიკითხე, როცა კაბინეტის კარი მიიხურა.

მდივანმა უარყოფის ნიშნად გააქნია თავი.

— ეგ ქალი, — ზინაიდამ ვინ მოთვლის, მერამდენედ შეასწორა მაგიდის კუთხეში მიწყობილი საქმიანი ქაღალდები, — აი ეგ შავთვალა ქალი თურმე შვიდი წლის იყო, როცა საავადმყოფოში მოიყვანეს. გულის თანდაყოლილი მანკი ჰქონია...

— მერე?

— იმედის ნატამალი არ ჩანდა. როცა ვლადიმერ ბურაკოვსკი საოპერაციოში შევიდა, კლინიკური სიკვდილი უკვე დამდგარი იყო.

— მერე რა მოხდა?

— სასწაული. დასტაქარმა სიკვდილს გამოგლიჯა ბავშვი. გოგონა გაიზარდა. დაქალდა. სამედიცინო ინსტიტუტი დაამთავრა. გათხოვდა და ახლა ორი ვაჟიშვილი ჰყავს.

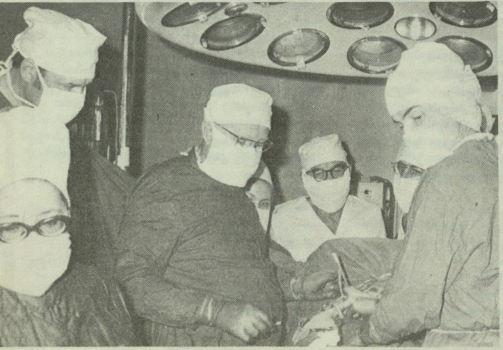

— ხშირად მოდის მამობილის სანახავად?

— მოენატრება და მოდის ხოლმე...

საუბარი ზარის წკრიალმა შეგვაწყვეტინა.

ინსტიტუტის დირექტორი მდივანს უხმობდა.

რამდენიმე წუთის შემდეგ ზინაიდამ კაბინეტში შეტანილი საქმიანი ქაღალდები ისევ თავის ადგილზე დააწყო, მოსაცდელში შემოსულ რამდენიმე კაცს გახედა და ოფიციალური ტონით წარმოთქვა:

— აკადემიკოსი სამინისტროში გამოიძახეს. მიღება არ ექნება!

მერე მობრუნდა და ხმადაბლა მითხრა:

— თქვენ შედით.

— მე?

— დიახ, თქვენ! მარინას უთქვამს, დიდი ხანია გელოდებაო... შედით, რაღას უცდით? ვლადიმერ ივანოვიჩს სამინისტროში ეჩქარება!

ჩემი ნარკვევის გმირს პირველ დღეს მხოლოდ ხუთი წუთით შევხვდი, გავაცანი რედაქციის დავალება.

დამშვიდობებისას მასპინძელი წამოდგა, ხელი გამომიწოდა და საამო ბარიტონით მკითხა:

— რა ამბებია ჩემს თბილისში?

არ გამკვირვებია. სახელოვანი დასტაქარი ხომ თბილისში გაიზარდა, თბილისში დაამთავრა სამედიცინო ინსტიტუტი, თბილისში გადადგა პირველი მეცნიერული ნაბიჯები.

ისიც გამახსენდა, წელს, „თბილისობის“ დღესასწაულზე, როცა ვლადიმერ ბურაკოვსკი თბილისის საპატიო მოქალაქედ აირჩიეს, მიკროფონთან მისულმა ასე განაცხადა:

— თუ რაიმე კარგი გავაკეთე მედიცინაში, ამას თბილისსაც ვუმადლი!

კარამდე მიმაცილა.

— დღეს ვერ მოხერხდა... მოდით, ხვალ შევხვდეთ და ყველაფერზე ვისაუბროთ. თანახმა ხართ?

საოცრად კეთილი სახე აქვს პატივცემულ ვლადიმერს, ღრმა და მეტყველი თვალები. აკი მოგახსენეთ, საამო ბარიტონის ხმა...

დღე მეორე

— დღეს ოპერაციების დღე არ არის, მაგრამ... — მისალმების შემდეგ თანაგრძნობით გადმომხედა პატივცემულმა ზინაიდამ, — რეანიმაციულ განყოფილებაში ერთი ავადმყოფი ცუდად გახდა და საჭირო შეიქმნა სასწრაფო ოპერაციის გაკეთება.

— ოპერაციას აკადემიკოსი ვლადიმერ ბურაკოვსკი აკეთებს?

— კი.

მას სხვაც ჰქონდა სათქმელი: ოპერაციის დამთავრების შემდეგ ვლადიმერ ბურაკოვსკის თურმე მოუთმენლად ელოდნენ მოსკოვის ერთ-ერთი საავადმყოფოს სისხლძარღვთა ქირურგიის განყოფილებაში. მისი კონსულტაცია და მეთოდური დახმარება იქ აუცილებელი იყო.

— როცა საოპერაციოში შედიოდა, ვლადიმერ ივანოვიჩმა დამიბარა, — მდივანი ისევ შემეხიდა — დიახ, დამიბარა, მეგზურობა გამეწია თქვენთვის. წამობრძანდით. დრო რომ არ დავკარგოთ, დირექტორის მოადგილეს ესაუბრეთ.

ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილე სამეცნიერო დარგში, მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი, ლენინური პრემიის ლაურეატი ლეო ბოკერია საოცრად გულისხმიერი მასპინძელი გამოდგა.

ყოველ შეკითხვაზე ლაკონურ და ნათელ პასუხს მაძლევს. ცდილობს, თითოეული საკითხი გასაგები გახადოს ჩემთვის.

არცთუ ისე დიდი ხანია ვსაუბრობთ და უკვე ვიცი, ვლადიმერ ბურაკოვსკი 1966 წელს ჩაუდგა სათავეში ა. ბაკულევის სახელობის გულ-სისხლძარღვთა ქირურგიის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტს.

მისი ხელმძღვანელობით ინსტიტუტის კოლექტივმა დიდი წარმატებები მოიპოვა გულ-სისხლძარღვოვან დაავადებათა დიაგნოსტიკასა და ქირურგიულ მკურნალობაში.

ვლადიმერ ბურაკოვსკიმ საბჭოთა კავშირში პირველმა შექმნა ადრეული ასაკის ბავშვთა თანდაყოლილი გულის მანკის ქირურგიულ-მეთოდური განყოფილება, რომელმაც უამრავი ადამიანი იხსნა გარდაუვალი დაღუპვისგან.

ინსტიტუტში ხდება გულის რევმატიული მანკების ქირურგიული მკურნალობა. ხორციელდება ხელოვნური სარქველების გამოყენებით სისხლის მიმოქცევის გაუმჯობესება. გულის სისხლძარღვთა იშემიური დაავადებების, რთული და იშვიათი მანკების მეთოდური მკურნალობა.

— კიდევ? კიდევ რა კეთდება ინსტიტუტში?

პატივცემული ლეო იღიმება.

— კიდევ ის კეთდება, რომ უკანასკნელ ხანებში განსაკუთრებუ-

ლი ყურადღება ექცევა გულის რითმის დარღვევის მკურნალობას ქირურგიული გზით. ჩვენი ინსტიტუტი მეთოდურ ხელმძღვანელობას უწევს საბჭოთა კავშირში განლაგებულ კარდიოქირურგიულ ცენტრებსა და გულ-სისხლძარღვთა ქირურგიულ განყოფილებებს. ინსტიტუტის ექიმთა დახელოვნების სამეცნიერო-კვლევითი ბაზა ყოველწლიურად ასამდე სპეციალისტს უმაღლებს კვალიფიკაციას...

ოპერაცია არ დამთავრებულა. ნათელ, სადად მოწყობილ კაბინეტში ვსხედვართ. ახლა აკადემიკოს ვლადიმერ ბურაკოვსკის თანაავტორობით შექმნილ იმ ფუნდამენტურ შრომებზე ვსაუბრობთ, რომლებიც ლენინური და სახელმწიფო პრემიებით აღინიშნა...

დღე მესამე

იმ დღეს ზინაიდა გავრილოვნას მესამედ შევხვდი. თვალები უბრწყინავდა. რაფასთან მიმდგარიყო. ხელში წითელი მიხაკები ეჭირა და ბროლის ლარნაკში აწყობდა.

მისალებს თანდათან მოეძალა ხალხი.

შემოვიდოდნენ. შეიყოვნებდნენ. შეასწორებდნენ აზრდულ ყვავილებს. თმაზე გადაისვამდნენ ხელს და ფრთხილად შეაღებდნენ კაბინეტის კარს.

აკადემიკოს ვლადიმერ ბურაკოვსკის დიდ და ნათელ კაბინეტში უამრავი ყვავილი დავინახე.

— დღეს ვლადიმერ ივანოვიჩის დაბადების დღეა, — საზეიმო ხმით მითხრა მდივანმა.

ხალხმა იმატა.

— ეს კაცი მარტენის საამქროს მეფოლადეა, — ზინაიდა გავრილოვნამ მოსაცდელში შემოსულ ახმახზე მიმანიშნა, — ხუთი წლის წინათ მძიმე მდგომარეობაში იყო. არავის ეგონა, რომ გადარჩებოდა. აკადემიკოსმა ბურაკოვსკიმ გადაარჩინა.

შებრუნდა და ახლა მოსაცდელში შემოსულ ჯგუფისკენ გამახედა.

— ესენი ჩვენი ინსტიტუტის თანამშრომლები არიან.

კაბინეტში შედიოდნენ ცნობილი სპეციალისტები: პროფესორი ვ. ბუხარინი, მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი ლ. მესხიშვილი, პროფესორი გ. ცუკერმანი, მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი ი. შევცოვი, პროფესორი ა. პოკროვსკი...

როცა ათი საათი შესრულდა და ხალხის დენა შეწყდა, ზინაიდამ მითხრა.

— შებრძანდით. აკადემიკოსი ვლადიმერ ბურაკოვსკი გელოდებათ.

შეკითხვა არ მაცალა, გამიღიმა და მაშინვე განმიმარტა:

— დილით, როცა ინსტიტუტში მოვიდა, ვლადიმერ ივანოვიჩმა თქვენს შესახებ მითხრა, ათ საათზე ველოდები, მობრძანდეს და ვისაუბროთო. გასაგებია?

ყველაფერი გასაგები იყო.

მედეა კეიდია,
„დროშის“ სპეციალური კორესპონდენტი

პროფესორი თენგიზ გოლაშვილი

სვეტლანა ისაშვილი

თ. ვ. გოლაშვილი — ბირთვული კვლევის ფიზიკის დარგი. ჰეტეროგენული რეაქტორების ნეიტრონთა რეზონანსული შთანთქმა. ნაშრომები გამოქვეყნდა ჟურნალში „ატომური ენერგია“, 1962 წ., ტომი 12, № 2 და 1962 წ., ტომი 13, № 5.

„ვინ ვინ არი ატომურ მეცნიერებაში“ — ამერიკის სამეცნიერო საზოგადოების გამოცემა; 1965 წ.

ეს უბრალო ამბავი, ბავშვობიდან რომ ჩაებეჭდა მეხსიერებაში, არაერთგზის გაუხსენებია იქ, საზღვარგარეთ. ალბათ, იგი მუდამ თვალწინ ესახებოდა, როცა აწყდებოდა უჩვეულო, ჩვენი ცხოვრებისაგან სრულიად განსხვავებულ ზნე-ჩვეულებებსა და წესებს. და მაშინ მოუთხრობდა ხოლმე იქაურებს თავის უბრალო ისტორიას, მოუთხრობდა ევროპაში, ამერიკაში, მაგრამ მისი ყველას როდი სჯეროდა.

თუმცა, რა უნდა იყოს დაუჯერებელი იმაში, რომ თბილისის ერთ-ერთ ეზოში კარის მეზობლები ეხმარებოდნენ ომში დაღუპულის ოჯახს, ეხმარებოდნენ, სანამ სამივე ბავშვს ფეხზე დააყენებდნენ. მაგრამ სამყაროში, სადაც უცხოობა და გულგრილობაა გამეფებული, სადაც გაჭირვებაში ჩავარდნილ კაცს ხელს არავინ გაუწვდის, სადაც ხშირად არ არსებობს მეგობრული და ნათესაური კავშირი, ასეთ ამბავს ვერ დაიჯერებენ და ვერც გაიგებენ.

როცა თენგიზ გოლაშვილი დასავლეთ გერმანიაში მიავლინეს, მისი ოჯახი დაბინავდა ფრანკფურტში, სახლში, სადაც მათ გარდა სახლის პატრონის ორი ვაჟი ცხოვრობდა. რაოდენ დიდი იყო საბჭოთა მოქალაქის გაოცება, როცა გაიგო, რომ ერთი ძმის კუთვნილ პატარა ეზოში, უნებართვოდ მეორე ძმა ვერ შევიდოდა, თუმცა სავსებით ნორმალური ურთიერთობა ჰქონდათ...

ასეთია თვით ღვიძლ ნათესავთა ურთიერთობის ნორმა...

— იმისათვის, რომ გაუგო ქვეყანას, — იტყვის შემდეგ თ. გოლაშვილი, — იქ რამდენიმე წელიწადს მაინც უნდა იცხოვრო, კი არ იმსჯელო მაღაზიების ნაირფერი ვიტრინებით მონუსხული ტურისტის ორიოდე კვირის შთაბეჭდილებებით. გარეგნული კეთილდღეობის მიღმა ხომ უამრავი, გაუგებარი, ჩვენთვის აბსოლუტურად მიუღებელი იმალება...

მე, თენგიზ ვასილის ძე გოლაშვილი, დავიბადე 1932 წელს თბილისში. 1952 წელს ოქროს მედლით დავამთავრე თბილისის მე-11 საშუალო სკოლა და მოსკოვის საინჟინრო-ფიზიკურ ინსტიტუტში ჩავირიცხე. წარჩინების დიპლომის მიღების შემდეგ მიმავლინეს ატომური ენერგიის გამოყენების სახელმწიფო კომიტეტის სისტემაში. ვმუშაობდი ჯერ ფიზიკა-ენერგეტიკის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის უფროს ლაბორანტად, შემდეგ უმცროს მეცნიერ მუშაკად, 1960 წელს გადამიყვანეს ი. ვ. კურჩატოვის ატომური ენერგიის ინსტიტუტში მეცნიერი თანამშრომლის თანამდებობაზე. იმავე წელს შევედი სკკპ რიგებში.

თ. გოლაშვილის ავტობიოგრაფიიდან.

1969 წელს ი. ვ. კურჩატოვის სახელობის ატომური ენერგიის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის უფროს მეცნიერ თანამშრომელს, ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერებათა კანდიდატს თენგიზ ვასილის ძე გოლაშვილს შესთავაზეს, მონაწილეობა მიეღო კონკურსში ერთ-ერთი საერთაშორისო სამეცნიერო ორგანიზაციის (სამეცნიერო კავშირების საერთაშორისო საბჭო — მონაცემების კომიტეტი) ხელმძღვანელი თანამდებობის დასაკავებლად.

საკონკურსო კომისია, რომლის შემადგენლობაში მსოფლიოს უთვალსაჩინოესი მეცნიერები შედიოდნენ, ვარშავაში უნდა შეკრებილიყო. იქ, პოლონეთის დედაქალაქში, საბჭოთა მეცნიერს მოხსენება უნდა წაეკითხა ინგლისურ ენაზე. სწორედ ამ მოხსენებაზე იყო დამოკიდებული, დანიშნავდნენ თუ არა მას ზემოდასახელებული სამეცნიერო ორგანიზაციის ხელმძღვანელ თანამდებობაზე.

რა თქმა უნდა, თენგიზ გოლაშვილი ღელავდა. მეცნიერთა ასეთი წარმომადგენლობითი ფორუმია, მან კი, ხუთ საბჭოთა დელეგატს შორის ერთ-ერთმა, მეცნიერებათა ჯერ სულ ახალგაზრდა კანდიდატმა, რით უნდა გააოცოს სახელმოხვეჭილი სწავლულები? მართალია, მის მიერ აღმოჩენილმა ნატრიუმის თბომატარებლებმა ქვეყანაში უკვე კარგა ხანია აღიარება მოიპოვეს; მართალია, რეაქტორის დაპროექტებისათვის არსებითი მნიშვნელობა აქვს მის მიერვე თეორიულად შემუშავებულ და ექსპერიმენტულად დადასტურებულ ეფექტს; მართალია, მისი მოხსენება „მეცნიერებისა და ტექნიკის მონაცემების უტყუარობის კომპილაციისა და შეფასების პრობლემა“ შეიცავს ფაქტებს, რომლებიც ჯერ უცნობია მსოფლიო მეცნიერთათვის, მაინც ძალზე აღელვებდა იმის გაფიქრება, რომ ესოდენ ავტორიტეტულმა მეცნიერებმა უნდა მოუსმინონ, თანაც ინგლისურ ენაზე.

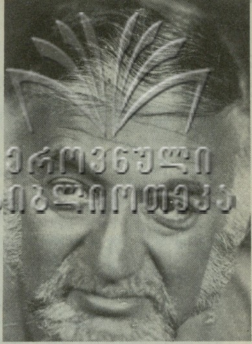

სხდომებს შორის შესვენებისას თენგიზმა თვალი მოჰკრა პოლონელი ქალიშვილების ჯგუფს, რომლებიც მასზე ნაკლებად არ ღელავდნენ. ეს ქალიშვილები ლინგვისტები იყვნენ, მათ არ ესმოდათ სპეციალური ტერმინოლოგია, არადა უხდებოდათ სინქრონული თარგმნა ინგლისურიდან რუსულ, გერმანულ, ფრანგულ და პოლონურ ენებზე; აბა, როგორ არ იღელვებდნენ?!

— გნებავთ, მოგართმევთ ჩემი მოხსენების ტექსტს რუსულ და ინგლისურ ენებზე,—შესთავაზა მეცნიერმა.

— ო, დიდი მადლობა, — გაეხარდათ მათ, — ეს ძალიან გაგვიადვილებს საქმეს, თორემ ახლა ერთი უნგრელი გამოდიოდა, ვერაფერი გავუგეთ. ვერ გავიგეთ, ინგლისურად კითხულობდა თუ უნგრულად...

—რას იზამთ, ქართულად რომ წავიკითხო მოხსენება? — დაინტერესდა თენგიზი.

— რას ვიზამთ და, — გაიცინეს პოლონელმა ქალიშვილებმა, — სულიკოს ვიმღერებთ!

საბჭოთა წარმომადგენლის თენგიზ გოლაშვილის მოხსენებას ერთსულოვანი ტაშით შეხვდნენ. კონფერენციის დასასრულს სხდომის თავმჯდომარემ იგი საუკეთესოდ მიიჩნია. თ. გოლაშვილი საერთაშორისო სამეცნიერო ორგანიზაციის ერთ-ერთ ხელმძღვანელ თანამდებობაზე დაამტკიცეს.

თ. გოლაშვილი მონაწილეობდა მთელ რიგ დიდმნიშვნელოვან სამუშაოებში და თავი გამოიჩინა როგორც ნეიტრონული ფიზიკისა და რეაქტორების თეორიის დარგის ნიჭიერმა და მაღალკვალიფიციურმა სპეციალისტმა. ამ ნამუშევრებს შორის დიდი ადგილი უკავია მის შრომას რეაქტორებში ნეიტრონთან რეზონანსული შთანთქმის შესახებ.

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული

თ. გოლაშვილი ზედმიწევნით არის დაუფლებული დაპროგრამების ტექნიკას, რაც შესაძლებლობას აძლევს, წარმატებით გამოიყენოს ელექტრონულ-გამომთვლელი მანქანები რთული გამოყენებითი ამოცანების რიცხვულ შედეგებამდე მისაყვანად.

ი. ვ. კურჩატოვის სახელობის ატომური ენერგიის სამეცნიეროკვლევითი ინსტიტუტის დახასიათებიდან.

მონაცემების კომიტეტის რეზიდენცია იმ დროისათვის ვაშინგტონიდან დასავლეთ გერმანიაში, ქალაქ ფრანკფურტში გადავიდა. ახალი თანამშრომელი თ. გოლაშვილიც იქ ჩავიდა თავისი ცოლ-შვილით.

ძველებური გერმანული ქალაქი მათ გოთური ტაძრებით, რენესანსის განთქმული „მარილის სახლითა“ და მსუბუქი კონსტრუქციების თანამედროვე ნაგებობებით შეხვდა. განიერი ქუჩები და დაბარდნილი ხეივნები თითქოს სიმშვიდესა და მყუდროებას ფენდნენ ყოველივეს. თავი „ჰოფმანის ზღაპრებში“ ეგონათ, როცა ქალაქის შემოგარენის საუკუნოვან პარკში სეირნობისას სამ ძველთაძველ კოშკს გადააწყდნენ. პირველყოფილი და უძველესი ისტორიის მუზეუმი აოცებდა ჯერ კიდევ კაცობრიობის გარიჟრაჟზე შექმნილი იშვიათი ექსპონატების მრავალფეროვნებით, ანტიკური, აღმოსავლეთაზიური და ევროპული ქანდაკებები ხიბლავდა ფორმების სრულქმნილებითა და შტრიხების სინატიფით.

ფრანკფურტში მიღებული პირველი შთაბეჭდილებები ძალზე სასიამოვნო იყო. მაგრამ, მხოლოდ პირველი, იმიტომ, რომ უკვე რამდენიმე თვეში მათ ქალაქის ცხოვრებაში ბევრი არცთუ სახარბიელო ნიშან-თვისება დაინახეს. გულგრილი დამოკიდებულება ახლობლის გასაჭირისადმი, ყოველგვარი ემოციის შეკავება გამორიცხავდა ადამიანთა ახლო ურთიერთობას. ათი წლის ნატაშამაც კი შეამჩნია, თანაკლასელი გოგონები რომ არ მეგობრობდნენ...

— სულ არ გვანან ჩემს მოსკოველ მეგობრებს, — ჩიოდა რვა წლის ვარია.

სამსახურებრივი მუშაობის გარდა, თენგიზ გოლაშვილს სისტემატურად უხდებოდა საერთაშორისო კონფერენციებში, სიმპოზიუმებსა და თათბირებში მონაწილეობა, დისკუსიებსა და კამათში გამოსვლა. საერთაშორისო სამუშაო ჯგუფთან ერთად, რომელშიც იგი შედიოდა, საბჭოთა მეცნიერი აკონტროლებდა სხვადასხვა ქვეყნის ატომური ობიექტების საქმიანობას.

პირველსავე წელს თ. გოლაშვილმა მოხსენება გააკეთა სანტ-ანდრიუსში, ინგლისის ბირთვული კვლევის უდიდეს ცენტრში გამართულ კონფერენციაზე. მოხსენებაში აღძრული საკითხების აქტუალობამ მეტად დააინტერესა „ამერიკის მეცნიერული ინფორმაციის ჟურნალი“, რომელმაც შემდეგ ამ თემაზე თ. გოლაშვილის სტატია გამოაქვეყნა.

ქართველი მეცნიერი გამოსულა პარიზში, ლონდონში, ბრიუსელში, ჟენევაში, ვენაში, პრაღაში გამართულ კონფერენციებზე; მონაწილეობდა ვაშინგტონის სიმპოზიუმზე. მისი მოხსენებები გამოირჩეოდა ღრმა შინაარსით, დასახული ამოცანების აქტუალობით, ატომური ენერგიის მშვიდობიანი მიზნით გამოყენების პრობლემათა გადაჭრის ფუნდამენტურობით.

...სტუდენტობის წლებშიც გატაცებით, ნამდვილი თავგანწირვით მუშაობდნენ თენგიზ გოლაშვილი და გურამ ქარუმიძე. ისინი ერთად დადიოდნენ საბავშვო ბაღში, ათ წელიწადს უსხდნენ ერთ მერხს სკოლაში, ერთად ჩავიდნენ მოსკოვში საინჟინრო-ფიზიკურ ინსტიტუტში გამოცდების ჩასაბარებლად, ერთად ცხოვრობდნენ სტუდენტობისას. ორივემ ბრწყინვალედ ჩააბარა სახელმწიფო გამოცდები კომისიას, რომელსაც აკადემიკოსი გ. მარჩუკი თავმჯდომარეობდა. ოღონდ სამუშაოდ ისინი სხვადასხვა ქალაქში გაგზავნეს; გ. ქარუმიძე — თბილისში, თ. გოლაშვილი — ობნინსკში, პირველ ატომურ ელექტროსადგურში. დისერტაციები მათ სხვადასხვა ქალაქში დაიცვეს, მაგრამ გზა ერთი ჰქონდათ — ეს იყო ატომბირთვის საიდუმლოებათა წვდომის ურთულესი გზა.

გადიოდა წლები. თენგიზ გოლალაშვილი მოსკოვში დაბრუნდა. აქ იგი განაგრძობს ბირთვულ კვლევას, ერთ-ერთ სამეცნიერო ცენტრს ხელმძღვანელობს. თენგიზ გოლაშვილი მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორია. მეუღლე — ტატიანა კრასინა ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერებათა კანდიდატია. ქალიშვილები უკვე სტუდენტები არიან.

მათ მოსკოვის ცენტრში მყუდრო ბინა აქვთ. აქ ხშირად მოდიან მეგობრები, თბილისიდანაც აკითხავენ ახლობელ-ნათესავები და ნაცნობები; მაშინ თენგიზ გოლაშვილს სევდა შემოაწვება ხოლმე — აგონდება თავისი მშობლიური ქალაქი და ეზო პლეხანოვის პროსპექტზე, კოლორიტული, ხმაურიანი — ტიპიური ინტერნაციონალური, ძველი თბილისური ეზო, სადაც ბინადრობენ კეთილი, გულისხმიერი ადამიანები, მუდამ რომ მზად არიან მეზობლის, მოყვასის დასახმარებლად.

...ცხოვრობს მოსკოვში ჩვენი სახელოვანი თანამემამულის, პროფესორ თენგიზ გოლაშვილის ოჯახი, რომელსაც „დროშის“ სახელით გულწრფელ საახალწლო სურვილებს გადავცემთ და ვუსურვებთ დიდ ბედნიერებას.

ჩვენი ხალხის მეგობრები

ეროვნული ბიბლიოთეკა

* * *

სიკვდილის შემდეგ უფალი ღმერთი
თუ სამოთხეში დამიდებს ბინას,
თან ამქვეყნიურს რას წავიღებდი,
თუ, რა თქმა უნდა, ამარჩევინა?

ქალს წავიყვანდი არა თვინიერს,
ნამეტან მორჩილს და გაუცინარს,
ამოვირჩევდი ისევ იმნაირს,
ცოდვილ მიწაზე რომ მერგო წილად.

ჩიტირეკიას, ჭირვეულს, ლამაზს,
თუნდაც ცოტა ხნით და მაინც ჩემსას,
ისეთს, მიწაზე რომ გამაწამა
და სამოთხეშიც შემინთებს ცეცხლსა.

სამოთხეში ხომ ასეთებს ალბათ
იშვიათად თუ ულებენ კარებს.
წმინდანთა დასი ჩუმად და ხარბად
დამშეულ მზერას შემოაპარებს.

თან წავიღებდი გზებს და მანძილებს,
განშორების და შეხვედრის ტკივილს.
და ქალის, სადღაც რომ გაგაცილებს,
ფართოდ გახელილ თვალების კივილს.

თან წავიღებდი ცდუნებას, ხიფათს,
რომ მოლოდინი შეეძლოს მშვიდი,
რომ მისი გულის ფეთქვას და სითბოს
ვერ წაეტანოს ვილაცა ფლიდი.

თან წავიყვანდი ერთგულ მეგობარს —
დროდადრო თითოს ავწევდით ჭიქას, —
და მტერს, რომ სადმე გადამელობოს
და მიწიერად ვიჩხუბოთ იქაც.

წავიღებ ლხინსა და მარტოობას,
შხაპუნა წვიმას და თოვლის ნამქერს.
მე აქ არაფერს არ დავტოვებდი,
ცხოვრების თუნდაც პატარა ნამცეცს.

თუ მოვახერხე, თვით ბებერ სიკვდილს
არ დავტოვებდი მიწაზე არსად.
ამ ქვეყანაზე რაც ჩემად ითქმის,
სულ მივზიდავდი სამოთხის კართან.

გადაირევა უფალი, როცა
გაიგებს, თურმე მე რა მიტაცებს.
უმადურს კრულვით შემიცვლის ლოცვას
და გადმომაგდებს ისევ მიწაზე.

თარგმანი გიორგი წიგახაშვილისა.

უკრავს ლექსო თორაძე

ქართველ მუსიკოს-შემსრულებელთა პლეადას ამშვენებს საერთაშორისო კონკურსებისა და საქართველოს სსრ ლენინური კომკავშირის პრემიების ლაურეატი, რესპუბლიკის დამსახურებული არტისტი ლექსო თორაძე. მისი გამოჩენა სცენაზე კარგა ხანია ზეიმად იქცა...

„თქვენ მოგვანიჭეთ ბედნიერებისა და სიხარულის განუმეორებელი წუთები, გმადლობთ!“ — მიმართა ლექსო თორაძეს გამოჩენილმა ამერიკელმა პიანისტმა ვან კლაიბერნმა ერთ-ერთი საგასტროლო კონცერტის შემდეგ.

„მე ღრმად ვარ დარწმუნებული, რომ ბოლო ოცი წლის მანძილზე, მას შემდეგ, რაც ამერიკაში რიხტერი იყო, თორაძე ყველაზე დიდი პიანისტია, რომელიც საბჭოთა კავშირიდან ჩამოსულა“, — წერდა ამერიკელი მუსიკათმცოდნე ჯ. არდოინი.

„თორაძემ და მოსკოვის ორკესტრმა აღაფრთოვანა დარბაზი. ფეხზე ადგომით და ხანგრძლივი ტაშით შეეგებნენ ამერიკელები დიდი ტალანტით დაჯილდოებულ ქართველ პიანისტს. კონცერტის შემდეგ იგი ცხრაჯერ დააბრუნეს სცენაზე“, — წერს გაზეთი „ვაშინგტონ სტარი“.

პრესის ასეთ გამოხმაურებას მრავლად შეხვდებით მსოფლიოს იმ ქვეყნებში, სადაც კი ლექსო თორაძე გამოსულა. ქართველი პიანისტის საშემსრულებლო ხელოვნებას ქებით იხსენიებენ სხვადასხვა ქვეყნის გამოჩენილი მუსიკოსები, კრიტიკოსები.

... ლექსოს საინტერესო და ერთობ უჩვეულო ბავშვობამ ჩვენს თვალწინ გაიარა: გვახსოვს მისი პირველი შემოქმედებითი ნაბიჯები, პირველი სერიოზული წარმატებები. ცხრა წლის ლექსო უკვე ორკესტრთან ერთად უკრავდა, თორმეტი წლისა — კონცერტებს მართავდა მოსკოვსა და ერევანში, ბულგარეთში... ნორჩი პიანისტის ბრწყინვალე მუსიკალური მონაცემები სპეციალისტთა განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებდა. გვახსოვს პატარა ლექსოს პირველი საინტერესო ცდები კომპოზიციაში; გვეგონა, რომ ისიც მამის — ცნობილი კომპოზიტორის და პედაგოგის დავით თორაძის გზას გაჰყვებოდა, მაგრამ კომპოზიციით გატაცება საფორტეპიანო ხელოვნების დიდ სიყვარულში გადაიზარდა და ლექსო სულ მალე სახელოვან ქართველ მუსიკოს-შემსრულებელთა რიგებში ჩადგა.

ზ. ფალიაშვილის სახელობის თბილისის ცენტრალური მუსიკალური სკოლის დამთავრების შემდეგ (რესპუბლიკის დამსახურებული პედაგოგის რ. როჟოკის, შემდეგ პროფესორ ე. გურევიჩის კლასი) ლექსო თორაძე პროფესორ იაკობ ზაკის ხელმძღვანელობით განაგრძობს სწავლას მოსკოვის კონსერვატორიაში, რომელსაც წარჩინებით ამთავრებს 1975 წელს (პროფესორ ბ. ზემლიანსკის კლასი), იქვე გაიარა ასპირანტურის სრული კურსი პროფესორ ლ. ნაუმოვთან.

მეტად ნაყოფიერი გამოდგა ნიჭიერი ახალგაზრდა პიანისტისათვის სტუდენტობის წლები. სწორედ კონსერვატორიის ხანას უკავშირდება ლექსოს შემოქმედებითი ბიოგრაფიის ახალი ფურცლები. 1969 წელი ორმხრივ სასიხარულო იყო ლექსო თორაძისათვის — იგი მუსიკოს-შემსრულებელთა ამიერკავკასიის კონკურსისა და საკავშირო კონკურსების ლაურეატი ხდება. 1975—1977 წლებში კი იტალიაში კასა გრანდეს სახელობის საერთაშორისო კონკურსსა და ამერიკის შეერთებულ შტატებში ვან კლაიბერნის სახელობის საერთაშორისო კონკურსში მონაწილეობს და ბრწყინვალე გამარჯვებასაც აღწევს — ლაურეატის საპატიო წოდებას იმსახურებს.

„ჯერ არ გვინახავს ძალთა და ვნებათა ასეთი შემოუსაზღვრავი მარაგი. იგი იყენებს თავისი სხეულის ყველა უჯრედს, რათა მუსიკას სიცოცხლე შთაბეროს“, — ასე აფასებდნენ კონკურსის შემდეგ ჩაიკოვსკის კონცერტის თორაძისეულ ინტერპრეტაციას ამერიკაში.

დიახ, სიცოცხლე, ჭეშმარიტი ავტორისეული სული შთაბერა მან სხვადასხვა ქვეყნის, ეპოქისა და სტილის კომპოზიტორთა ქმნილებებს. მის შესრულებაში გვალელვებს პოეტური სული, მგზნებარე ტემპერამენტი, გრძნობათა სიღრმე და სიმართლე, შესრულების ვაჟკაცური მანერა... როდესაც ლექსო თორაძეს უსმენ, რწმუნდები, რომ მან უკვე გადალახა ვირტუოზ ინსტრუმენტალისტსა და დიდ არტისტს შორის არსებული ზღვარი, რომ იგი დაბადებულია დიდი ხელოვნებისათვის, მუსიკისათვის...

ლექსო თორაძე ფართო შემოქმედებითი დიაპაზონის ხელოვანია. იგი ერთნაირი გატაცებითა და მგზნებარებით, შთაგონებით ასრულებს ეროვნულ, რუსულ თუ უცხოელ კომპოზიტორთა ქმნილებებს, მთელი სიცხადითა და სისავსით წარმოსახავს ავტორთა სტილისათვის დამახასიათებელ ინდივიდუალობებს, გადაგვიშლის ნაწარმოებთა მხატვრულ ღირსებას და კომპოზიტორთა ჩანაფიქრის მთელ სიღრმეს.

ლექსო თორაძე ბრწყინვალე ინტერპრეტატორია პროკოფიევის, შოსტაკოვიჩის, ბეთჰოვენის, ლისტის, შოპენის, რაველის, ა. მაჭავარიანისა და სხვათა ქმნილებებისა. მან თავისებური „ბგერათხედვით“ წაიკითხა ალექსი მაჭავარიანის საფორტეპიანო პიესების ციკლი — „ქართული ფრესკები“, გამორჩეული არა მარტო კომპოზიტორის შემოქმედებაში, არამედ საერთოდ, ეროვნულ მუსიკაში, და აღსანიშნავია, რომ ქართული საფორტეპიანო მუსიკის ამ მნიშვნელოვანი სიახლის პირველი შემოქმედებითი ინტერპრეტატორი სწორედ ლექსო თორაძეა (კომპოზიტორმა „ქართული ფრესკები“ ლექსო თორაძეს უძღვნა). მის მიერ უბადლოდ წაკითხულმა „ფრესკებმა“ აღაფრთოვანა მსმენელი.

გაზეთი „ჰიუსტონ ნიუსი“ წერდა: „ალექსი მაჭავარიანის „ქართულმა ფრესკებმა“ მოხიბლა ამერიკელები. დიდი მადლობა თორაძეს, რომელმაც ქართული საფორტეპიანო ლიტერატურის ასეთი ბრწყინვალე ფურცელი გადაგვიშალა“.

ჩვენი შესანიშნავი მუსიკათმცოდნე ანტონ წულუკიძე აღნიშნავს: „პიანისტის შესრულებით პროკოფიევის VII სონატის ფინალი იყო მბორგავი ტალღების „შტორმი,“ რომელიც ამოუსუნთქავი „დარტყმებით“ ზედ აცხრებოდა პროკოფიევის ტოკატური მუსიკის კუნთოვან რიტმს, დისონანსურ ბგერათა ფოლადისებურ „შენადნობებს“ და ნაირგვარი შინაგანი რხევები შეჰქონდა მათში. ლექსო თორაძე აქ თავის სტიქიაშია და აქაც თავის „ხელწერას“ დაატყობს პროკოფიევის შთაგონებულ ლირიკასაც, დინამიკის ვეებერთელა მასშტაბებსაც!... მოტორული დინამიკის ენერგიიდან ბეთჰოვენის მონუმენტურ სიღრმეებამდე! ამ მონუმენტურ მასშტაბებს ჭაბუკი პიანისტის ხელოვნებაში ორგანიზებულ, მიზანსწრაფულ ენერგიასთან, ბგერადობის მძლავრ მასივებთან ერთად ჰქმნიდა ღრმა შინაგანი სმენა, ბგერის სიღრმეებში ხედვა-ფიქრი... ამ სიღრმეებში იყო „უხილავი“ ბგერებიც-პაუზები, პიანისტის მიერ უტყუარი სახიერებით ამეტყველებული. მკაცრი თვითკონტროლის გრძნობა იმთავითვე თან სდევს თვით არტისტული აფეთქებების „დროსაც“.

უხვი და შემოქმედებითად დატვირთულია ლექსო თორაძის მუსიკალური ცხოვრება. მის ხელოვნებასთან შეხვედრას ყოველთვის მოუთმენლად ელიან არა მარტო საბჭოთა კავშირში, არამედ საზღვარგარეთაც. მომავალი ფართო და საინტერესო პერსპექტივებითაა სავსე, მას ჯერ კიდევ ბევრი აქვს „სათქმელი,“ იგი ხომ თავისი შემოქმედებითი ძალების გაფურჩქვნის საუკეთესო ხანაშია.

ეთერ ლონდარიძე

ბავშვებისათვის

რევაზ ინანიშვილი

პაპა უამბობს შვილიშვილს

ჩიტუნიას ლოცვა

პაპა უამბობს შვილიშვილს:

— გამოვიდა შენი ჩაგორგოლებული ბებია, ხელში ხის დიდი კოვზი ეჭირა, მიქნევდა იმ კოვზს და მეუბნებოდა:

— ქვეყანა ავსებულა ასკილის ყვავილით. წადი, კაცო, შენც დაკრიფე, ეს შვილიშვილები რომ გიხარია, მურაბები არ უნდათ? ზამთარი რომ დადგება, თოვლს რომ ჩამოჰყრის, ქარი რომ დაუზუზუნებს, ჩაი რომ გაგემრიელდება, რა უნდა მივატანებინოთ იმ ჩაიზე?

ცოტა ხანს დამაცადე და წავალ-მეთქი. ცოტა ხანსაც ვწერე, მერე გადავიკიდე ჩანთა და სულ ძუნძულ-ძუნძულით ჩავედი ჭალაში.

ის ჩვენი ჭალა ასკილის ბუჩქებით არის სავსე და ის ბუჩქები სულ გადაპენტილი იყო ყვავილებით. დავიწყე კრეფა. ვკრეფ, ვკრეფ, ვბეჯითობ. ჯერ მუჭაში მოვიგროვებ სიფრიფანა ფურცლებს, მერე ჩანთაში ვიყრი, ერთ ბუჩქთან რომ მომწყინდება კრეფა, მეორე ბუჩქთან მივდივარ.

მივადექი ერთ ლამაზ ბუჩქსაც. ავწვდი ყვავილებით დახუნძლულ ტოტს და — ფრიფრი-ფრი! — გაძვრა პაწაწინა ჩიტუნია ბულბულა, ჰო, ჰო, ბულბული კი არა ბულბულა, გადაფრინდა სხვა ბუჩქზე და იქიდან ყელყელაობს, მე მიყურებს. ამას აქ ბუდე ხომ არა აქვს-მეთქი. გავწი-გამოვწიე ტოტები, შევიჭვრიტე ბუჩქში და მართლაც ლამაზად ძომრგვალებული პატარა ბუდე დავინახე. ავიწიე ფეხის წვერებზე, ჩავიხედე შიგ და გამეღიმა, — ბუდეში ხუთი მთლად პაწია რუხი კვერცხი იდო.

— წი-წი-წი! — ფრენით შემოიარა ირგვლივ ჩიტუნიამ, — კაცოო, შენი ჭირიმეო, ეგ კვერცხები არ დამიმტვრიოო.

მე გავუღიმე და ვუთხარი:

— ნუ გეშინია, ჩიტუნია, მე კეთილი კაცი ვარ, კვერცხებს რად დაგიმტვრევ. მე პატარა შვილიშვილები მყავს, შენც გამოჩეკე პაწაწინა ბარტყები და ვიყოთ, — შენ შენს ბარტყებთან, მე — ჩემს შვილიშვილებთან.

აქეთ- იქით გაწეული ტოტები ფრთხილად მივაფარე ბუდეს და წამოვედი, მახლობელ ბუჩქს ამოვეფარე, მინდოდა, მენახა, რას იზამდა ის პატარა ჩიტუნია. მაშინვე ცახცახ-ფართხალით მიფრინდა ბუდესთან, ნახა ყველა კვერცხი თავის ადგილზე იდო, ერთი მოითქვა სული, მერე ამოძვრა მაღლა, ჩამოსკუპდა ყველაზე მაღალ ტოტზე, წამოიწია ჩემკენ და გალობით მოჰყვა ლოცვას.

— გმადლობთ, კეთილო კაცო, კვერცხები რომ არ დამიმტვრიეო.

ასწია კიდევ უფრო მაღლა ყელი და ახლა ცას შეჰგალობა:

— ცაო, ლამაზო, მზეო, შენ გაუზარდე კეთილ კაცს თავისი პატარები, თავისი პატარა შვილიშვილებიო.

მეც დიდი მადლობა გადავუხადე ჩიტუნიას დალოცვისათვის და წამოვედი, განვაგრძე ჩემი საქმე, ასკილის ყვავილების კრეფა.

ზამთარი რომ დადგება, თოვლი რომ მოვა, ცივი ქარი რომ აზუზუნდება და ცხელი ჩაი გაგემრიელდება, მურაბას მაშინ გაჭმევთ.

ახლა გაჭამოთ?

ეგ ბებიას საქმეა, ეგ უკვე ბებიკოს უნდა სთხოვოთ.

მელია და მე

ვარ ერთხელ ჭალაში, მაისია, ცოტა ნიავი ქრის, ხის ძირას ვერ ვმუშაობ და დავდივარ, მომყუდროებულ ადგილს დავეძებ. ვეძებე, ვეძებე და ვიპოვე. გამოღრმავებული კბოდეა, შიგ თბილი მზეა ჩამდგარი. მივედი, მივჯექი იმ გამოღრმავებულში, გავიკეთე სათვალე, დავიდე მუხლზე ჩანთა, დავდე ზედ რვეული და და დავიწყე წერა. ხან თავჩაღუნული ვწერ, ხან ჭალასა და მთებს მივჩერებივარ, ვფიქრობ...

ჭალა სულ მწვანედ ღადღადებს, მთები ლურჯებია, იმ მთების მაღლა კი თეთრი ქულა ღრუბლები დგანან.

ავწიე ერთხელაც თავი და რასა ვხედავ; იქვე, ჩემგან ოცდაათიოდე ნაბიჯზე, ბუჩქებიდან გამოსულა მელია-კუდიგრძელია და მე მიყურებს. თვითონ ტანწვრილია, გამხდარი, ყურებწამოწვეტებული, ფუმფულა კუდი კიდევ ტანზე დიდი მოსთრევს. მოდის, ნელა, გაუბედავად მოადგამს ნაბიჯებს, გაჩერდება და რაღაც ეჭვიანად მოწკურავს თვალებს, ვერ მიმხვდარა, ადამიანი ვარ, თუ რა ვარ. თუ ადამიანი ვარ, ორ ფეხზე რატომ არა ვდგავარ. ან რანაირი თვალები მაქვს, ან რანაირად მაქვს შეკარგული ხელები. გამოყოფს წითელ ენას, მიისვ-მოისვამს ტუჩებზე, ჰაერსაც ჩაისუნთქავს, ჩემი სუნის გაგება უნდა, მაგრამ ჩემ სუნს ვერ გაიგებს, რადგანაც მისი მხრიდან ქრის. გაბედავს კიდევ, გადმოადგამს ერთ-ორ ნაბიჯს, გაჩერდება და მიყურებს. მე გაუნძრევლად ვზივარ, სუნთქვასაც კი ვიკავებ. ერთი პირობა გაბრუნდა, ალბათ, იფიქრა, სჯობს მოვერიდო, ვინც არის და რაც არისო, მაგრამ ცნობისმოყვარეობამ სძლია და ისევ ჩემსკენ წამოვიდა, მომაშტერდა, უკანა ფეხებზე ჩაცუცქდა, ზის და მიყურებს. მე მაინც არ ვინძრევი. ბოლოს, ეტყობა, მოსწყინდა ესე ჯდომა, წამოიწია და მომაძახა:

— ბაა!

მეც აღარ შემეძლო მეტი თავშეკავება, გავიქნიე ხელი და გავუშვი თოფის ტყვიასავით:

— ტუუ!..

შეჰკრა მალაყი და რა მალაყი! თითქოს ძირს არც კი დაშვებულა, ჰაერშივე გაიჭიმა საგველასავით და შევარდა, შეიკარგა ბუჩქებში.

მე სიცილი ამიტყდა. ვიცინოდი და ვიძახდი:

— სულ ეგა ხარ, მამაცო კუდიგრძელია, სულ ეგა ხარ, ბასრკიჭებიანო?!

მერე სწერსაც შევწყვიტე, წამოვდექი, უკვე შინ მოვდივარ და კიდევ — არა ვხედავ იმ მელაკუდას! — გადმომდგარა მაღალი კლდის თავზე და მიყურებს. გადასწევს თავს გვერდზე და მისი თვალების გამომეტყველებით ვხვდები, რომ ასეთ რამეს ამბობს:

— შენა ყოფილხარ, რაც ყოფილხარ! დახვალ მაგ ხნის კაცი და დამაიმუნობ.

მე გავბრაზდი, ისევ გავუზუზუნე ტყვიებივით.

— ტუუ! ტუუ!..

მაგრამ მელია აღარ გაქცეულა. მიბრუნდა, კუდი მაღლა აიშვირა და ფეხებს შორის გამომხედა. იდგა ესე, კუდაპრეხილი და ფეხებშორის დამცინავად გამომზირალი, მერე ერთი შეხტა, შეითამაშა და ტყეს შეაფარა თავი.

ცხვრის ძაღლები და მე

გავირჭე წალდი წელში, გადავიკიდე ჩანთა და წავედი ახლა უკვე ასკილზე, ასკილის მოსაკრეფად. ნოემბერი იყო, ნისლიანი დღე, თან ნისლიანი, თანაც მზიანი. მოიზოზებოდნენ ვეება თეთრი ქულები სამხრეთიდან, ძირს ჩამოშვებული საცეცებით ედებოდნენ ფოთლებგაყვითლებულ ვერხვებს, იწეწებოდნენ მათ ტოტებში, ფოთლებსა და ბალახებზე ტოვებდნენ წვრილწვრილ, ბრჭყვიალა წვეთებს. მზე კიდევ — ხან სად ჩამოშუქდებოდა და ხან სად.

გავიარე პატარა ქაცვიანი ჭალა, გავედი ივრის დიდ რიყეზე, სადაც, რა ხანია, წყალი აღარ მოდის, და ახალი რამ დავინახე. რიყე რომ თავდება, კბოდის თავზე, ბებერი ვერხვის ძირას, სამკუთხად აყვანილი კარავი დგას. კარავიც არ ითქმის. ნაბდები და გახუნებული ტილოებია ჩამოჭიმული შუა ბოძის აქეთ-იქით, გეზად; წინ კიდევ, შესასვლელთან, დიდი ქოფაკი ძაღლები დაყუნთებულან. მე ორი ძაღლი დავინახე, შუბლშეკრულები მიყურებდნენ. ცოტა კი შევფიქრიანდი, მაგრამ მაინც ჩემი გზა განვაგრძე, ოღონდ ახლა ქვემოთ-ქვემოთ, ძაღლების ასარიდებლად. დაიყეფა ერთმა ძაღლმა, ისე, თითქოს თავისთვის, იმის დაყეფება იყო და გამომენთნენ. მარტო ის ორნი კი არა, სამნიც სხვანი,

ყველანი დიდები, ბომბორები. მორბიან, მოაჩხარუნებენ ყელზე შემოვლებულ ჩანგლებს და ისეთი ხმით იყეფებიან, მეჩვენება, დედამიწა ზანზარებს. გაქცევა აღარ შეიძლებოდა, ანდა სად გავექცეოდი ხუთ ძაღლს. გამოვიღე წელიდან წალდი. ცხვრის ძაღლებს უნდა ჩაუჯდეო, თუ ძირს, მიწაზე ჩაუჯექი, ირგვლივ კი შემოგეხვევიან, მაგრამ აღარ გიკბენენო. თან ამას ვფიქრობ, თან ერთი თუშის ნაამბობი გამახსენდა: — მეო, გამომიდგნენ ცხვრის ძაღლები, ჩავუჯექი, მაგრამ როგორც ადამიანებში არიან, ზოგნი ჭკვიანები, ზოგნი სულელები, ესევე ყოფილა ძაღლებშიც. მოვიდა ერთი თვალებარეული ძაღლი, მეცა მხარში კბილებით, გადამაქანგადმომაქანა და, რომ ნახეს სხვებმა, იმ ძაღლმა ეგრეო, მეცნენ ისინიც და, კიდევ კარგი, მეცხვარეებმა მომისწრეს, თორემ ნაკუწებად მაქცევდნენო. გამახსენდა ერთი მოგზაურის ნათქვამიც, უჩვეულო ხმებისა ლომებსაც კი ეშინიათო. ქუდი თვალებზე ჩამოვიფხატე, დავიხარე, ოთხ ფეხზე დავდექი და მთელი ძალით ვუჭყავლე: — ვაუუ!.. ვაუუ!.. თან ძაღლებისკენაც კი წავედი. გაჩერდნენ შეფიქრიანებულები. მე მაინც მათკენ მივიწევდი ჭყავილით: — ვაუუ! ვაუუ!.. თანაც წალდს მივაჭახუნებდი ქვებზე. ჯერ ყეფაში გაერიათ გაუბედაობა, მერე მთლად გაჩუმდნენ, მერე მიბრუნდნენ და ხუთივენი ერთმანეთის გასწორებით გაქანდნენ კარვისაკენ. მე ერთხანსაც ვუჭყაოდი და ვაჭახუნებდი წალდს ქვებზე, მერე ნელა, ვითომცდა დიდი უკმაყოფილების ბუზღუნით, დავიხიე უკან. შევედი ქაცვიანში, შევიმალე და იქიდან უკვე გაბედულად გავხედე ძაღლებს.

ხუთივე კბოდის თავზე იდგა და გაკვირვებული იყურებოდა ჩემკენ.

ახლაღა შევამჩნიე, რომ კარვის იქით, ნისლში ცხვრის ფარა სძოვდა წყნარად.

დ ა ს კ ვ ნ ა: და მაინც, თუ ცხვრის ძაღლებს გადაეყაროთ, ნურც ჩაჯდებით და ნურც ჩემ ხერხს მიმართავთ. ყველაზე უკეთესია, ფრთხილად იყოთ და ძაღლების გამოდგომამდე არ მიიყვანოთ საქმე. თორემ, ვინ იცის, მოსულელო და და მშიშარა ძაღლების გვერდით, იქნებ ერთი ძაღლი მაინც აღმოჩნდეს გიჟივით შეუპოვარი.

ასკილი ქვემოთ, იმ კარვიდან და ძაღლებიდან შორს დავკრიფე.

ერთ-ერთი მეწინავე

თეიმურაზ ლანჩავა,

„დროშის" სპეციალური კორესპონდენტი

„...მერე კი, აბაშას რომ გასცილდები და თვალს შეავლებ ცხაკაიას მიდამოებს, სახლებს ისევ მოემატება სიმაღლე და სილამაზე, ეზოკარიც თვალში გამოიხედავს"...

კონსტანტინე ლორთქიფანიძე.

—გიორგი წერეთლის „პირველი ნაბიჯი" ხომ გახსოვთ? ჰოდა, ბახვა ფულავას სოფელში — თეკლათში ვიმყოფებით ახლა, — გვითხრა პარტიის ცხაკაიას რაიკომის პირველმა მდივანმა ვახტანგ ესვანჯიამ.

თხებს ადევნებულმა ბახვა ფულავას ფეხშიშველმა ბავშვობამ უცებ გაიელვა მეხსიერებაში, მერე თითქოს ფოთის ბოლაზში მომდგარმა გემმაც დაიკივლა და ფიქრებიდან გამომიყვანა.

მოასფალტებული გზა ხეთა ჩრდილებს აეჭრელებინა.

ადრეული გაზაფხულის თბილ მზეს ადრიანად გამოეტყუებინა ტყემლები და აყვავებული სოფელი საოცრად მომხიბვლელი ჩანდა. გემოვნებით ნაგები ოდა-სახლები კოპწიად იცქირებოდნენ ამწვანებული, სათუთად მოვლილი ეზოებიდან. ბიბილოდანითლებული მამლები ფრთების ფათქუნით ექოჩრებოდნენ მზეს.

გზადაგზა რაიონის მიღწევებზე გვესაუბრებოდა მდივანი. ნაკლოვანებანიც გვაქვს, მაგრამ ვეცდებით, ქვეყნის წინაშე თავი არ შევირცხვინოთო, — ამბობდა და დაჭაობებული მიწების ავკარგიანობაზე ამახვილებდა ყურადღებას.

ცხაკაიელებს რომ ბევრი რამ აქვთ საამაყო, ისედაც ვიცოდით, კოლხეთის ამ პატარა, წარმტაც კუთხეზე ბევრი ითქვა ჟურნალგაზეთებში. მოკლე ვადაში რაიონმა განვითარების ძალიან მაღალ მიჯნებს მიაღწია.

მარტო მეათე ხუთწლედში ცხაკაიელებმა სამშობლოს გეგმის გადაჭარბებით 12 ათასი ტონა ჩაი მისცეს.

ააშენეს შვიდი სკოლა, ექვსი საბავშვო ბაღი, საავადმყოფო, სტადიონი, სურათების გალერეა, სამხატვრო სკოლის შენობა.

რაიონის ცენტრში დაიდგა საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტის აკაკი ხორავას შესანიშნავი ძეგლი. აშენდა ახალი სპორტული ნაგებობანი...

მაგრამ ცხაკაიელთა უმთავრეს სიმდიდრეს მისი დღევანდელი ადამიანები შეადგენენ, ისინი, რომლებიც მკლავმოუღლელად შრომობენ რაიონის წარმოჩინებისათვის. ამ შრომისმოყვარე ადამიანთა ხელით არის მოყვანილი ჩაის რეკორდული მოსავალი, მოქსოვილია ბრწყინვალე ხალიჩები, აგებულია ახალი შენობები...

პარტია და მთავრობა ღირსეულად აფასებს მათ ყოველდღიურ საქმიანობას. მეჩაიე ეთერ დადიანს თავდადებული შრომისათვის სსრ კავშირის სახელმწიფო პრემია მიენიჭა. ახალგაზრდა მშენებელი გივი ძიძიგური საკავშირო ლენინური კომკავშირის პრემიის ლაურეატი გახდა. ბრძოლასა და შრომაში გამობრძმედილი ძველი თაობა მდიდარ გამოცდილებას უზიარებს ხვალინდელ დღეს — ახალგაზრდობას.

სოციალისტური შრომის გმირები, ვეტერანი მეჩაიეები ტატიანა ტყებუჩავა და თამარ გოგინავა სათავეში ჩაუდგნენ ახალგაზრდა მეჩაიეთა სკოლას; ამ პატრიოტმა ადამიანებმა თავიანთი ოსტატობა გულმოდგინედ გააცნეს და შეასწავლეს ასზე მეტ ქალიშვილს.

სწორედ ეს ადამიანები არიან ცხაკაიას რაიონის დღევანდელი მესაჭეები, სწორედ მათ გასტყორცნეს შორს ამ პატარა მხარის სახელი და დიდება.

ვთხოვეთ პატივცემულ ვახტანგს — ამჯერად, ჩვენთვის ისეთი მოწინავე ადამიანი გაეცნო, რომლის შესახებ, ჯერჯერობით, მაინცდამაინც ბევრი არაფერი თქმულა და დაწერილა. გაგვეხარდა, თვითონ რომ იკისრა მეგზურობა. როცა სოფელ თეკლათის ფართო გზატკეცილზე მიქროდა მანქანა, იგი ამ კუთხის შესახებ გვესაუბრებოდა.

ცხაკაიას მეცხოველეობის სამეურნეობათაშორისო საწარმოოს ვეწვიეთ. იგი 1971 წელს დაარსდა ყოფილი კოლმეურნეობის ბაზაზე. ინტერესით დავათვალიერეთ მეცხოველეობის ყველა უბანი, კმაყოფილნი დავრჩით იმ სიახლეებით, რაც საკუთარი თვალით ვიხილეთ.

მეურნეობის დირექტორმა ოთარ კოხიამ დაწვრილებით გაგვაცნო სამუშაო გეგმები, დაგვათვალიერებინა ობიექტები, სიამაყით გვიამბობდა იმ წარმატებაზე, რაც კოლექტივმა ბოლო წლებში მოიპოვა თავდადებული შრომით.

— კოლხეთის ჭაობიანი მიწა მძიმე ტვირთად გვაწევს აქაურებს, — თქვა ოთარმა. — ჭაობიანი მიწის დაშრობის სამუშაოები კარგა ხანია მიმდინარეობს ჩვენთან, მაგრამ მეტი ტემპია საჭირო. მარტო გასულ წელს 600 ტონა თივა დავკარგეთ იმის გამო, რომ წყლით დაიტბორა და ვერაფერი ვუშველეთ.

საუბარში საწარმოოს მთავარი ზოოტექნიკოსი სევერიან ჯგერენაია ჩაგვერთო.

ვეტექიმების ნაკლებობაზე გაამახვილა ყურადღება სევერიანემ. საყვედური გამოთქვა იმ ახალგაზრდებზე, რომლებიც ქალაქებში რჩებიან და მშობლიურ კუთხეს ივიწყებენ.

ობიექტები ყოველდღიურად ფართოვდება, გეგმები შესაბამისად იზრდება, ვეტექიმები კი განსაკუთრებით გვიჭირსო, — წუხდა იგი.

ჩვენი ყურადღება ახალგაზრდა კაცმა მიიპყრო, რომელიც შორიდან ცნობისმოყვარე თვალებით გვიცქერდა. იგი ცნობილი მწველავ-ოპერატორი ჯემალ ბებია აღმოჩნდა.

1980 წელს ჯემალი შრომითი დიდების ორდენით დააჯილდოვეს.

ჯემალი სოფელ თეკლათის მკვიდრია. ცნობილი მეცხოველის ოსიპო ბებიას ოჯახში დაიბადა. საშუალო სკოლა აქვე დაამთავრა. შემდეგ სავალდებულო სამხედრო სამსახურში გაიწვიეს. ვალმოხდილი დაბრუნდა და ფოთის ორჯონიკიძის სახელობის გემთშემკეთებელ ქარხანაში დაიწყო მუშაობა. ბოლოს გულმა აღარ მოუთმინა, მშობლიურ კედელ-ყურეს მოაშურა, დაოჯახდა, შვილები შემატა ქვეყანას, გაალვივა კერია.

მეცხოველეობის სამეურნეობათაშორისო საწარმოში 1976 წლიდან მუშაობს. ამ ხნის მანძილზე თავი გამოიჩინა როგორც საქმიანმა, მუყაითმა ახალგაზრდამ. ამჟამად ჯემალი ერთ-ერთ მოწინავე მუშაკად ითვლება, ჩვეული გულისყურით უვლის გაპიროვნებულ 26 ძროხას. ჩამოწველილი რძე ძირითადად პირველი ხარისხისაა, ცხიმიანობის პროცენტი შესამჩნევად მაღალია...

ჯემალ ბებია სასოფლო საბჭოს დეპუტატად აირჩიეს. 1981 წლიდან პარტიის რაიკომის წევრია. როგორც კომუნისტი, მუდამ მონდომებით იბრძვის თავისი რაიონის, მთელი ქვეყნის უფრო ნათელი ხვალინდელი დღისთვის.

ცხაკაიას კიდევ მრავალი სოფელი მოვინახულეთ. ნოქალაქევს ვეწვიეთ, გამოჩენილი მწერლის შალვა დადიანის სოფელსაც შევავლეთ თვალი.

კიდევ ერთხელ დავრწმუნდით, — ამქვეყნად არათუ რაიონს და ქალაქს, თითოეულ სოფელსაც კი აქვს თავისი მდიდარი, საინტერესო ბიოგრაფია, ყოველი სოფლის თითოეული ოჯახი საიმედო მამოძრავებელი ღერძია ჩვენი დღევანდელობისა. სწორედ ამ ოჯახების, ამ ხალხის თავდადებული შრომის შედეგია, რომ დღითიდღე ლამაზდება და ფრთებს ლაღად შლის ცხაკაიას რაიონი.

მშრომელ კაცს — მარჯვენა მოუღლელსა და საკაიკაცოდ შემართულს, სასიხარულოსა და საიმედოს რა გამოულევს!

დღეს, როცა ჩვენი რესპუბლიკა წელგამართული მიაბიჯებს წინ, მის სიძლიერეში, სხვა მოწინავე რაიონებთან ერთად, ცხაკაიელ მშრომელებსაც შეაქვთ ღირსეული წვლილი.

ცერზე შემართული ეგებება კოლხი კაცი მზის ამოსვლას, შუბლგახსნილი შესჩერებია იგი ამომავალ მთვარეს: უხარია, ორი დიდი მნათობის ამობრწყინების შუალედში, თავისი გარჯითა და მონდომებით იმდენი საქმე გააკეთა, რომ უფლება მოიპოვა დამშვიდებულმა მიდოს თავი სასთუმალზე.

სოფელი ობუჯი

ვახტანგ ხარჩილავა,
„დროშის“ სპეციალური
კორესპონდენტი

თენდებოდა, სოფელში რომ შევედი. საქართველოს ყველა სოფელში ასე თენდება. ასე ჩუმად, ნელა ამოდის მზე, ვარდისფერდება ცისკიდური. ახმაურდება ეზო-კარი, გზაზე პირველი მგზავრი გამოჩნდება და მშვიდობის დილას მოგახარებს. დიახ, ყველგან ერთნაირად თენდება, მაგრამ ეს დილა ჩემთვის მაინც განსაკუთრებულად ლამაზია, რადგან ისევ ჩემს სოფელში ვარ და ჩემი სოფლის დილას ვესწრები.

„ჩემი სოფელი“ — ასეთ თემას ხშირად გვაწერინებდნენ სკოლაში. მაშინ ჩვენ ჯერ კიდევ ღრმად არ გვესმოდა, თუ რა დიდი, ყოვლისდამტევი აზრი იყო ჩაქსოვილი ამ ორ სიტყვაში. ეს მაშინ გავიგეთ, როცა დავფრთიანდით, მასთან განშორების სინანულიც ვიწვნიეთ. მერე როცა საკუთარ თავს ჩავუღრმავდით და აღმოვაჩინეთ, რომ რაც კეთილი და მართალი იყო ჩვენში, ეს სოფლისგან გვქონდა ნასწავლი და შესისხლხორცებული, არ გაგვჭირვებია ბოლომდე გაგვეგო ეკზიუპერის სიტყვები — „მე წარმოშობით ჩემი ბავშვობიდან ვარ“.

მატიანის ფურცლებიდან

ჩემი სოფელი ობუჯი ერთ-ერთი უძველესია სამეგრელოში. ომი და სისხლისღვა არ მოკლებია მას, დღენიადაგ მტრის მოლოდინში იყო. ამიტომაცაა გაშენებული სოფლის მაღალ გორაკებზე ამდენი ციხა — მომცრო ციხესიმაგრენი. თურქი და სპარსი იყო მისი უპირველესი მტერი. ვინ მოთვლის, რამდენი ულამაზესი ქალვაჟი წაუსხამს აქედან დუშმანს, რამდენი გაუყიდია მონად და მამლუქად. ყური მიუგდეთ გულისმომწველ მეგრულ სიმღერებს — ობუჯელი კაცის კვნესაც ურევია მასში.

ობუჯში დღემდეა შემონახული წარმართული რიტუალების შესასრულებელი ადგილის „მისარონის“ ნაშთები. კოლხი კაცი ნანას — გაზაფხულის, სიცოცხლის, სიყვარულის ქალღმერთს, ალბათ, აქ შეღაღადებდა თავის უკუღმართ, გაუხარელ ცხოვრებას და შველას შესთხოვდა მას.

აქვე, ნახუბუს ტერიტორიაზეა ადრინდელი ფეოდალური ხანის, VI-VII საუკუნის, ციხესიმაგრის ნანგრევები.

ობუჯში უძველესი დროიდან არსებობდა საეპისკოპოსო კათედრალი. იგი XIV საუკუნეში წალენჯიხაში გადაუტანიათ. ობუჯის ეკლესიაში, რომლის მხოლოდ ნაშთებიღაა შემორჩენილი, დასვენებული იყო ქიაჩის ხატი (აქედან წარმოსდგა სახელოვანი მწერლის ლეო ქიაჩელის ფსევდონიმი — ქიაჩელი).

ობუჯელები ყოველთვის ერთგულად იყოფდნენ თავისი ქვეყნის ჭირ-ვარამს. ჩვენი ხალხის ისტორიაში არ მომხდარა ისეთი მნიშვნელოვანი ფაქტი, რომელშიც ამ სოფელს თავისი სიტყვა არ ეთქვას.

შიმშილი, უმეცრება, სიღატაკე, ავადმყოფობა ავლებდა მუსრს აქაურ კაცს. ექიმი კი არა, ფერშალიც არ იყო ახლომახლო. მთელ სოფელში ორიოდე კაცი თუ მოიძებნებოდა წერა-კითხვის მცოდნე.

მაგრამ სოფელი მაინც ცოცხლობდა და სულდგმულობდა. საუკუნიდან საუკუნეში ტანჯვითა და წვალებით გადაჰქონდა თავისი ნაჭრილობევი.

ალიონი

ძნელი და სახელოვანი გზა განვლო სოფელმა, სანამ დღევანდელ მძლავრ კოლმეურნეობად გადაიქცეოდა.

იქ, სადაც ახლა ჩაის პლანტაციებია გაშენებული, ტყე და ეკალ-ბარდი იყო მოდებული. დიდი შრომა დასჭირდათ ობუჯელებს, რომ ტყეები გაეჩეხათ და ეკალბარდი ამოეძირკვათ. სად იყო ტექნიკა, ყველაფრის გაკეთება ხელით უხდებოდათ. უჭირდათ, ძალზე უჭირდათ, მაგრამ იმდენად დიდი იყო რწმენა ახალი ცხოვრებისა, — არაფერს ეპუებოდნენ.

დღეს შეძლებულად ცხოვრობს ობუჯელი კაცი, მაგრამ ეს ნათელი დღევანდელი დღე, ცხადია, თავისით არ მოსულა.

— კოლმეურნეობის დაარსების შესახებ ცოტა რამ მეც მახსოვს. პეტრე, მაკარი, კოლია სინგულიები, ნიკიფორე ჩიქოვანი, მამაჩემი — პოკრო შენგელაია, მირიანე შენგელაია იყვნენ პირველი კოლმეურნეები და ენთუზიასტები. — იგონებს მასწავლებელი ლუცია შენგელაია, — მამა ხელებდაკაწრული, დაღლილ-დაქანცული ბრუნდებოდა შინ. წაივახშმებდა თუ არა, მაშინათვე მაგიდას მიუჯდებოდა — წერდა, ფიქრობდა, ანგარიშობდა გვიანობამდე. სოფლის საბჭოს თავმჯდომარემ წერა-კითხვა არ იცოდა და მის საწერსაც მამა წერდა. თოვლ-ჭყაპში მუშაობისას მამა გაცივდა და სრულიად ახალგაზრდა გარდაიცვალა. კოლმეურნეობის მშენებლობას სხვებმაც შესწირეს ჯანმრთელობა, სიცოცხლეც. ახალგაზრდებმა უნდა იცოდნენ, რომ ეს ბედნიერი ცხოვრება ციდან არ ჩამოფრენილა.

ამგვდარ ადამიანთა დავიწყება არ შეიძლება. არც არიან დავიწყებულნი! სოფელი მოწიწებით ინახავს ილარიონ, ადლერ, ნიტი მებონიების, ამბროსი ხარჩილავას, ისიდორე გიგიბერიას და სხვათა სახელებს. თითოეული მათგანის საფლავს ეპიტაფიად მოუხდებოდა ეს სიტყვები: „ისინი ჰედავდნენ დღევანდელ დღეს. სამარადისო დიდება მათ საქმეს!“

დიდ გზაზე

ამას წინათ ობუჯელებმა საზეიმოდ აღნიშნეს კოლმეურნეობის დაარსების 50-ე წლისთავი. მრავალი საინტერესო მოგონება მოვისმინეთ ამ ზეიმზე. ამაღელვებლად მოგვითხრობდნენ შრომის ვეტერანები, — მრავლის მომსწრე და მნახველი ადამიანები იმ ნახევარსაუკუნოვან გზაზე, რომელიც სოფელმა გამოიარა დღემდე.

პირველი არტელები აქ 1927 წელს შეიქმნა. ხუთი არტელი იყო თურმე. ასეთი დაქუცმაცებული მეურნეობა, რა თქმა უნდა, ვერც გლეხკაცის ბეღელს აავსებდა და ვერც კოლმეურნეობისას. არტელები მალე ერთ კოლმეურნეობად გაერთიანდა. მას შეუერთდა სამესხიოსა და ჯალირის კოლმეურნეობებიც. აქედან დაიწყო აღმავლობის ხანა ობუჯში.

წალენჯიხიდან სამიოდე კილომეტრის შემდეგ იწყება ობუჯის ტერიტორია. მდინარე ჭანისწყალი ორად ჰყოფს მას, გაღმა-გამოღმა გორებია, შუაში დაბლობი ჩაწოლილა. საითაც არ უნდა გაიხედო, ჩაის, დაფნის პლანტაციები, [illegible] და ხეხილის ბაღებია. დიდი ხანია ისლით დახურული ჯარგვლები ორსართულიანმა სახლებმა შეცვალეს. ყოველგვარი სიკეთე აქვს დღევანდელ ობუჯს, აშენდა კლუბკანტორის შენობა, ობუჯის საშუალო სკოლის, ჯალირის და სამესხიოს რვაწლიანი სკოლების შენობები, გაიდო ხიდები ჭანისწყალზე, კეთილმოეწყო გზები. სოფელს ემსახურება საექიმო პუნქტი, აფთიაქი, ბაგა-ბაღები, სამი ბიბლიოთეკა, სამი კლუბი, სამი მაღაზია. მალე საექსპლოატაციოდ გადაეცემა ახალი საექიმო ამბულატორია, საყოფაცხოვრებო მომსახურების კომბინატი, ავტოსატრაქტორო პარკი, სავაჭრო ცენტრი...

მჩქეფარე, სისხლსავსე ცხოვრებით ცხოვრობს სოფელი.

კოლმეურნეობის შემოსავლის ძირითადი წყარო ჩაი გახლავთ. ობუჯელები ყოველწლიურად გადაჭარბებით ასრულებენ გეგმა-ვალდებულებებს.

— მეჩაიეობა მომავალშიც დარჩება კოლმეურნეობის მთავარ დარგად, — გვითხრა მთავარმა აგრონომმა ვაჟა სარიამ, — მაგრამ დიდ ყურადღებას დავუთმობთ მესიმინდეობის, მევენახეობის, მეცხოველეობის განვითარებას. ჩაის სიკეთეზე სიტყვის გაგრძელება ზედმეტია, მაგრამ მარტო ჩაით ქართველი კაცი ვერ გაძლებს. სოფლელ კაცს სიმინდი და ბოსტნეული, ღვინო და ხორცი საყიდელი არ უნდა ჰქონდეს.

შეუძლებელია ამ სიტყვებს არ დავეთანხმოთ.

უახლოეს ხანში აქ მკვეთრად გაიზრდება სავენახე ფართობები, აშენდება მეცხოველეობის კომპლექსი...

დედა ამაყობს შვილითა

სოფელიც დედასავითაა — დღენიადაგ ზრდის, აწრთობს, აყალიბებს თავის შვილებს.

ბევრი სასიქადულო მამულიშვილი გაუზარდა ობუჯმა საქართველოს. აქ დაიბადა ლეო ქიაჩელი, აქ ნანახი და განცდილი დაედო საფუძვლად მისი ნაწარმოებების უმრავლესობას. ჩემს ბავშვობაში შევხვედრივარ მოხუცებს, რომლებიც ზუსტად დაგისახელებდნენ ტარიელ გოლუას, გაიოზ გადალენდიას, დავითის, ბაჩუას პროტოტიპებს. აქ, სოფლის მოედანზე, იდგა ის სამი ცაცხვი, რომელთა ქვეშაც იკრიბებოდნენ ნათელი ცხოვრებისთვის მებრძოლი ვაჟკაცები და ერთობისაკენ, თავისუფლებისაკენ მოუწოდებდნენ ხალხს.

ლეო ქიაჩელმა საკუთარი სახსრებით აუშენა ობუჯს ბიბლიოთეკა, რომელშიც 6000-ზე მეტი წიგნია. საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან მრავალი ექსკურსანტი ჩამოდის ობუჯში აქ დაცული საინტერესო მასალების, იმ ადგილების დასათვალიერებლად, სადაც ხდებოდა „ტარიელ გოლუაში“ მოთხრობილი ამბები.

ობუჯში დაირწა გამოჩენილი ისტორიკოსის, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტის, პროფესორ შოთა მესხიას აკვანი.

ფეხბურთი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მინდორზეა მანუჩარ მაჩაიძე

ახლაც ჩემი ბიჭის მაშინდელი სახე მიდგას თვალწინ. ერთ მშვენიერ დღეს, სკოლიდან თვალებგაბრწყინებული რომ დაბრუნდა, მომახარა: ბიჭებმა გადავწყვიტეთ, ფეხბურთელები გამოვიდეთო. გულზე შემომეყარა, — შვილისა და მისი კბილა ბიჭების ჩალეწილი კვირისტავები, დალილავებული ფერდები და დასისხლიანებული წვივები ამტკივდა.

— ჩვენ ისე ვითამაშებთ, როგორც მანუჩარ მაჩაიძე თამაშობს და ვერავინ დაგვამტვრევს! — თითქოს სათქმელს მიმიხვდაო, ისე მითხრა ბავშვმა.

არადა, ყმაწვილის უმანკო გული არასოდეს ცდება თაყვანისცემაში.

და მაინც, ერთხანს უხერხულობა ვიგრძენი შვილის წინაშე. ორი წლის წინათ მანუჩარი და მისი ძმა გოჩა თბილისის „დინამოს" გამოეთხოვნენ. ბუნებრივი იყო, რომ ეს წასვლა იოლი არ აღმოჩნდა, როგორც ძმებისთვის, ისე „დინამოს" გამოცდილი მწვრთნელებისათვის.

— მანუჩარი ისევ დაბრუნდება მინდორზე, მაგაზე ნუ დარდობმეთქი, — ამის თქმაღა მოვახერხე.

კარგად მახსოვს, მაშინ ჩვენმა ცნობილმა პოეტმა ვახტანგ გორგანელმა ასეთი სტრიქონები უძღვნა უფროს მაჩაიძეს: „ლომი არ მიდის ბრძოლის ველიდან, ის მხოლოდ ახალ ასპარეზს ეძებს".

...მანუჩარი „დინამოს" ხელხვავიანი და ბედნიერი კაპიტანი იყო. 1976 წლიდან 1979 წლის ჩათვლით, გუნდმა ორჯერ მოიპოვა ჩვენი ქვეყნის თასი, გახდა საბჭოთა კავშირის ჩემპიონი, ერთხელ ვერცხლის და ორჯერ ბრინჯაოს მედლები დაისაკუთრა. შესაძლოა, ევროპულ ტურნირშიც მოეპოვებინა უფრო მეტი საგულისხმო გამარჯვება, რომ სახელგანთქმული „ლივერპულის" დამარცხების შემდეგ „ჰამბურგთან" არ წაეფორხილა.

დიახ, მანუჩარს თავისი სიტყვა თითქმის უკვე ნათქვამი ჰქონდა, „დინამოში" კი ახალი თაობა მოდიოდა.

პოეტის თქმისა არ იყოს, დაიწყო ახალი ასპარეზის ძებნა. როგორც ჩანს, თვით მანუჩარი გრძნობდა, რომ მას კიდევ შეეძლო ფეხბურთის სამსახური.

ეს ძიება თავდაპირველად უიღბლო აღმოჩნდა: ტაშკენტის „ფახთაქორი", მოსკოვის „სპარტაკი"...

და ბოლოს, ქუთაისის „ტორპედო" — საქართველოს მეორე გუნდი... მშობლიური, მყარი ნიადაგი. აქ მართლაც შეიძლება ახალი სიტყვის თქმა. რა ხანია, ქუთათურები უმაღლეს ლიგას უმიზნებენ, მაგრამ ძალები არ ჰყოფნით. თავდაპირველად აქაც გაძნელდა, ანსამბლში ახალი ოსტატების გამოჩენაც სირთულეებთან არის დაკავშირებული. მაგრამ მიზანსწრაფვამ, ქუთაისელი ფეხბურთელების ბრძოლისუნარიანობამ და ძმების გამოცდილებამ სასურველი შედეგი გამოიღო. მანუჩარი თავისი ჩვეული შვიდნომრიანი მაისურით მოედნის ცენტრში დადგა, გუნდის საიმედო ძალა და მწვრთნელის ჩანაფიქრის დიდი საყრდენი გახდა.

ქუთაისის „ტორპედო" დაუბრუნდა უმაღლეს ლიგას.

მანუჩარ მაჩაიძე მარტო ბრწყინვალე ფეხბურთელი როდია, მან მრავალჯერ დაამტკიცა, რომ ღირსეული მოქალაქე, გულმართალი, ნიჭიერი ვაჟკაცია. მისთვის უცხოა სხვათა ამაგის, სხვათა დამსახურების შეუფასებლობა.

მანუჩარის თვისებებზე საუბარმა შორს რომ არ წაგვიყვანოს, ერთსაც ვიტყვი: მუდამ ძიებაში მყოფი პიროვნებაა, საკმაოდ ერკვევა ფილოსოფიაში, პოეზიაში, მუსიკაში, ფერწერაში, ჭადრაკში... გულწრფელად რომ გითხრათ, მანუჩართან ფეხბურთზე კამათი საკმაოდ ძნელია, იმიტომ, რომ შეუპოვრად იცავს საკუთარ კრედოს.

არავინ უარყოფს, რომ მანუჩარ მაჩაიძემ თბილისის „დინამოს" დიდ წარმატებებში თვალსაჩინო წვლილი შეიტანა. იგი რვაჯერ შეიყვანეს ჩვენი ქვეყნის საუკეთესო ფეხბურთელთა სიაში, 1977 და 1978 საფეხბურთო სეზონების ბოლოს იგი თავის ადგილზე საბჭოთა კავშირში საუკეთესო ფეხბურთელად აღიარეს...

მანუჩარ მაჩაიძეს 422 საკავშირო და საერთაშორისო მატჩში ეცვა თბილისის „დინამოს" მაისური (ამ მაჩვენებლით მანუჩარს მხოლოდ ავთანდილ ღოღობერიძე უსწრებს). მან თითქმის ოთხი საფეხბურთო სეზონი ისე ჩაატარა, რომ არც ერთი მატჩი არ გამოუტოვებია და ყველაზე კორექტულ მოთამაშედ ითვლებოდა.

...ჰამბურგში გამართული მატჩის შემდეგ თბილისის აეროპორტზე ერთ-ერთი ქართველი ჟურნალისტი კევინ კიგანს შეეკითხა, განვლილ მატჩში თბილისელთაგან ყველაზე მეტად ვინ მოგეწონათო.

ცნობილმა ფეხბურთელმა მაშინვე უპასუხა:

— ნუმერ ზიბენ, ზიბენ! მაჩაიძე!

დასავლეთ გერმანიის საფეხბურთო ყოველკვირეული გაზეთის „კიკერის" მთავარმა რედაქტორმა მაშინდელი „დინამოს" მთავარ ძალად იგივე „ნუმერ ზიბენი" — მანუჩარ მაჩაიძე მიიჩნია.

აი რას ამბობდნენ სხვები:

ჯეიმს ენდრიუსი (უელსის „კარდიფ სიტის" უფროსი მწვრთნელი): „...ამჯერადაც ძალიან მომეწონა ვ. გუცაევი და მ. მაჩაიძე".

მარიო ასტორი (დანიის „ბკ კო-

აქ აიდგა ფეხი კინორეჟისორმა ნიკოლოზ შენგელაიამ, და ბოლოს, აქ, ობუჯის თავზე, ვარსკვლავივით ჩაქრა სოფლის მომხიბლავი რძლის ნატო ვაჩნაძის სიცოცხლე.

სიყვარულით იგონებდა თავის სოფელს მწერალი-აკადემიკოსი დემნა შენგელაია, აქ, ობუჯში, ეგულებოდა მას წინაპართა საფლავები.

ტრადიციები გრძელდება. უკანასკნელ ათწლეულში ობუჯიდან მოვიდა მეცნიერთა, ლიტერატორთა, ხელოვნების მუშაკთა ახალი თაობა, რომელმაც უკვე თქვა თავისი პირველი იმედისმომცემი სიტყვა.

ახლა, როცა სოფლის საამაყო შვილებზე ჩამოვარდა სიტყვა, როგორ არ მოვიხსენიო ისინი, ვინც სოფელს აშენებს და ამშვენებს: სოციალისტური შრომის გმირები მარიამ გიგიბერია და ლეონტი კილავა, კოლმეურნეები ნარგიზა კონჯარია, ციალა ხარჩილავა, თალიკო მებონია, მირო ქებურია, ხუტა მებონია, ლუტი ჯოლოხავა, შალვა გიგიბერია... ბევრნი არიან ისინი. გამრჯე და პატიოსანი, უღალატო და მართალი ადამიანები. ყველას ვერ ჩამოთვლი!

თავისი არსებობის მანძილზე კოლმეურნეობამ მრავალი თავმჯდომარე გამოიცვალა. უმეტესი მათგანი ჩამოსული კაცი იყო. თითოეულ სოფელს თავისი ზნე და ხასიათი აქვს, თავისი შინატრადიციები და დაუწერელი კანონები. ამიტომაც იყო, რომ არჩევანი ბოლოს სოფლის მკვიდრზე, აგრონომ ველოდ მებონიაზე შეაჩერეს და არც შემცდარან. ორი ათეული წელია, იგი შეუცვლელი თავმჯდომარეა. რაც ობუჯში ღირსშესანიშნავი გაკეთებულა, რაც თვალში სასიკეთოდ გეცემათ, ამ კაცის დამსახურებაცაა უპირველესად.

გულისხმიერი, ჭირში და ლხინში თანამდგომი, კარგი ორგანიზატორი, საქმეში პრინციპული და მომთხოვნი, — ასეთად იცნობენ მას თანასოფლელები.

მომავალშიც კვლავაც ბევრი კაი ყმა გაეზრდება სოფელს. ზოგი აქ დარჩება, ზოგს უფრო შორი სივრცეებისაკენ გაუწევს გული, მაგრამ სადაც არ უნდა იყვნენ ისინი, ყოველთვის ემახსოვრებათ თავიანთი სოფელი, რამეთუ დედას არ ივიწყებენ.

შინმოუსვლელო, სადა ხარ?

119 ჭადარი დგას მდინარე სქურდილას ნაპირზე.

119 ვაჟკაცი არ დაბრუნებია სოფელს.

119 მოურჩენელი ჭრილობა დღესაც აწუხებს ობუჯს.

ტოჩია აბულაძის ოჯახიდან ხუთი ვაჟკაცი წავიდა სამშობლოს დასაცავად და ვერც ერთი ვერ დაბრუნდა. მომხვდურის ტყვიამ იმსხვერპლა ალექსი ჭანტურიას სამი ვაჟი, ასევე სამი შვილი დაეღუპა ფილუ მესხიას; შინ ვერ დაბრუნდნენ იმები დომე და ლადი სონგულიები, მიხა და შოთა კაკაჩიები, იონა და ლაუ ხარჩილავები, კუზუ და ჯამბულ მებონიები. ობუჯელები სათუთად ინახავენ მათ ხსოვნას.

სოფელში მალე გაიხსნება შინმოუსვლელთა ობელისკი.

ნაღვლიანად შრიალებს მდინარე სქურდილას ნაპირზე 119 ჭადარი — სიმბოლო 119 შინმოუსვლელი ვაჟკაცის სიცოცხლის უკვდავებისა.

ბოლოთქმა

თბილისში წამოსვლის წინ სკოლაში შევიარე და ერთ-ერთ გაკვეთილს დავესწარი. მოსწავლეები წერდნენ თხზულებას თავისუფალ თემაზე — „ჩემი სოფელი".

ვიცი, რომ მათი ნაწერი განსხვავებული იქნება ჩემი თაობის ბიჭებისა და გოგონების ნაწერებისგან. მეტი იქნება მათში სინათლეც, სიხარულიც და სიამაყეც. ეს ასეც უნდა ყოფილიყო! დროთა განმავლობაში იმდენი რამ შეიცვალა სოფელში, რაზეც ჩვენ ოცნება თუ შეგვეძლო. დიახ, განსხვავებული იქნება თხზულებები, მაგრამ ერთი რამ საერთო ექნებათ — დიდი და უსაზღვრო სიყვარული მშობლიური სოფლისადმი.

არ განელებულიყოს ეს სიყვარული. მარად იგუგუროს ჩემი სოფლის კერაზე ცეცხლმა!

წალენჯიხის რაიონი.

პენჰაგენის" უფროსი მწვრთნელი): „დინამოდან" განსაკუთრებით მომეწონა მ. მაჩაიძე და დ. ყიფიანი.

ჯორჯო ვიტალი (იტალიის „ნაპოლის" მენეჯერი): „ჩემთვის აღმოჩენა იყო მანუჩარ მაჩაიძე. იგი ევროპული ექსტრაკლასის ფეხბურთელია".

ჯანი და მარციო („ნაპოლის" უფროსი მწვრთნელი): „დინამოდან" გამოვყოფ კოსტავას, გუცაევს, ქორიძეს, და, რა თქმა უნდა, მანუჩარ მაჩაიძეს. ჩემი ხანგრძლივი საფეხბურთო პრაქტიკის მანძილზე იშვიათად შემხვედრია ესოდენ ფართო დიაპაზონის ფეხბურთელი, როგორიც ეს უკანასკნელია. მან განვლილ მატჩში აშკარად დაჯაბნა ჩვენი ფილიპი".

სტეფან კოვაჩი (ჰოლანდიის „იაქსის" ყოფილი უფროსი მწვრთნელი): „ალტაცებაში მომიყვანა ძმები მაჩაიძეების თამაშმა".

ანატოლი კონკოვი (კიევის „დინამო"): „მანუჩარის თამაში ფეხბურთის დღესასწაულია"...

იური გავრილოვი (მოსკოვის „სპარტაკი"): „ეგ რომ ბურთს ჩაიგდებს, ოფლში ვიწურებით. კარგი ბიჭი ხარ და, სდიე მაჩაიძეს. მე შენ გეტყვი, ბურთს წაართმევ თუ რა? არ მიეკარები, უკან დაიხევ და ზონას გაამაგრებ? ისე თანმიმდევრულად, მწყობრად შემოგასევს მთელ გუნდს, ისეთ ალყაში მოგაქცევს, რომ თავბედს დაიწყევლი. აბა, წარმოიდგინეთ, რაგინდ გამაგრებული ბასტიონიც უნდა გქონდეს, ალყაში ჯდომა რა გასაძლებია".

და ბოლოს, საბჭოთა ფეხბურთის ერთ-ერთი ვარსკვლავი, სპორტის დამსახურებული ოსტატი ბორის პაიჭაძე:

„მანუჩარ მაჩაიძეზე დაუსრულებლად შეიძლება საუბარი. იგი კარგი მოქალაქე, ზრდილი, განათლებული ახალგაზრდა და დიდი სპორტსმენია. ფეხბურთზე უსაზღვროდ შეყვარებული, დაუღალავი და მუდამ მებრძოლი, თანაგუნდელებსაც ყოველთვის უშელავათო ბრძოლის ჟინით ალავსებს. ვირტუოზული ტექნიკა, შესაშური დრიბლინგი და ყუმბარისებური დარტყმები — აი, ამ სპორტსმენის უმთავრესი იარაღი, რომლითაც იგი აბსოლუტურად განუმეორებელი, ახალი სახელია ქართულ ფეხბურთში".

მანუჩარს ბურთი არასოდეს გამოუყენებია თვითმიზნურად, უცხოელი „ვარსკვლავივით" არასოდეს დაუწყია კისრით მისი ოსტატურად შეჩერება, მხრით ათამაშება, ფეხით გაუთავებელი კენწვლა (თუმცაღა ასეთ საფეხბურთო ტრიუკებს იგი ოსტატურად ფლობს). არა, მანუჩარ მაჩაიძე მინდორზე მხოლოდ გუნდის გამარჯვებისათვის თამაშობდა და თამაშობს.

დინჯი, საკუთარ ძალებში დარწმუნებული მანუჩარი მოედანზე გასვლის წინ ბავშვივით თრთის ხოლმე, თითქოს ხალხით გაჭედილი ტრიბუნების და მოახლოებული ბრძოლის ეშინიაო. როგორც კი მატჩი დაიწყება, ჩვეული სიმშვიდე ეუფლება მანუჩარს, ისევ გულდაჯერებული, დაუდეგარი, ბრძოლის ჟინით გულანთებული მებრძოლი ხდება. მანუჩარ მაჩაიძემ კარგად იცის, იგი ბორის პაიჭაძის, შოთა შავგულიძის, ავთანდილ ღოღობერიძის, მიხეილ მესხის, შოთა იამანიძის და სხვათა სახელოვან გზას აგრძელებს. იცის და მთელი შესაძლებლობით ცდილობს, ღირსეულად გააგრძელოს ქართული ფეხბურთის ეს სახელოვანი გზა.

მანუჩარი, როცა ეს საჭიროა, ხშირად გამოდის მინდორზე ტრავმიანი და სიცხიანი. უკომპრომისო ბრძოლისთვის არასოდეს აურიდებია თავი. ასეა, მარტო ნიჭი და ოსტატობა საკმარისი არ არის გუნდისთვის. ჭეშმარიტ ფეხბურთელს, როგორც იტყვიან, „ჯიგარიც" უნდა ჰქონდეს, უნდა შეეძლოს გუნდისთვის თავგანწირვა, ბოლომდე თავგამოდებით ბრძოლა. იგი ზედმიწევნით უნდა ცნობდეს თითოეული თანაგუნდელის შესაძლებლობას, შეეძლოს მოწინააღმდეგის ძალების სწორი განსაზღვრა და შეფასება.

მანუჩარ მაჩაიძისათვის ფეხბურთი ყოველთვის იყო და არის თავდადებული ბრძოლა და სანახაობა. განა არ გიკვირთ, მთელი 90 წუთის განმავლობაში როგორ ოსტატურად უკავია მანუჩარს მატჩის მსვლელობის სადავეები? ისურვებს და ტემპს ააჩქარებს, ცეცხლს დაანთებს, ისურვებს და თამაშს მიაწყნარებს... თითქოს მიაძინებს, წამიერად შეასვენებს ბიჭებს, ხელსაყრელ ადგილებზე გასვლის შესაძლებლობას მისცემს მათ, და ისევ წამოიწყებს შეტევას.

სულ ახლახან ქუთაისის „ტორპედოს" უფროსმა მწვრთნელმა მ. წივწივაძემ თქვა: „კოლექტივი შეიკრა, დიდი სამსახური გაგვიწიეს ძმებმა მაჩაიძეებმა. ყველა — ერთისათვის, — ერთი ყველასათვის! ეს იყო მათი და კოლექტივის თითოეული წევრის მთავარი მოწოდება. განმტკიცდა დისციპლინა, გაჩნდა ურთიერთნდობა, რწმენა იმისა, რომ გუნდის სამოქმედო პროგრამას არავინ უღალატებს. ამაშიც დიდი წვლილი მიუძღვით ძმებს, განსაკუთრებით მანუჩარს. რით არ არის იგი საბჭოთა ფეხბურთის დამსახურებული ოსტატი? — უთუოდ არის, ერთი კია, ამას ოფიციალური დამოწმება სჭირდება".

მანუჩართან, ვინ მოთვლის, რამდენჯერ შევკრებილვართ სუფრასთან, მაგრამ ისე მჯდარა ჩვენს გვერდით, რომ ერთი ჭიქა ღვინოც არ დაულევია. იქნებ ღვინის დალევა არ შეუძლია მაჩაიძეს, ან საკუთარი ოჯახის შექმნა არ ენატრება? ჰაი, ჰაი, რომ ასე არ არის!

— დაანებე მაგ ბურთის დევნას თავი და ცოლი შეირთე, — უთხოვია ქალბატონ ცაცას შვილისათვის. მანუჩარი გაიღიმებს, ხელს მოხვევს, დედას და ხუმრობით ეტყვის:

— ქალისა და ბურთის სიყვარული ერთდროულად შეუძლებელია.

— ვგრძნობ, შორს აღარ არის ის დრო, როცა ბარგის ჩალაგებას დავიწყებ. სულ დიდი, ორი-სამი წელი თუ ვითამაშებ, დაუძლურებული ფეხბურთელის ნახვა რა სასიამოვნოა, — მითხრა ორი შემოდგომის წინ მანუჩარმა და უჩვეულო მღელვარება დაეტყო. მერე მეორე ოთახში გამიძღვა.

ფანჯრებში შემოდგომის მზე ენთო. იგი მანუჩარს ბრძოლის ჟინით ავსებდა. იქვე, მაგიდაზე, ბროლის დიდ ლარნაკში ფეხბურთის გულშემატკივარ მეცნიერთა წერილი იდო. ჩვენი მეცნიერები მანუჩარს ვაჟკაცობას და მამულიშვილობას უქებდნენ, ესიყვარულებოდნენ.

— ხომ ლამაზია ჩემი პაპისეული სოფელი რაჭაში? — შემეკითხა უცებ იგი და კედელზე ჩამოკიდებულ სურათზე მიმანიშნა, — ამ ზამთარს ერთად ავიდეთ სხვავაში, კეთილი და პატიოსანი ხალხი ცხოვრობს იქ.

მას შემდეგ ორი წელი გავიდა.

ახლა უკვე უმაღლეს ლიგაში დაბრუნებული „ტორპედოს" სახელოვანი მეშვიდე ნომერი მიზიარებს თავის სიხარულს.

მას, ქართული ფეხბურთის კეთილ ამაგდარს, ეამაყება, ქუთაისის „ტორპედოს" წლევანდელი გამარჯვება ისევე, როგორც დინამოელთა ბრწყინვალე წინსვლა საერთაშორისო ასპარეზზე!

გელა ქოქიაშვილი

პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!

დროშა

№12 (540) დეკემბერი, 1981

ჟურნალი გამოდის 1923 წლიდან

ყოველთვიური საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და სალიტერატურო-სამხატვრო ჟურნალი

მთავარი რედაქტორი

ხუტა ბერულავა

საქართველოს კპ ცკ-ის გამომცემლობა

© „დროშა", 1981 წ.

სარედაქციო კოლეგია:

გულნარა ბახტაძე, ოთარ თურქია,
თენგიზ გოგოლაძე რევაზ მარგიანი,
(პ/მგ. მდივანი), დინარა ნოდია
ნათელა გიორგობიანი, (მხატვარ-რედაქტორი),
ოთარ დემეტრაშვილი, ლადო სულაბერიძე,
გურამ დოჩანაშვილი, ილია ტაბაღუა,
სერგო დურმიშიძე, უჩა ჯაფარიძე.

გარეკანის პირველ გვერდზე: ლ. ი. ბრეჟნევის პორტრეტი, ავტორი საქართველოს სსრ სახალხო მხატვარი კ. მახარაძე. გარეკანის მეოთხე გვერდზე: წითელ მოედანზე, ფოტო თ. არჩვაძისა

გადაეცა წარმოებას 27. XI. 81 წ. ხელმოწერილია დასაბეჭდად 18. XII. 81 წ. უე 08810. ქაღალდის ზომა 70×108¹/₈. იბეჭდება: გარეკანი და ჩანართი — მაღალი ბეჭდვით, ტექსტი — ოფსეტური წესით. ფიზიკური ფურცელი 3, პირობითი ნაბეჭდი ფურცელი 4,2 სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 5,93, ტირაჟი 55000 შეკვ. 2991. ფასი 30 კაპ.

380096, თბილისი, ლენინის ქ. № 14, საქართველოს კპ ცკ-ის გამომცემლობის სტამბა.

Ежемесячный общественно-политический и литературно-художественный журнал «Дроша» («Знамя»), (на грузинском языке). 380096, Тбилиси, ул. Ленина, 14. Типография издательства ЦК КП Грузии.

Адрес редакции: 380008, Тбилиси, 8, пр. Руставели, 42.

რედაქციის მისამართი:
380008, თბილისი 8, რუსთაველის პრ. 42.
ტელ. — მთავარი რედაქტორის—99-54-66, პ/მგ. მდივნის — 99-82-69, განყოფილებათა გამგეების — 93-28-42, 99-01-39, რედაქციის სამდივნოსი — 99-54-66.

რედაქციაში შემოსული მასალა ავტორს არ უბრუნდება.

საბჭოთა საქართველოში

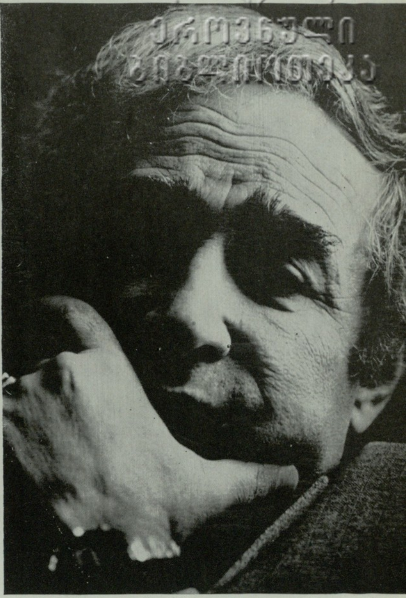

ლენინური პრემიის ლაურეატი
ნოდარ დუმბაძე

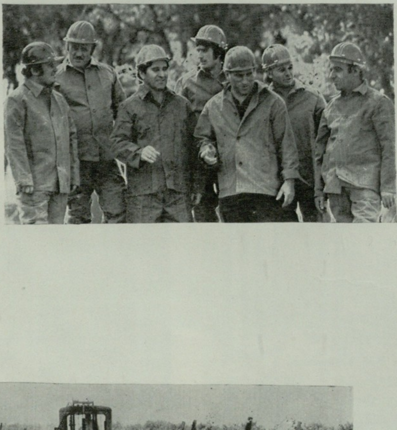

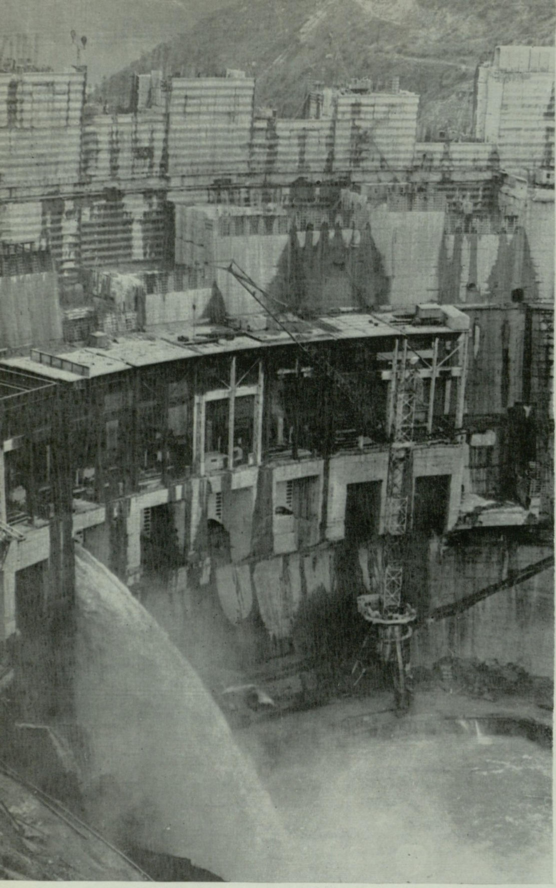

ეროვნული ბიბლიოთეკა

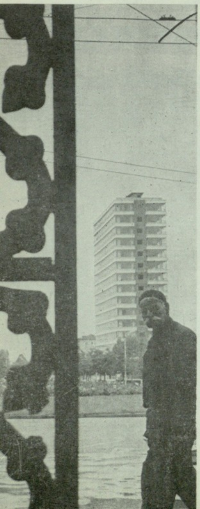

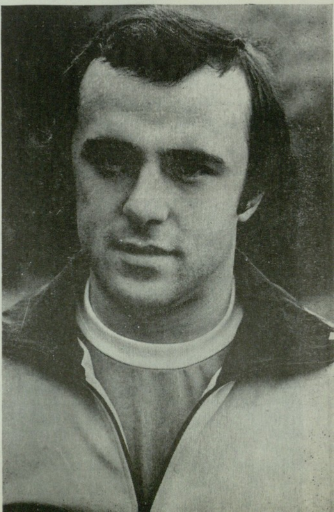

ფეხბურთელი რამაზ შენგელია

ხევსური გოგონა (ფოტო მიხეილ კვირიკაშვილისა)

ISSN 0130 1624

ინდექსი 76050

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ეროვნული ბიბლიოთეკა